Henryk Sienkiewicz

ÎN TARA AURULUI

COLECTIA WESTERN

HENRYK SIENKIEWICZ

ÎN ŢARA AURULUI

(Nuvele şi povestiri[1])

V.2.0

[1] Apărute la noi, în volumul *Paznicul farului* la editura Univers.

În ţara aurului

Traducere de Stan Velea

Cuvânt înainte

Prima încercare de western tipic din literatura polonă, cum s-a mai afirmat, În ţara aurului *îşi suprapune observaţia, de astă dată nemijlocit şi exclusiv, tot asupra realităţilor americane. Scrisă în lunile august-septembrie la moşia unor rude din Podlasie, Ruda, în 1880, pentru a-şi „îndeplini o promisiune", partea întâi din nuvelă apare în acelaşi an în „Nowe Mody Paryskie" (nr. 31—38), a doua continuând în anul următor, 1881 (nr. l—12); în volum va fi cuprinsă abia în 1922. Îndată după publicare şi mai târziu, critica a diferenţiat valoric cele două componente, prima fiind apreciată ca o foarte izbutită schiţă sociografică a transformării unei marginale aşezări mexicane într-un oraş modern, Sacramento, care avea să devină cu timpul capitala Californiei. Celei de-a doua, o imagine cu totul lipsită de reliefuri realiste, reproşându-i-se, în*

schimb, cu o fermitate şi consecvenţă nu totdeauna suficient argumentate, un sentimentalism excesiv; rolul civilizator al primei femei stabilite la Sacramento, Mary de Monteray, reprezintă o aluzie idilizantă la adresa posibilelor efecte ale venirii actriţei Helena Modrzejewska în California.

I. INTRODUCERE

CINE TRECE astăzi prin oraşul Sacramento, nu spre San Francisco, ci către sud, spre râul Makosme, vede şi acum casa în care a locuit Sutter[2], primul om care a descoperit aur în California.

Casa se află în afara oraşului şi a ajuns o dărăpănătură; nu mai are acoperiş, zidurile tencuite cu lut cenuşiu, colorate de foc şi însemnate de gloanţele mexicanilor, şi de tomahawkurile[3] indienilor, s-au fărâmiţat, s-au prăbuşit, o parte preschimbându-se în mormane dezordonate de moloz; dar locuitorii oraşului le-au îngrădit cu gard şi sârmă şi păzesc ca pe ochii din cap aceste relicve ale „leagănului californian”:

Pentru că dacă n-ar fi existat această casă, n-ar fi existat nici Sacramento, n-ar fi existat San Francisco cu cei patru sute de mii de locuitori ai săi, calea ferată n-ar fi unit cele două oceane, iar California n-ar fi fost ceea ce este astăzi, o ţară fremătând de viaţă, bogată în lanuri de grâu, crânguri de portocali, vii, migdali şi vrejuri de piper, ci mai degrabă o pustietate sălbatică şi nelocuită.

Sutter, căutătorul de aur, a creat California, aşa cum mai târziu Strzelecki[4] a creat Australia.

Intenţiile oamenilor au uneori predestinări dintre cele mai ciudate. Sutter avea o energie uriaşă, dar era mai curând un idealist de cât un om practic.

A venit cu câţiva însoţitori în California şi a pus bazele unui joagăr. De ce şi în ce scop, e greu de înţeles.

Joagărul poate aduce venituri însemnate în ţinuturile locuite, unde se construiesc case, corăbii şi altele asemenea.

---

[2] Jan August Sutter (1803—1880) — destoinic aventurier elveţian, întemeietorul capitalei californiene — Sacramento

[3] Armă de luptă mai întâi în formă de măciucă, apoi de topor, folosită de indienii din America.

[4] Paweł Edmund Strzelecki (1797—1873) — călător şi geolog polonez, a cercetat Australia în 1839—1840; numele lui îl poartă în Australia un râu, un vârf de munte, un munte şi un ţinut muntos.

Dar într-o pustietate, cum era pe atunci California, ce să faci cu scândurile? Cu toate acestea, joagărul a fost pus pe picioare. Indienii i-au dat foc de două ori şi de fiecare dată a fost refăcut din temelii. În timpul celui de-al doilea atac, Sutter, înconjurat în casa pomenită, cât pe ce să piară laolaltă cu toţi tovarăşii săi.

Atacul a fost însă respins, iar după două săptămâni, joagărul pulsa de viaţă şi robotea ca şi mai înainte.

Poate că zgomotul roţilor lui îi amintea lui Sutter de zgomotul cascadelor din Elveţia natală. Până când, într-o bună zi, când roţile tăceau, unul dintre însoţitorii lui Sutter a zărit sub ei, în apa străvezie, un bulgăraş galben strălucitor. Era aur.

În ce fel a străbătut într-o clipită pustietatea de patru mii de leghe[5] engleze şi a ajuns la New York vestea despre această descoperire, e dificil de spus, destul că din acest moment soarta Californiei a fost hotărâtă.

Negustorii din New York, Boston, Philadelphia şi Baltimore şi-au părăsit tarabele, funcţionarii slujbele, plantatorii din sud plantaţiile, tâlharii de pe Mississippi cotloanele, squaterii[6] cirezile, vânătorii pădurile – şi tot ce trăia, s-a îndreptat spre California să sape şi să caute în râuri, râuleţe, pâraie, coline şi trecători.

Astăzi doar ecluzele, câteodată lungi de câteva mile şi înhorbotate cu ghirlande şi voiuri de iederă, volbură şi liane, mai amintesc că pe aceste meleaguri se găseşte aur. Astăzi, însă, minele s-au transformat în întreprinderi pe acţiuni, iar munca mâinilor a fost înlocuită de maşini; odinioară vedeai sute de oameni trudind de unul singur cu hârleţul în mână şi roaba. Coline întregi erau scurmate de săpători, se schimbau apele pâraielor, se muncea ziua şi noaptea, sub arşiţa soarelui, fără un acoperiş deasupra capului, în pocnetele pistoalelor.

---

[5] Unitate de măsură terestră şi maritimă variind între 4 şi 5,5 km.

[6] Colonişti care ocupă şi lucrează pământuri înţelenite sau loturi fără stăpân; *squater = colonul, pionier* (lb. engl.).

II. Sacramento

Când Sutter şi-a construit prima casă şi joagărul, Sacramento nu exista ca denumire a unei localităţi.

Se numeau astfel nu numai râul, ci şi aşezarea de pe malul stâng, un târguşor mexican sărăcăcios în adevăratul înţeles al cuvântului. Era alcătuit dintr-un şir de case dărăpănate de-a lungul apei, construite din lemn roşu; scândurile subţiri şi prost bătute în cuie se desfăceau la palele vântului. Câteva locuinţe erau înjghebate din nuiele acoperite cu lut galben, scos din râu, altele semănau mai degrabă cu wigwam-urile indiene în formă de con, din vârful cărora se înălţau capetele prăjinilor.

Două clădiri, cele mai mari, erau un fel de cârciumi, în care se vindea whisky şi *mescal*[7]. Seara se auzeau în ele înjurăturile *caballeros-ilor*[8] care jucau cărţi, şi scrâşnetele uscate ale cuţitelor încrucişate în încăierare. Morţii erau aruncaţi în apă de pe verandele largi, deoarece totul se petrecea la adăpostul sălciilor plângătoare care creşteau peste tot. Rămurelele lor de un verde deschis alcătuiau o masă compactă şi încâlcită, în parte cufundată în apă, în parte acoperind malul. Lujerele fragede, care abia răsăreau din pământ, se amestecau cu cele mature, împiedicând accesul spre râu. Nu era cu putinţă să faci un pas prin aceste desişuri care însă, pe de altă parte, erau foarte folositoare, fiindcă apa nu mai putea să rupă malul care, pe măsură ce lutul se depunea printre rădăcini, se înălţa treptat, apărând aşezarea de inundaţii. Evident, această apărare nu era suficientă; după ploile din timpul iernii, valurile roşii acopereau malul, sălciile şi aşezarea. Mâlul rămas era năpădit apoi de nalbă, liane şi volbură, într-un cuvânt, altă pădure de vegetaţie nestăpânită.

Celălalt mal era o luncă joasă.

Este şi acum. Această luncă se întinde cât vezi cu ochii, şi cu excepţia lunilor de vară, cea mai mare parte este acoperită de apă; suprafaţa acestei „prerii” atrage privirile cu verdeaţa

[7] Băutură mexicană tare.

[8] Aici, călăreţ (lb. span.).

vie, veşnic proaspătă, a ierburilor, şi jocul miilor de culori ale florilor de luncă. Lalele, irişi şi crini albi, garoafe mari, roşii-pal şi vanilii galbene îşi iţesc capul prin iarbă şi, legănate de vânt, fac ape-ape, ca un curcubeu. Prin crânguri se înalţă stejarii negri, care nu-şi leapădă frunzele niciodată.

Lunca se întinde de-a lungul malului drept până la ocean, oferind un adevărat pământ al făgăduinţei păsăretului de apă. Gâşte sălbatice şi cormorani, pelicani, raţe cenuşii, negre şi trandafirii, cocori şi bâtlani îşi fac cuiburile, trăiesc şi mor aici într-o linişte netulburată.

În locurile mai uscate, trăiesc iepurii, prin mlaştini şi crânguri – elanii, cerbii şi pumele, pretutindeni pasc cârduri de cornute. Aduse în Mexic încă de pe vremea iezuiţilor, vitele s-au înmulţit aici foarte mult. Lunca hrănea aşezarea, întrucât mexicanii erau crescători de vite. Pe timpul joagărului lui Sutter, agricultura aproape că nu exista. La sud de Los Angeles, preoţii cultivau la *mission* primii butuci de viţă de vie, dar la nord se cultiva doar porumbul, ale cărui boabe erau măcinate primitiv între pietre. Altminteri, adevărata avere o alcătuiau boii şi vacile, pentru care nu se găseau cumpărători. Nici o corabie nu străbătea încă *bay-ul*[9] grozav de la San Francisco. Nu puţini caballeros jucau pe o carte câte zece boi şi douăzeci de vaci. Bogăţie mai însemnau şi hergheliile de cai, aşa-zişii mustangi, cu ochii sângeroşi şi coame uriaşe, iuţi, dar răi. Femeile lipseau cu desăvârşire. Localnicii îşi luau neveste dintre indiencele din seminţiile Soussonilor şi ale Şerpilor, care trăiau pe versantele din Sierra Nevada[10].

Se ducea o viaţă aspră, pe jumătate sălbatică. Luna care se înălţa seara deasupra „luncii” lumina un ţinut adormit, cu totul primitiv. Fumurile care se înălţau printre sălcii erau singurul indiciu că pe malul râului Sacramente trăiesc oameni. Liniştea era întreruptă doar de urletul animalelor sălbatice şi de hârşcâitul istoricului joagăr.

---

[9] Golf (lb. engl.).

[10] Lanţ muntos în Anzii Cordilieri în S.U.A. între Marele Bazin şi Valea Californiei.

III. Sacramento

După descoperirea aurului, totul s-a schimbat în numai câţiva ani.

Casele mexicanilor s-au aplecat şi mai mult peste apă, dar perpendicular pe cursul râului a crescut, ca ciupercile după ploaie, *city*-ul[11] anglosaxon. Ce-i drept, acest *city* era alcătuit dintr-o singură stradă, care acum se numeşte K-*street,* dar pe atunci i se spunea strada Căutătorilor de aur; n-avea caldarâm, şi casele nu se înălţau una lângă alta, într-un şir neîntrerupt.

Între ele se întindeau „pieţe” uriaşe, înconjurate de zăplazuri sau năpădite de pâlcuri de stejari. La fiecare capăt al străzii s-a construit câte un hotel; unul purta un nume pretenţios, „Hotelul Gentlemenilor”, iar celălalt unul obişnuit – „Ursul Cenuşiu”. Erau cele mai frumoase clădiri din oraş. De aceea, pe dinaintea lor mişunau ziua şi noaptea căutătorii de aur; figuri fioroase cu cuţitele la brâu, cu pălării cu borurile ferfeniţă şi chipuri înnegrite de soare, sălbatice, ameninţătoare. Sute de asemenea oameni au fost răpuşi de securea indienilor sau de greutăţile călătoriei prin pustietăţile Far-West-ului.[12]

Supravieţuiau şi rămâneau aici doar uriaşii. Cu toate că şi printre ei bântuiau frigurile, deoarece malurile râului Sacramento nu erau prea sănătoase. Zilnic soseau acum noi valuri de oameni dinspre răsărit. Strada Căutătorilor de aur fremăta ca un iarmaroc neîntrerupt. Se deschideau prăvălii, în care se vindeau lopeţi, hârleţe, site, revolvere, puşti, cămăşi de flanelă, sombrero-uri, mercur, slănină, făină şi băutură.

Când venea, căutătorul de aur scotea din sân penele umplute cu nisip auriu şi plătea vărsându-l pe tejgheaua prăvăliei. Plătea pentru fiecare lucru cu aur. Negustoria aducea mai mulţi bani chiar decât truda săpătorului. E destul să spunem că un funt de făină costa în banii de astăzi doi dolari. Tot câştigul căutătorilor de aur intra în buzunarele

[11] *City = oraş* (lb. engl.).

[12] Vestul îndepărtat (lb. engl.).

negustorilor. O dovadă în acest sens este francezul Maria, care a scos aur de milioane şi a murit ca vai de el. Căutătorul de aur nu se îngrijeşte de ziua de mâine. El joacă la loterie cu pământul care poate să-i aducă în fiecare dimineaţă mii de dolari; în plus, în acele timpuri, viaţa atârna de un fir de păr, aşa că nimeni nu-şi refuza nimic.

Foarte norocosul Maria intra în prăvălie încărcat ca un catâr şi câteodată nu ieşea afară vreme de o lună de zile, adică atât cât îi ajungea aurul; apoi stăpânul *saloon*-ului[13] îl arunca beat în cea dintâi groapă părăsită de alţii; când se trezea, începea să sape şi iarăşi găsea milioane.

Se spunea despre el că-l cheamă aurul de sub pământ. Era şi mistic. Fusese auzit adesea şopocăind prin vreo crăpătură sub pământ... cu cine? Se credea, fireşte, că numai cu omuleţul galben cu ochii verzi, care întruchipa Spiritul aurului.

Negustorii acaparau deci tot ce scotea săpătorul din pământ. Erau cu toţii nişte şnapani renumiţi. Îşi disputau căutătorii de aur la licitaţie, ca şleahticii noştri pe evrei. Dar şi îndeletnicirea lor era primejdioasă, unii sfârşeau cu un glonţ în creier şi cu un cuţit în inimă, alţii dispăreau pur şi simplu de pe lume şi nu se mai auzea nimic de ei; pe atunci, nimeni nu se îngrijea de nimeni, adevărul nu se ştia niciodată. Lumea clătina din cap şi şoptea: „L-a omorât unchiuleţul grizzly”. *Grizzly* însemna ursul cenuşiu. Şi aşa se încheia totul.

Aşa că negustorii trebuiau să se păzească. Îşi ţineau „nugeţi” sau „pepitele”, adică bucăţile de aur, la fereastră şi revolverele la brâu.

Viaţa a devenit şi mai sălbatică decât pe vremea când hârâia joagărul în această pustietate.

Din Răsărit veneau oameni de cea mai proastă speţă: tâlhari condamnaţi la moarte, incendiatori, hoţi, piraţi de pe Mississippi, aventurieri din stepă. Europa şi America îşi trimiteau acolo drojdia şi zoaiele; până şi oamenii paşnici cândva se sălbăticeau în această pustietate şi în asemenea societate.

Cele mai diferite neamuri se amestecau într-un haos de o sută de limbi; francezi, nemţi, irlandezi, yankei, emigranţi

[13] *saloon = crâşmă* (lb. engl.).

polonezi şi chiar indieni.

În acest vălmăşag dezlănţuit, nu exista nici un drept, nici o lege, nici o apărare a celor mai slabi împotriva celor puternici. Singurele elemente care hotărau relaţiile dintre oameni erau revolverul şi cuţitul.

Strada Căutătorilor de aur era plină de beţivani, Aceşti oameni cu feţe învâlvorate, în cămăşi descheiate la gât, se împleticeau de la un trotuar la altul, urlând cu glasuri răguşite: *Darling, I am growing old*[14], şi trăgând, ca să se distreze, cu revolverul în gardurile ciuruite ca o sită.

Noaptea pe stradă ardeau „felinare" de hârtie, îmbibate cu grăsime, sau grămezi de uscături. Asistaţi de mulţimea spectatorilor, oamenii se băteau în plină zi cu cuţitele şi nu-i împiedeca nimeni. Dimpotrivă, cercul alcătuit de spectatori, sau aşa-zisele „ringuri", îi aţâţau pe potrivnici. Jocurile de cărţi erau de asemenea la mare cinste. Luna care odinioară, înălţându-se deasupra „luncii", lumina, un ţinut paşnic, adormit, lumina acum o adevărată gheenă a lăcomiei omeneşti şi a desfrânării. Pe locurile goale, printre stejari, emigranţii care nu apucaseră să-şi ridice casc, îşi întindeau tabăra înapoia carelor. Focurile ardeau ziua şi noaptea, alimentate cu lemn roşu şi ramuri de oţetar; în jurul lor, nou veniţi îşi pregăteau cina sau se destindeau după greutăţile călătoriei îndelungate. Căruţele le ţineau loc de hambar, şură, magazie sau locuinţă. Cărau totul în ele, începând cu rezervoarele de hrană, armele şi uneltele pentru săpat, şi sfârşind cu speranţele îmbogăţirii şi ale unei sorţi mai bune.

Câteodată se iveau certuri între noii sosiţi şi cei veniţi mai demult. Pricina o oferea de obicei vreun aventurier localnic, hărşit cu viaţa, care, trecând pe lângă căruţe, îi insulta pe emigranţi cu salutul: *„Hail, greenhorns*[15]*".* În asemenea cazuri, se trăgeau zece-cincisprezece gloanţe de revolver, lucru prea obişnuit în acest oraş.

---

[14] Aici: Ascultă la mine, dragă, eu sunt un om trecut prin multe (lb. engl. am.)

[15] Ce mai faceţi, novicilor? (lb. engl.).

IV. Sacramento. Elemente noi

Oraşul se înălţa repede. Pe lângă cântecele beţivilor, ţipete şi împuşcături, de dimineaţa până seara se auzea zgomotul securilor. Noroiul roşu de pe strada Căutătorilor de aur se întărea din cauza aşchiilor. Construirea caselor în ritm susţinut a dat naştere la un fel de industrie tot atât de bănoasă ca şi negustoria, mai cinstită, însă. O astfel de industrie era, producerea de scânduri. Joagărul lui Sutter tăcuse, înfricoşat parcă de cele ce se petreceau în oraş, dar în locul lui au apărut altele. În spatele gardurilor, s-au deschis depozite de rezerve lemnoase pe care puteai citi inscripţii uriaşe cu creta sau cu cărbunele: *„Lumber for sale”*[16]*.* Cine nu avea norocul lui Maria în căutarea aurului, arunca târnăcopul şi roaba, punea mâna pe secure şi putea să taie copaci. Acolo, sub înrâurirea pădurii, a liniştii şi a acelor cuvinte tainice pe care codrul le şopteşte omului, se purifica adesea de lăcomie, de febra aurului, şi devenea un om cinstit. Copacii tăiaţi erau aduşi până la joagărele din oraş. Căutătorii de aur îi plăteau tot cu nisip de aur. Munca tăietorilor de lemne avea şi o însemnătate mai adâncă: defrişa pământul, pregătindu-l pentru viitorii agricultori.

Cu încetul, s-a creat astfel o categorie aparte de oameni, care a constituit primul element paşnic şi cinstit în această colectivitate. Curând puteau fi deosebiţi de la prima aruncătură de ochi de ceilalţi căutători de aur din oraş după expresia liniştită, deşi ameninţătoare, a feţei. Nici cei mai mari scandalagii nu se luau bucuroşi ia harţă cu aceşti „oameni ai pădurii”, care trăiau uniţi asemenea verigilor unui lanţ. Ei au alcătuit un „cartel”, adică o tovărăşie, care avea drept scop câştigul şi apărarea în comun.

Aceasta a fost cea dintâi organizaţie socială din această ţară.

Viaţa lor era neobişnuit de trudnică, de aceea, cei care se apucau de asemenea muncă erau adevăraţi atleţi.

Securea cere şi mai multă forţă decât târnăcopul şi roaba.

[16] Scânduri de vânzare (lb. engl.).

Munca lor consta din tăierea copacilor şi lupta cu indienii. La strigătul: *Indians,* aruncau topoarele şi apucau puştile. Nu erau nici ei nişte mieluşei; îi scalpau şi ei tot atât de bine pe indieni, cum îi scalpau şi indienii pe ei. În oraş, se mai deosebeau de ceilalţi şi după ciufurile însângerate care le atârnau la cingătoare.

Ei au stârpit cu totul seminţia Şerpilor, iar pe Soussoni i-au izgonit pe celălalt versant al Sierrei. Provocaţi de cineva, deveneau înspăimântători. Odată, strada Căutătorilor de aur a fost martorul unei adevărate bătălii între ei şi căutătorii de aur, în care au pierit douăzeci de oameni. La început, erau săraci şi trăiau ca indienii, sau chiar mai rău; dormeau în pădure sub cerul liber şi se hrăneau cu carne friptă în spuză sau în lut. Dar după aceea, pe măsură ce creştea cererea de scânduri la Sacramente „cartelul” a început să facă afaceri straşnice, iar membrii lui au devenit oameni bogaţi, în general, se ajunsese până acolo, încât săpătorii, adică cei care-l scoteau, aveau mai puţin aur decât toţi ceilalţi. Cu timpul, tăietorii de lemne şi-au ridicat fie case izolate prin păduri, fie mai multe laolaltă, dând naştere la aşezări noi, Lathrop, de exemplu, o localitate smulsă, în adevăratul sens al cuvântului, urşilor cenuşii. În aceste aşezări, au început s-o ducă destul de bine, drept care au început să fie interesaţi ca fiecare dintre ei să nu se mai teamă pentru averea şi viaţa lui.

Astfel, din haos se desluşea treptat nevoia institutului şi a organizării vieţii.

Cu toate acestea, în oraş, printre căutătorii de aur, haosul a continuat să existe, adâncindu-se şi mai mult din cauza noilor valuri de aventurieri care soseau neîncetat.

V. Lumini şi umbre

În curând, au luat fiinţă două tabere. Una era alcătuită din tăietorii de lemne şi toţi oamenii mai cumsecade şi mai avuţi din oraş, pentru care legea însemna posibilitatea de a se bucura în linişte de bogăţia lor. În cealaltă, intrau căutătorii de aur de joasă speţă şi scandalagiii din toate colţurile lumii, al căror număr se mărea cu fiecare caravană care sosea.

Munca săpătorilor, mai ales acolo unde se desfăşoară fără maşini, şi constă în folosirea roabei, a târnăcopului, a hârleţului şi a mâinilor, este foarte grea. Să sapi căruţe întregi de pământ, să sfărâmi cuarţul şi să-l clăteşti într-o albie cu apă, apoi să dizolvi aurul în mercur, în sfârşit, să solidifici mercurul la foc – iată sarcina căutătorului de aur, de la care nu se poate eschiva nici o clipă.

Majoritatea celor veniţi la Sacramento se compunea însă din scandalagii şi leneşi învederaţi. Aceştia veneau aici să-şi caute norocul, nu să muncească. Idealul lor era să găsească din întâmplare o „pepită” de câteva zeci de funţi şi să câştige astfel dintr-o dată milioane.

Asemenea cazuri sunt însă foarte rare şi, cum astfel de oameni n-aveau nici o tragere de inimă pentru munca intensă, neîntreruptă, singura care aducea venituri, cei mai mulţi se descurajau repede.

Se înmulţeau aşadar cei fără căpătâi şi fără mijloace de întreţinere. Dar nu numai atât! În California nu e prea greu să găseşti hrană, dar aceşti oameni ardeau de dorinţa de a ajunge la bogăţii fantastice fără să facă nimic.

În ce fel puteau să le dobândească? Nimic mai simplu, jefuindu-i pe cei care le scoteau din pământ cu sudoare şi trudă amarnică.

Aşa erau cei mai mulţi. De aci situaţia îngrozitoare, incidente, dispute pentru terenuri, încăierări şi crime. Trândavii vagabondau de colo-colo. „Hotelul Gentlemenilor” şi „Hotelul Ursului Cenuşiu” erau pline ziua şi noaptea. Beau fără încetare şi fără să ştie pe ce. Trăiau din tâlhării; jucau cărţi mai abitir ca mexicanii, cărora le furau vitele şi caii de pe

„luncă”.

Acest soi de îndeletnicire avea însă şi părţi mai întunecate. Când vreunul dintre ei se aventura pe „luncă” şi auzea şuierul *lasso*-ului[17], acel şuierat era ultimul care-i ajungea la urechi pe lumea asta.

De pe malul stâng, de la ferestrele caselor care se aflau lângă râu, se vedeau vitele oprindu-se uneori printre tufărişurile din „luncă”, mugind jalnic cu botul în vânt şi bătând pământul cu copitele. Mai mult ca sigur că acolo se afla vreun hoit.

Dezmăţul a crescut totuşi în cel mai mare grad. Niciun oraş din timpurile mai noi nu prezintă atâtea exemple de crime abominabile, de pierdere a oricăror simţăminte omeneşti, atâtea dezlănţuiri de patimi, câte prezenta pe atunci Sacramente. S-a ajuns până acolo, încât un om care ieşea pe stradă, avea doar cincizeci la sută şansa de a se întoarce viu acasă. Noaptea erau atacate şi casele, care se apărau cu înverşunare. Căutătorii de aur săreau în ajutorul negustorilor, negustorii îi ajutau pe căutătorii de aur. Când incidentul depăşea limitele obişnuite, se cerea ajutorul muncitorilor de la joagăre.

De partea apărătorilor, luptau de asemenea vânătorii din stepă, care există pretutindeni, călăuzindu-se după legea pustiului.

Tâlharii erau totuşi cei mai mulţi. Fiecare zi aducea nelegiuiri tot mai cumplite. Sutter îşi smulgea părul din cap de disperare, blestemând ziua în care a construit joagărul şi clipa când a fost descoperit aurul.

[17] Curea sau frânghie lungă, terminată la un capăt cu un laţ, folosită în America pentru prinderea animalelor sălbatice.

VI. Unchiuleţul sângeros

Reacţia nu s-a lăsat prea mult aşteptată. Struna întinsă prea mult, plezneşte. De la o vreme, după ce luna se ridica deasupra „luncii”, oameni necunoscuţi se strângeau sub stejarul cel mare de lângă râu.

Consfătuirile lor au durat o săptămână.

Şi deodată, într-o bună dimineaţă, au apărat nişte foi scrise, care fuseseră lipite noaptea pe toate casele, hotelurile şi gardurile.

Pe aceste afişe, figura drept titlu, scris cu litere mai groase, un singur cuvânt *„Lynch”*[18].

Iar mai departe se putea citi:

„În ziua... luna... anul... pe malul râului Sacramento a fost înfiinţat Comitetul Siguranţei Publice, care anunţă locuitorilor următoarea lege:

Orice atentat la viaţa şi proprietatea altuia, aşadar uciderea unui alb, jaful şi furtul, va fi pedepsit cu moartea prin spânzurare.

Acuzaţii vor avea apărători aleşi dintre membrii Comitetului.

Sentinţele vor fi executate fără întârziere la stejarul care se află lângă râu”.

Nu semna nimeni.

După apariţia anunţului, trei zile a domnit liniştea. N-a fost ucis nimeni, n-a avut loc nici un furt, nu s-a îmbătat nimeni.

Oraşul a răsuflat uşurat. Tâlharii alcătuiau majoritatea, cum am mai spus, dar în natura omenească există înnăscute respectul şi frica de lege, chiar dacă această lege n-are puterea în spatele ei. Înaintea legii, oricare ar fi ea, infracţiunea rămâne infracţiune, iar pedeapsa atrage după sine responsabilitatea în faţa autorităţii care judecă. Dacă n-ar exista aceste instincte, n-ar mai exista legile şi colectivităţile umane.

Pe de altă parte, la Sacramente nu ştia nimeni cine reprezintă instanţa, prin braţul cui avea să lovească taina

[18] Charles Lynch, proprietar de sclavi şi magistrat din statul Virginia, care a încurajat practica uciderii fără judecată a negrilor.

ameninţătoare a dreptăţii, care atârna acum deasupra crimei. Taina deci mărea şi mai mult spaima.

Trei zile s-au scurs în linişte. A patra a avut loc un incendiu. Nu ştia nimeni dacă focul fusese pus de cineva sau dacă izbucnise întâmplător; de asemenea, nimeni nu s-a străduit să afle adevărul. Tâlharii au prins curaj.

În plus, s-au numărat; erau mai numeroşi. Deci n-aveau de ce se teme. Cu încetul, au reînceput beţiile; nici pentru asta n-a fost pedepsit nimeni. Curajul lor a crescut şi mai mult, aşa că la vreo săptămână după lipirea afişelor, împuşcăturile de revolver au reînceput să răsune pe strada Căutătorilor de aur.

Dar în dimineaţa următoare, vântul care bătea dinspre „luncă” legăna cinci trupuri de tâlhari spânzuraţi de ramurile stejarului de lângă râu.

Lucru ciudat. Această privelişte nu i-a înfricoşat pe tâlhari. Taina dreptăţii pare mai înspăimântătoare când ameninţă, decât atunci când pedepseşte. În oraş, s-a iscat o vânzoleală de nedescris. Seara, mulţimi înarmate, strigând: „ne ucid”, au pornit cu îndârjire spre locul unde creştea stejarul, să-l taie sau să-i dea foc. Partida ordinii, în frunte cu misteriosul Comitet al Siguranţei Publice, a pus şi ea mâna pe arme. S-a trimis numaidecât după oamenii de la joagăre şi după tăietorii de lemne din pădurile apropiate. Cartelul s-a ridicat ca un singur om şi, după două ore, a fost văzut coborând spre oraş de pe colina apropiată, în pas liniştit, aproape ostăşesc, tăcut şi mohorât, grupul bărboşilor tăietori de lemne. O oră mai târziu, au fost aprinse depozitele de scânduri şi noaptea, la lumina incendiului, s-a încins o luptă crâncenă care a durat până dimineaţa.

Tâlharii erau mai numeroşi, dar acţionau haotic, aşa că victoria a înclinat balanţa de partea apărătorilor ordinii.

A doua zi, stejarul a fost iarăşi împodobit cu trupurile spânzuraţilor. Au fost pedepsiţi astfel toţi cei prinşi cu arma în mână, peste patruzeci de persoane.

Din acel moment, a început războiul în înţelesul deplin al cuvântului, neîntrerupt şi pe viaţă şi pe moarte, pe ascuns şi în văzul tuturor.

Numărului tâlharilor, Comitetul i-a opus organizarea.

Organizarea făptuieşte uneori crime, dar crima nu îndrăzneşte să se organizeze niciodată.

Amândouă părţile întreceau orice măsură în cruzime. Să ne închipuim acea colectivitate alcătuită numai din bărbaţi trăind în pustietate, sălbăticiţi, cu inimile tari ca şi cuarţul pe care-l fărâmiţau zilnic, şi o să înţelegeţi că mila, dragostea şi iertarea erau acolo nişte cuvinte necunoscute.

Nimic nu le îmblânzea obiceiurile, în schimb, totul le aţâţa sângele. Se hrăneau aproape exclusiv cu carne şi beau numai whisky. Nu se întâlneau niciodată cu cineva mai slab şi fără apărare, care să le solicite mila, blândeţea şi ocrotirea, Printre ei nu se afla nici o femeie.

VII. Orizontul se lărgeşte

În cele din urmă, a apărut cea dintâi. Cu o caravană, a sosit şi o spălătoreasă franceză. Era o aventurieră tânără şi bine făcută care ştia să se descurce în orice situaţie. În oraş, a fost organizată în cinstea ei o adevărată festivitate. Căutătorii de aur îşi treceau din mână în mână pantofii ei, în care turnau nisip de aur. În prima zi, a strâns o mare avere, iar în cea următoare a primit aproape o sută, de declaraţii de dragoste. O lună mai târziu, a plecat la New York cu o balenieră care a acostat întâmplător în *bay*-ul de la San Francisco.

Dar într-o bună zi, locuitorii oraşului au văzut o privelişte care avea să li se întipărească în memorie pentru multă vreme. Asta s-a petrecut într-unul din acele întâmplătoare momente de armistiţiu între Comitetul Siguranţei Publice şi tâlhari, care surveneau din când în când, aşa cum în timpul unei furtuni răbufnirile vântului sunt presărate cu momente de acalmie. Stejarul de pe malul râului n-avea „podoabe”, iar strada Căutătorilor de aur era liniştită. Gentlemenii şedeau pe verandele hotelurilor, mestecând tutun şi odihnindu-se după truda zilelor grele cu picioarele sprijinite de balustrada verandei. Era o vreme splendidă, văzduhul limpede, bolta cerească rumenită de lumina serii. Siluetele caselor, ale copacilor, ale joagărelor îndepărtate şi ale pădurilor se conturau cu acea expresivitate pură, proprie sfârşitului zilei. Soarele spusese şi numai colina care se înălţa la capătul deportat de râu al străzii lumina cu străluciri orbitoare.

Deodată, în această lumină s-a ivit o cavalcadă ciudată, în frunte, se afla un urs uriaş, care trepăda mărunt, clătinându-şi capul fioros şi aruncând priviri piezişe în amândouă părţile. Pesemne că era îmblânzit, fiindcă pe grumaz purta o eşarfă lată, roşie.

La această privelişte, gentlemenii care şedeau pe verandă au zvâcnit în picioare; au ieşit cu toţii în stradă, iar negustorii au încremenit în pragul prăvăliilor.

— *Shoot! Shoot!*[19] au răsunat glasuri amestecate.

[19] Trage (lb. engl.).

— *Stop!* s-au auzit altele, este îmblânzit.

În acest timp, caravana a intrat încet pe uliţă.

După urs, călăreau pe cai mari şi puternici douăzeci de negri, înveşmântaţi în pelerine albe şi înarmaţi din cap până-n picioare. Erau cele mai frumoase exemplare de negri din tribul Yollof, care pot fi văzuţi astăzi numai prin hotelurile uriaşe din New York şi Chicago, cu faţa mată, neagră ca noaptea şi aidoma feţelor de sfinx, adevărate „buză groasă”, al cărui păr se încreţeşte mărunt chiar lângă piele, ca lâna berbecilor din Crimeea.

Negrii erau urmaţi de o amazoană pe un mustang grozav.

La vederea ei, căutătorii de aur, tăietorii de lemne, vânătorii şi negustorii au rămas cu gura căscată. Asemenea apariţie nu se văzuse de când lumea la Sacramento. Femeia era tânără, distinsă şi graţioasă. Un fante a strigat: „Jos pălăriile!” şi capetele s-au descoperit numaidecât. Un beţivan, care nu mai ştia pe ce lume trăieşte, a mugit pe neaşteptate: *Yankee Doodle*[20], dar glasul i-a fost înăbuşit pe dată. S-a aşternut o linişte adâncă, de parcă pe strada oraşului trecea o fiinţă nepământească.

Zvelta şi frumoasa domnişoară, al cărei păr blond era vălurit de adierile vântului de seară, privea în toate părţile eu ochii-i albaştri, luminoşi, sigură de sine, liniştită, cu anume mândrie chiar. Pe faţa ei delicată nu se vedea nici urmă de îngrijorare; din contră, îţi dădeai seama de la prima aruncătură de ochi că este o fiinţă curajoasă, obişnuită să comande şi să i se îndeplinească voile, chiar dacă ar fi fost vorba de nişte capricii

După ea, veneau căruţele acoperite cu pânză tărcată de Pittsburg, fiecare trasă de patru perechi de satiri minaţi de albi sau de metişi[21]. Pe lângă căruţa dinainte, călărea un bărbat de statură mijlocie, nu prea tânăr, care părea conducătorul caravanei; se întorcea mereu cu grijă nespusă spre căruţa în care prin deschizătura pânzei date la o parte se

[20] Vechi cântec popular nord-american, cântat de armatele revoluţionare în timpul războiului de independenţă (1775—1783), socotit astăzi drept imnul naţional neoficial al S.U.A.

[21] Persoană provenită din căsătoria a doi indivizi de rase diferite.

vedea o fetiţă aşezată, eu părul negru şi faţa palidă, frumoasă, îngerească aproape, dar tristă. Ochii ei larg deschişi nu răsfrângeau lumina de afară, nu se mijeau la razele soarelui; era nevăzătoare.

În celelalte căruţe, nu mai era nimeni. Mai mult ca sigur că erau încărcate cu unelte şi rezerve de hrană.

Cortegiul se sfârşea cu al doilea detaşament de yollofi.

Întreaga caravană, înaintând destul de compactă, a ajuns la „Hotelul Gentlemanilor”. Deodată, amazoana a cotit într-o parte şi, apropiindu-se de grupul care stătea lângă balustradă, a întrebat cu glasul calm, răsunător:

— Gentlemeni, vreţi să-mi spuneţi dacă generalul Sutter este în oraş?

— *Yes, ma'am*[22]*,* i-au răspuns politicoşi căutătorii de aur.

— Şi care-i casa lui?

Vreo zece-cincisprezece oameni s-au repezit s-o conducă. Casa nu se afla pe strada Căutătorilor de aur, ci mai spre sud, la vreo jumătate de milă. Conducătorul a făcut un semn şi întreaga caravană a ieşit din stradă şi s-a îndreptat spre direcţia arătată.

Mulţimea a pornit în urma ei.

După un sfert de oră de drum, au ajuns la casa lui Sutter, care se zărea cu greutate printre stejari şi arbuştii de nalbă. Acolo, amazoana, conducătorul îndesat şi nevăzătoarea au coborât şi au intrat înăuntru.

După o clipă, pe verandă a ieşit Sutter cu capul descoperit. L-au auzit împărţind ordine negrilor şi căruţaşilor, ca să deshame catârii şi să scoată şeile de pe cai, fiindcă *ladies*[23] aveau să înnopteze la el.

Curioşii au prins din zbor cuvântul *ladies.* Cine puteau să fie? Vor rămâne sau vor pleca? Se vor stabili la Sacramente? Printre locuitorii oraşului, nu era nici unul care să nu dorească fierbinte acest lucru.

---

[22] Da, doamnă (lb. engl.).

[23] Ladyes = doamnele (lb. engl.).

VIII. Impresii

Când luna s-a înălţat deasupra „luncii” şi a luminat aburii scămoşi care se ridicau din mlaştini, în oraş nu se mai auzeau nici glasurile răguşite ale beţivilor, nici detunăturile puştilor.

O banda de scandalagii au încercat să străbată străzile, ţipând ea de obicei, dar au fost împrăştiaţi cât ai bate din palme.

— N-aţi aflat oare, *Goddam*[24]*,* că *ladies* au venit în oraş? Le-au spus căutătorii de aur, alungându-i pe irlandezii ameţiţi acasă şi printre stivele de scânduri.

În schimb, cei care au venit ca de obicei la „Hotelul Gentlemanilor” erau atât de mulţi, încât a avut loc un adevărat meeting. S-a dezbătut pe larg cine puteau să fie aceste *ladies,* iar problema rămânerii sau a plecării lor a devenit cea mai arzătoare întrebare a momentului.

Pentru aceşti oameni, care-şi duceau viaţa cu mâna pe cuţit şi pe revolver, nedeprinşi să vadă nimic care să nu fie grosolan, aspru şi brutal, asemenea femei, atât de delicate şi frumoase, provenind pesemne din sferele înalte ale societăţii, păreau nişte apariţii aproape supranaturale, de vis. Aveau impresia că pentru oraş şi pentru ei înşişi ar începe o viaţă nouă dacă aceste raze de soare ar lumina deasupra lor.

Iată dar că era destul să apară o femeie, pentru ca obiceiurile brutale să se îmblânzească dintr-o dată. Discutau de-a valma, dar în linişte. *Bowieknives*[25] rămâneau în teci, iar revolverele în buzunare. Nu se mai jucau nici cărţi şi se bea numai *cockteil*[26]*,* în locul porţiilor uriaşe de whisky.

Se distrau cu toţii de minune, încântaţi de noii oaspeţi, pe socoteala spălătoresei care fugise cu baleniera.

— *By God!*[27] spunea Henry Rows, un tânăr tăietor de lemne din pădurea de stejar, am fost întotdeauna de părere că

---

[24] Fir-ai să fii! (lb. engl.).

[25] Corect: bowie-knife = cuţit de vânătoare (lb. engl.).

[26] Amestec de băuturi alcoolice (lb. engl.).

[27] Aici: Pentru Dumnezeu! sau Pe Dumnezeul meu! (lb. engl.).

cealaltă era o *humbug*[28].

— Cu toate acestea, i-ai cerut mâna, interveni milionarul Maria.

— Pentru că toţi au procedat la fel. De altfel, aş fi luat-o cu mine la pădure. Dar cum poţi să le compari?! Acum, când am văzut-o pe această *lady,* cu părul blond, m-a izbit ceva în piept, de parcă am băut grog fierbinte. Asta nu-i o *humbug...*

— *Well! Well!*[29] au încuviinţat ceilalţi.

Gentleman!, a continuat Rows, să mă spânzure, dacă n-o să mă angajez căruţaş la ea, de-ar fi să mân catârii pe degeaba până la moarte.

— Astâmpără-te, Rows! l-a îndemnat un căutător de aur în vârstă.

— Mai bine blestemat, decât să mă astâmpăr! Pe braţul ăsta! N-am să mă liniştesc, cât timp îmi bate o inimă în piept, până când n-am să aflu cum o cheamă şi dacă are de gând să rămână aici. *Good bye*[30]*.* Mă duc imediat să aflu ceva sigur.

Spunând acestea, tânărul tăietor de lemne şi-a pipăit instinctiv cuţitul, să vadă dacă iese mai uşor din teacă, apoi a plecat. După plecarea lui, căutătorii de aur mai vârstnici şi mai bogaţi, care se declaraseră cu tot sufletul de partea ordinii, au început să cântărească lucrurile altfel. Dacă aceste femei ar fi rămas în oraş, le-ar fi fost mai uşor să asigure ordinea şi securitatea locuitorilor. Se pare că un singur cuvânt al blondei *lady* ar atrage de partea ei roiurile de gentlemani, iar viaţa insuportabilă fără siguranţa averii şi a zilei de mâine s-ar putea sfârşi o dată pentru totdeauna.

Acestea şi alte asemenea chibzuieli au fost întrerupte de venirea lui Rows. S-a întors la numai o oră după ce plecase, dar într-o stare destul de jalnica, fără pălărie, cu cămaşa ruptă şi fără cuţit. L-au înconjurat numaidecât.

— Ce s-a întâmplat? Ce ai? l-au întrebat din toate părţile.

— Ce s-a întâmplat? răspunse Rows. *Miss* Monteray este un înger.

— Aşadar, Monteray se numeşte?

---

[28] Înşelătorie, impostură, escrocherie (lb. engl.).

[29] Bine! Bine! (lb. engl.).

[30] La revedere (lb. engl.).

— *O, yes!* dar, *by God,* ascultaţi-mă! Merg eu şi-mi zic: o să-l întreb pe cel dintâi „buză groasă”. Era întuneric, fiindcă se lăsase-ceaţa. Mă apropii şi, în sfârşit, mi se pare că văd căruţele; mă uit eu şi parcă văd că se mişcă ceva, aşa că strig: hei! *sir,* ascultă! Când colo, *sir* începe să mormăie şi mă apucă de grumaz! I-am lăsat pălăria, o bucată din cămaşă, cuţitul şi am fugit. Alerg spre casa lui Sutter şi zbier cât mă ţine gura, iar *grizzly* (pentru că el era! blestemul să cadă pe capul lui) mă goneşte din urmă şi mormăie. Atunci încep să ţipe şi cei de la căruţe şi, în sfârşit, se deschide uşa şi apare în prag domnişoara-noastră; Sutter era în spatele ei cu un felinar. Mă prăpăstuiesc la picioarele ei şi strig *help!*[31] iar ursul mă înhaţă din nou.

— *Well! Well!...*

— Vouă vă convine să spuneţi: *„well”,* dar eu am crezut că mi se apropie ceasul de pe urmă. Deodată, domnişoara noastră începe să vorbească: *„Baby'let him alone!”*[32] Auziţi? Ea-i zicea ursului *baby!* Şi-i vorbea cu un glas atât de dulce, ca şi când îi pusese cineva miere-n rom; fiara blestemată s-a rostogolit la picioarele ei şi a început să mormăie. Cădea-i-ar ciuma pe cap şi blestemul meu pe amândouă labele dinainte!...

— Linişteşte-te, Rows, îl potoli flegmatic bătrânul căutător de aur.

— *Well,* acceptă Rows, atunci domnişoara mă întreabă cine sunt şi de ce am nevoie. Când m-am uitat la ea, by God! n-am văzut de când sunt asemenea ochi; pun pariu pe o sută de dolari contra zece că n-a văzut nimeni nici la New York, nici la Philadelphia. Să mă-mbolnăvesc dacă există în tot Estul asemenea femeie. Pe două sute de dolari, pe trei sute...

— Astâmpără-te, Rows!...

— Când mi s-a adresat astfel cu glasul mai dulce ca al *maucavisului*[33], a început să mă doară la lingurică, de parcă nu mâncasem nimic de trei zile. Îi spun deci: *beg your*

[31] Ajutor! (lb. engl.).

[32] Dă-i pace, băiatule! (lb. engl.).

[33] Sturz cântător.

pardon...[34] dar mai mult n-am fost în stare. Ea a zâmbit ca un înger şi m-a invitat înăuntru.

— Şi ai intrat?

— Am intrat, dar n-am cutezat să mă aşez. Mă simţeam atât de prost, de parcă mă scalpa cineva, dar în cele din urmă, i-am spus că am venit să aflu cine este. Dumnezeu s-o binecuvânteze!

— Şi ea?

— Ea mi-a zis: *sir,* spune-le gentlemenilor şi colegilor dumitale că mă numesc Mary Monteray; sunt din Louisiana şi am venit cu prietenii mei să trăiesc sub ocrotirea lor.

— Sub ocrotirea noastră?

— Întocmai! Apoi mi-a strâns mâna. Aşa cum mă vedeţi aici, mi-a strâns-o cu mânuţa ei albă, binecuvântată... *By God!* Şi mi-a spus că ea ne respectă...

Rows n-a mai putut să continue din cauza emoţiei. Ceilalţi i-au strâns cu seriozitate mâna vânoasă, obişnuită cu securea, iar el a rămas tăcut o vreme, apoi n-a mai putut rezista, a sărit pe masă, a ridicat capul, a deschis gura şi a răcnit:

— Ura pentru *miss* Monteray!

— Hip! hip! Ura pentru *miss* Monteray! i-au răspuns o sută de glasuri.

— Ura pentru domnişoara noastră!...

— Pentru copila noastră!...

— Pentru dulcica noastră!...

Au urmat aplauze, discursuri, urări... O jumătate de oră mai târziu, au hotărât să meargă cu toţii în delegaţie la domnişoara Monteray.

Strada, întunecoasă cu o clipă înainte, s-a luminat dintr-o dată de la mănunchiurile de nuiele şi aşchiile aprinse; la lumina lor, mulţimea căutătorilor de aur şi a tăietorilor de lemne, alungită ca un şarpe, înainta încet spre casa generalului Sutter.

[34] Mă rog de iertare (lb. engl.)”.

IX. Intenţii pentru viitor

Domnişoara de Monteray a început să fie răsfăţata oraşului, cu toate că nici unul dintre locuitori nu înţelegea de ce o persoană atât de tânără, bogată, pesemne şi atât de deosebită prin educaţie şi obiceiuri de oamenii Vestului îndepărtat, părăsise statele civilizate din Est şi se mutase într-o pustietate sălbatică, unde condiţiile de viaţă erau aspre, primejdioase chiar.

Asta putea să li se pară ciudat multora, cu atât mai mult atunci când au aflat că bărbatul blond, nu prea tânăr, care o însoţea, şi fiica lui oarbă nu erau rudele ei.

Miss Monteray era pur şi simplu prietena fetiţei oarbe şi în realitate venise în California pentru ea; Mary Monteray era tânără, singură, liberă şi nespus de bogată, aşa că putea să călătorească, şi să stea unde-i plăcea.

Când micuţei Nelly (pentru bolnava ameninţată de boala de piept clima umedă era ucigătoare) i s-a recomandat să plece din Louisiana, Mary a vrut s-o ducă în Italia, dar întreaga Europă era bântuită de viforul revoluţiilor. De altminteri, nici bătrânul Taller, tatăl lui Nelly, fermier înnăscut, n-ar fi găsit în Italia o ocupaţie potrivită pentru el, aşa că au ales California.

Mary care, pe lângă nobleţea caracterului, avea şi o fire profund romantică, a căzut repede de acord cu o călătorie care-i făgăduia o mulţime de peripeţii.

Erau hotărâţi să ducă în California o viaţă de fermieri. Pământul nu aparţinea nimănui. Ce-i drept, unele familii de mexicani aveau în stăpânire suprafeţe nemăsurate, dar nu locuiau acolo şi nici nu cultivau pământul. Economia, dacă exista vreuna, era constituită numai din păstorit. Doar preoţii iezuiţi cultivau porumbul şi viţa de vie, mai la sud, la cinci sute de mile de Sacramento, în aşa zisele *Missions*[35], în jurul acestui oraş, însă, şi nici mai la nord de el nu semănase nimeni până atunci nici un bob de grâu.

Făina se aducea din Est, aşadar economia agrară făgăduia venituri considerabile. Taller se aştepta să facă avere în câţiva

[35] Misiune; locul unde stăteau misionarii, clădirea, locuinţa lor (lb. engl.).

ani, apoi să se statornicească pentru totdeauna în New. Orleans, ţinutul lui natal.

X. Trudă şi idilă

S-au scurs câteva luni.

Nu prea departe de Lathrop, cu ajutorul tăietorilor de lemne, s-au construit două case.

Într-una din ele, locuia Taller cu fiica lui, în cealaltă Mary Monteray cu negrii şi cu ursul ei.

Cele două case se găseau la zece mile de colonia principală a tăietorilor de lemne, de la care puteau cere ajutor în caz că erau atacaţi de indieni. Deşi nici forţele locale nu erau de dispreţuit, deoarece personalul de pază, alcătuit din cei patruzeci de yollofi puternici ca nişte stejari şi înarmaţi, putea să se apere multă vreme.

Câţiva vegheau ziua şi noaptea prin împrejurimi, iar ceilalţi erau ocupaţi cu tăierea stejarilor şi a platanilor, ca să cureţe locul pentru grâiele lui Taller.

Bătrânul fermier s-a apucat de lucru cu înflăcărare. Acolo unde miss Monteray căuta idila, el căuta munca.

Au găsit amândoi ce-şi doreau. Mary însăşi recunoştea că n-a fost niciodată atât de fericită. Teritoriul în care se stabiliseră era virgin în accepţia deplină a cuvântului. Ziua se auzea într-adevăr hârşcâitul joagărelor pe care tăietorii de lemne le construiseră la o depărtare numai de zece mile pe cursul pârâului „Pieile roşii”, dar când acestea tăceau, nici un semn de viaţă omenească nu tulbura liniştea adâncă. Noaptea, maucavişii umpleau cu trilurile lor bungetul pădurii sau uneori, printre stânci, se auzea răgetul pumei. Locul era bine ales. Casele se aflau în vale, pe amândouă malurile pârâului limpede ca şi cristalul şi acoperit de sălcii plângătoare, dar tocmai acolo unde pârâul se prăbuşea de pe un fel de terasă mai înalta, formând trei cascade destul de mari. Deasupra cascadelor atârnau ghirlande întregi şi perdele de liane amestecate cu lujerele „wachliilor” împodobite cu flori bogate, purpurii. Poalele stâncilor roşii de granit erau acoperite cu tufişuri încâlcite de trandafiri sălbatici.

Stâncile de granit ridicau împrejur un fel de ziduri uriaşe, despărţind valea care semăna cu un amfiteatru, de restul

lumii, iar dincolo de ele fremăta pădurea de stejari negri şi arbori de esenţă tare.

Un podeţ fragil de lemn roşu aruncat peste pârâu, unea cele două maluri. Acesta era locul îndrăgit de Mary, în care îşi petrecea de obicei-dimineţile, citind sau învăţând-o pe micuţa Nelly. Uneori, de pe podeţ, Mary îşi aţintea privirile în depărtarea pârâului care părea că aleargă într-o ţară misterioasă. Pentru că adâncurile pădurii erau în acea vreme încă pline de taine. Atunci Mary îi povestea nevăzătoarei Nelly despre aceste minuni care o înconjurau, iar copila o asalta cu tot felul de întrebări.

Din nefericire, noţiunile de culori şi forme aproape că nu existau pentru mintea acestei fetiţe, de aceea Nelly se exprima câteodată cam aşa:

— Mary, pârâul este trist, fiindcă plânge, eu îl aud bine; pădurea e tristă şi ea şi mai mult ca sigur că e bătrână; dar cum sunt florile şi cerul, nu ştiu deloc.

Mary îi explica şi ea cum putea, dar copila sfârşea de obicei:

— Nu înţeleg, Mary, draga mea, nu înţeleg.

Iar după o vreme adăuga:

— Aici însă, e foarte bine.

Într-adevăr era bine. Aerul îmbălsămat, uscat şi cald, ale cărui adieri sărutau faţa fetiţei, îi umpleau de viaţă pieptul plăpând; de departe se auzeau cântecele monotone, dar sonore, ale negrilor pe care-i supraveghea tatăl ei... Sălciile şopocăiau dulce, printre frunze, roiuri de fluturi mari, albaştri, se zbenguiau peste capetele blonde ale fetelor.

— Ah, Nelly, dac-ai putea vedea şi tu toate astea! îi spunea Mary.

— Nu te necăji, îi răspundea copila. Mă gândesc că vezi tu şi mă bucur foarte mult.

Atunci Mary îşi apăsa buzele trandafirii pe fruntea, palidă a fetiţei. Acalmia şi fericirea împrejurimilor o îmbătau.

Uniformitatea vieţii putea s-o plictisească, într-adevăr, dar asta abia mai târziu. Acum totul era nou şi necunoscut pentru ea, ea însăşi descoperea totul, iar această descoperire constituia o încântare nespusă pentru sufletul ei sătul întrucâtva de ceea ce poate să ofere lumea civilizată şi

societatea aleasă. Ajunsese înainte de vreme la această stare de saţietate şi din pricina bogăţiei. Lăudată cu diverse prilejuri, era prea ageră ca să nu-şi dea seama că cele mai multe complimente se aduceau banilor ei. Această convingere o făcuse puţin neîncrezătoare şi sufletul i se, umpluse de amărăciune. Această amărăciune era ogoită aici de adevărul şi sinceritatea locurilor silhui. Pe de altă parte, Mary nu mai iubise pe nimeni până acum, afară de micuţa Nelly.

Când căldura o gonea de pe pod, Mary se ducea să citească pe veranda casei sale. Îşi adusese o căruţă plină cu cărţi. După amiază, se ducea să prânzească în casa lui Taller; apoi venea timpul siestei.

Seara, îndată ce discul soarelui se-ascundea în tăietura stâncilor înalte, îşi lua puşca şi pleca la vânătoare, urmată agale de *baby* al ei, care îşi legăna căpăţâna uriaşă la dreapta şi la stânga după obiceiul urşilor.

O escortă atât de fioroasă o asigura împotriva oricărei primejdii.

Câteodată, le vizita aşezarea generalul Sutter care se ataşase în scurtă vreme de aceşti oameni cumsecade, atât de rari prin partea locului. Nu înţelegea nici el prea bine de ce o asemenea *miss* stă în pădure, dar era foarte mulţumit de acest lucru. Uneori se întâmpla ca şi Mary, însoţită de *baby* al ei şi adesea şi de bătrânul Taller, să-i viziteze pe „gentlemenii” din oraş. Pentru cei din oraş, vizita ei constituia o sărbătoare. O iubeau ca pe un copil al tuturor, mai ales după ce s-a arătat că acest copil ştie la nevoie să îngrijească bolnavii şi răniţii. În oraş, datorită influenţei ei şi simţămintelor mai blânde pe care se pricepea să le stârnească în sufletele aspre ale căutătorilor de aur, obiceiurile au început şi ele să se mai îmblânzească.

Stejarul înfricoşător era împodobit din ce în ce mai rar cu trupuri omeneşti. La început, membrii Comitetului o chemau de multe ori pe Mary să participe la sfatul lor, dar s-au convins repede că în acest fel nu mai era cu putinţă să spânzure pe nimeni cum se cuvine.

În schimb, cei pe care-i salva, deveneau „oamenii ei” cu trup şi suflet.

Un singur om a pierit fără urmă. Nu s-a mai arătat prin oraş, tăietorii de lemne nu l-au mai văzut nici ei, într-un cuvânt, nu era nicăieri. Mary şi-a adus aminte odată de tânărul, pe care era cât pe ce să-l sugrume *baby* al ei, şi a întrebat de el.

— Rows? i s-a răspuns, era un băiat bun, a murit desigur.

Acesta era încă un lucru atât de obişnuit, încât nici măcar Mary nu s-a mai interesat de el.

XI. Coliba din pădure

În viaţa lui Mary Monteray, ca şi pe cerul senin al Californiei, se petreceau prea puţine schimbări. O zi semăna cu cealaltă ca doi fraţi gemeni.

Singura schimbare o constituia faptul că pe măsură ce cunoştea împrejurimile, Mary devenea, tot mai îndrăzneaţă, escapadele ei vânătoreşti tot mai îndepărtate.

N-a ameninţat-o niciodată vreo primejdie, cu toate acestea, o dată s-a întors din pădure neliniştită; avea senzaţia că este urmărită.

Neliniştea ei a crescut considerabil a doua zi când, la aproape zece mile engleze, în josul pârâului, pe malul unui mic lac din pădure, prin care curgea pârâul, a descoperit o colibă. Sălaşul era proaspăt încherbat din ramuri flexibile de salcie, acoperite pe dinafară cu o bucată de pânză de Pittsburg. Lângă colibă, fumega un foc abia stins.

Dacă n-ar fi fost pânza, s-ar fi putut presupune că sălaşul era un wigwam indian, întrucât crengile de salcie erau înfipte şi legate întocmai cum le împreunau indienii. Dar pânza şi urmele încălţărilor cu potcoave mărturiseau că în acest colţ de pădure se adăposteşte un om alb.

După o clipă de ezitare, Mary a intrat înăuntru. Prezenţa lui baby îi dădea curaj.

Înăuntru nu era nimeni. Pe muşchiul de pe jos se aflau doar o piele de urs, jupuită se vede nu prea de mult, pe care baby o mirosea cu mirare şi nelinişte.

Într-o ţară în care se adăposteau tâlhari din toată lumea, era un lucru important să ştii cine trăieşte în imediata vecinătate, mai ales dacă acel cineva se mai şi ascundea.

Prin turnare, Mary s-a hotărât ca la întoarcere să-şi trimită yollofii să scotocească prin împrejurimi, cu atât mai mult cu cât, pe la jumătatea drumului spre casă, i-a ajuns la ureche ecoul unei împuşcături îndepărtate.

Căutările s-au dovedit zadarnice. Unul dintre negri întâlnise într-adevăr un vânător necunoscut în pădure, dar nu putuse afla nimic de la el.

Întrebat dacă el locuia în coliba de lângă pârâul Pieilor Roşii, vânătorul răspunsese „eu”; întrebat ce face, răspunsese: „ce-mi place”.

După o săptămână, au uitat de el. Silueta misterioasă n-o mai înfricoşa pe Mary, acum începea s-o intereseze. În viaţa monotonă pe care o ducea aici, asta era o noutate. În timp ce vâna prin pădure, Mary se gândea că poate undeva, nu prea departe, dădea târcoale vânătorul misterios şi uneori se înfuria, dar cel mai adesea se amuza.

Împrejurimile păreau atât de sigure, încât nu o dată frumoasa amazoană nu-şi mai lua ursul cu ea. Asta se întâmpla mai ales atunci când *baby* dormea şi, înghiontit de picioruşul lui Mary, în loc să se scoale, mormăia mânios.

Mai totdeauna o ajungea totuşi din urmă, ruşinându-se parcă de lenea lui.

XII. Întâlnirea

Odată, a prins-o noaptea în pădure, cu toate acestea şi-a urmat drumul cu îndrăzneală pe cărăruia îngustă, acoperită cu pietriş, care nu era altceva decât albia secată, nu prea adâncă, a unui mic torent ce ducea apele din munţi în anotimpul ploios până la pârâul principal.

Pe amândouă părţile torentului se înălţau bungete de netrecut; la poalele copacilor creştea un fel de lemnul-domnului, numit pe aici „ciaporal”.

Mary mergea, îndepărtând la răstimpuri rămurelele de răchită care-i împiedicau drumul, când deodată s-a oprit locului şi a început să asculte.

În liniştea pădurii ajungea până la ea de departe hârşcâitul pietrişului călcat de nişte paşi greoi.

Neliniştită, Mary a tras piedica armei.

În curând, după hârşcâitul pietrişului a auzit un mormăit surd.

Auzindu-l, tânăra a coborât îndată puşca.

— *Baby!* a strigat veselă, *baby! come here!*[36]

Printre lăstarii de răchită, la numai câteva zeci de paşi de Mary, a apărut căpăţâna uriaşă a unui urs care alerga spre ea.

— *Baby!* l-a chemat Mary.

Lucru ciudat; animalul, în loc să pornească într-un scurt galop de bucurie, cum făcea de obicei, s-a oprit brusc.

Din pieptul lui a început să se smulgă un muget surd, înăbuşit.

— *Baby!* l-a chemat Mary încă o dată.

Deodată, puşca mică a început să-i tremure în mâini, şi faţa i s-a acoperit de o paloare mortală; nu era *baby* al ei. Mary se afla faţă în faţă cu cel mai înspăimântător tâlhar al pădurilor californiene – ursul cenuşiu.

Pe cărăruia îngustă, nu mai avea cum să-l evite, şi nici s-o apuce într-o latură nu putea din cauza pădurii dese. E adevărat, ţinea puşca în mână, dar acest soi de urs nu poate fi doborât niciodată cu un singur glonţ, iar rănit, devine şi mai

[36] Copile (băiete), vino aici! (lb. engl.).

cumplit.

Avea şi cuţit, cea mai grozavă armă în lupta de aproape, dar până şi cei mai vestiţi vânători din Canada, care îşi petrec toată viaţa pe platourile din America centrală, nu se încumetă să atace ursul *grizzly* cu arme albe.

Mary era pierdută.

În acest timp, animalul s-a ridicat pe labele dinapoi şi rotindu-şi-le prin aer pe cele din faţă, se apropia încet de ea.

Mary a dus arma la ochi; a răsunat o împuşcătură, dar i-a răspuns numai un muget de turbare.

— Ajutor! Ajutor! a început să strige Mary, uitând îngrozită că cel puţin cinci mile engleze o despărţeau de casa ei.

Monstrul se afla la nu mai mult de cincisprezece paşi. Acum hârâia înfricoşător, ghearele albe ale labelor dinainte parcă luceau în întunericul nopţii.

Mary simţea că i se îndoaie picioarele sub ea.

Deodată, ceva i-a atins umărul, şi un glas omenesc, gros, calm, a rostit din beznă:

— *Beg pardon, miss.* Asta-i *business-ul*[37] meu.

Un braţ puternic a împins-o înapoi, şi în faţa ei s-a conturat silueta înaltă a unui bărbat. L-a auzit şoptind încă o dată:

— *I beg your pardon...*

Lumina sângerie a împuşcăturii a sfâşiat întunericul, apoi Mary a văzut încleştarea cumplită a omului cu fiara. Grămada de trupuri învălmăşite s-a prăbuşit pe pietrişul albiei... şi se rostogolea spasmodic... Doar la răstimpuri se auzeau dinţii scrâşnind, răsuflări precipitate, mugete întrerupte... Uneori se înălţa laba ursului, alteori mâna omului înarmată cu cuţitul... Mary a leşinat...

Când şi-a revenit, prima impresie pe care a încercat-o, a fost zgomotul cascadelor de pe cursul pârâului. Se vede că era aproape de casă. Într-adevăr, în depărtare strălucea o luminiţă în casa lui Taller.

La picioarele ei, zăcea pe spate trupul unui om fără cunoştinţă...

Atunci Mary a înţeles totul. Izbăvitorul necunoscut o purtase probabil pe braţe o bucată de drum, înainte de a leşina el

[37] Afacere, treabă (lb. engl.).

însuşi vlăguit.

Pesemne că nu scăpase cu totul teafăr din luptă. La lumina lunii, Mary a observat sângele care i se scurgea de la gât, de la piept şi prin părul de pe cap pe iarba din pădure. Faţa-i era albă ca varul; ţinea ochii închişi, buzele desfăcute respirau, dar abia auzit şi neregulat.

Avea o faţă frumoasă, aidoma statuii romane a unui barbar, care iradia curaj şi forţă.

Mary a dat fuga la pârâiaş, după apă, pe care a adus-o în propria pălărie. A turnat câteva picături în gura vânătorului; trupul acestuia a fost străbătut de un fior, a deschis ochii o clipă şi buzele i-au şoptit:

— *I beg your pardon!* Sunt fericit...

Mary i-a sprijinit capul pe genunchii ei şi un timp a rămas nemişcată, deoarece nu ştia ce să facă: să strige după ajutor sau să-l lase pe rănit aici şi să se ducă ea însăşi după oamenii ei. Îi era frică să-l părăsească, iar chemările ei se putea întâmpla să nu le audă nimeni. Dac-ar fi văzut-o cineva stând aşa, îngândurată şi aplecată peste chipul palid al vânătorului, ar fi putut s-o ia drept o rusalcă a pădurii.

Era noapte de-a binelea, luna se ridicase deasupra pădurii; privighetorile din acele locuri, mancavişii, umpleau desişul de ciripit dulce, de triluri şi parcă de ecoul sărutărilor; în depărtare susura pârâul, iar clipocitul lui se împletea cu hârşcâitul joagărelor din Lathrop.

Mary ştia, în sfârşit, ce avea de făcut. Deoarece puşca ei rămăsese la locul luptei, a luat arma grea a vânătorului şi încărcând-o, a tras în aer.

Apoi a mai tras încă de trei ori. După a doua împuşcătură, la ferestrele casei lui Taller au început să apară lumini jucăuşe, care mai apoi s-au desprins de casă, apropiindu-se repede de Mary; în curând, zece-cincisprezece yollofi cu Taller în frunte au sosit în goană, purtând în mâini care felinare, care vreascuri aprinse.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Taller.

— Duceţi-l cât mai repede acasă pe acest gentlemen! le-a strigat Mary.

A doua zi, bolnavul era fără cunoştinţă. A fost adus un

medic din Sacramento.

Medicul, care se lăsase de meserie de multă vreme, pentru a căuta aur, şi care rareori era treaz, mai ştia atât cât să-şi dea seama că starea bolnavului era foarte gravă.

L-a recunoscut însă pe bolnav înainte de a şti ce boală are. Când e-a uitat la faţa palidă, bărboasă şi însângerată, a exclamat numaidecât:

— *Well!* ăsta-i Rows...

După care, aplecându-se spre rănitul care abia mai răsufla, a Spus:

— Rows, prietene, se zvonea că ursul te-a ucis acum o jumătate de an, când colo te-a hărtănit abia ieri. *Well! well!* Cred că pieptul ţi-e puţin zdrobit... o coastă ruptă... clavicula e ruptă şi ea, dar ce-a mai rămas e *all right!*[38] Dacă vei muri, asta se va întâmpla din cauza scurgerii de sânge şi a epuizării... a! şi braţul e scrântit. Te-a cinstit cum se cuvine... dar tu, băiete, de câte ori ţi-ai înfipt cuţitul în el... ai?...

Rows habar n-avea pe ce lume se află, de aceea nu putea răspunde la întrebările medicului. Acesta continua să vorbească:

— Ehe, domnişoara Monteray, cred că flăcăul era îndrăgostit de dumneata! Altminteri şi-ar fi spus: ăsta nu-i *business*-ul meu.

Medicul a căzut o clipă pe gânduri:

— A dispărut din oraş şi i s-a pierdut urma. N-am putut pricepe de ce, fiindcă îi mergea bine; a avut noroc. La o zi după venirea dumitale, a găsit o „pepită” de cel puţin cinci mii de dolari... Acum însă îmi aduc aminte... Vorbea mereu de dumneata... Locuia aici?

— Nu.

— Atunci veghea asupra dumitale din pădure... *poor boy*[39]*!* Cred că o să moară, dar poate că se înzdrăveneşte... Să-l îngrijiţi aici. Braţul, coasta şi clavicula i le-am pus la loc. Trebuie să-i spălaţi rănile şi să aşteptaţi până când se sudează oasele. *Good bye!*

Medicul a plecat. Lângă patul lui Rows au rămas numai un

[38] În regulă! (lb. engl.).

[39] Bietul (sărmanul) băiat (lb. engl.).

negru şi Mary.

Mary şi-a adus şi ea aminte de Rows şi uitându-se la el, a căzut adânc pe gânduri.

În California găsise tot ce-şi dorea sufletul ei romantic. Viaţa searbădă de societate o plictisise; aici avea sălbăticia virgină; acolo îşi pierduse încrederea în dragostea şi generozitatea oamenilor: Rows, care zăcea înaintea ei, constituia dovada însângerată că există şi dragoste, şi sacrificiu.

E adevărat că cele două virtuţi erau întrupate în firea pe jumătate sălbatică a vânătorului din pădure...

Îngrijirea bolnavului îi ocupa acum tot timpul. A doua zi, Rows şi-a recăpătat cunoştinţa...

A deschis ochii; a privit uimit în jurul lui şi ochii i s-au oprit în cele din urmă, la Mary. Urmele de fierbinţeală au mai luptat un timp pe chipul lui cu gândurile limpezi, apoi faţa i s-a luminat, iar buzele palide au şoptit:

— *Beg your pardon, miss!...*

— Cum te simţi, sir? la întrebat Mary.

— Foarte bine. Sunt fericit...

După o clipă, a început să vorbească repede, febril parcă:

— Nu mă recunoşti, domnişoară? Sunt Rows. N-am noroc la urşi. În prima zi, mai-mai să mă sugrume baby al tău... apoi ăsta... dar atunci m-ai scăpat dumneata... Ţin minte că ai dat mâna cu mine. Pe urmă, n-am mai putut să stau în oraş... Locuiesc în coliba de lângă Miror-lake[40]. E foarte bine în pădure... Dar să nu mai umbli singură, miss Mary... Indienii rătăcesc şi ei peste tot... Mi-am spus: o să veghez eu şi...

— Mi-ai salvat viaţa...

— Domnişoară, să nu mai vorbim despre asta...

Însănătoşirea a venit mai repede decât prevăzuse medicul. Rows era totuşi foarte puternic; cu toate că a trebuit să stea nemişcat mai multă vreme, primejdia a trecut repede... Mary petrecea zile întregi la căpătâiul rănitului fie citindu-i din Biblie, fie stând de vorbă cu el... Rows îi împărtăşea atunci toate gândurile lui...

— Prefer să trudesc în pădure, decât să caut aur, spunea. Când trăieşti în pădure, căutarea asta ţi se pare fără noimă,

[40] Lacul Oglindă (lb. engl.).

prostească. Şi fără folos... Căutătorii de aur beau şi se ucid între ei, pe când în pădure stăpâneşte numai Dumnezeu, iar aurul nu mai înseamnă nimic... Iartă-mă, domnişoară, dar eu cred că un om poate să fie mai bun în pădure, pentru că trebuie să gândească mai mult... iar printre căutătorii de aur nu mai ai timp de nimic.

În tot ce spunea Rows era o naivitate pe jumătate copilărească. Era într-adevăr un flăcău de abia douăzeci şi patru de ani, înzestrat pe deasupra şi cu multă simplitate înnăscută; intuia el însuşi acest lucru, deoarece în timp ce vorbea cu miss Monteray, repeta întruna: „Iartă-mă domnişoară, eu sunt un om simplu...”

Sănătatea i se întrema văzând cu ochii. În curând, putea să stea pe veranda casei, apoi s-o însoţească deseori pe Mary pe podeţul care unea cele două case, pe care Mary îşi petrecea de obicei orele de după prânz în tovărăşia micuţei prietene nevăzătoare...

Într-o după-amiază, tocmai stătea aşa singură, ascultând zgomotul cascadelor cu ochii pierduţi spre amfiteatrul copacilor ce înconjurau valea, care deşi destul de aproape, erau acoperiţi de ceaţa depărtării. Vremea era cum nu se poate mai frumoasă, în jur domnea liniştea; pe luncă piuiau graurii cu aripile roşii, iar în depărtarea pădurii ciocănitorile cercetau copacii...

Dulceaţa îmbătătoare a naturii o cufundase pe Mary în visare. Un dor blând, dar de neînfrânt îi strângea inima. În clipa aceea, Rows s-a apropiat de ea, păşind totuşi cu destulă greutate...

Mary a alergat spre el şi l-a ajutat să se aşeze lângă ea. Faţa lui palidă nu i se păruse niciodată mai plăcută şi mai nobilă.

— *I beg your pardon, miss Mary,* a început ca de obicei tânărul vânător, am o mare rugăminte...

— Pe care e sigur că n-am să ţi-o refuz, i-a răspuns Mary.

— Eu, a spus Rows serios şi timid totodată, învârtindu-şi pălăria în mână, eu... dar n-ai să te superi pe mine?... o să mă fac bine în curând...

— O, aşa-i, în curând, slavă Domnului!...

— Şi am să mă întorc la coliba mea de lângă Miror-lake... acolo însă o să-mi fie foarte rău, miss Mary... fiindcă întotdeauna o să-mi aduc aminte cât de bine mi-a fost aici...

— O să vii să mă vezi adesea...

— Da, dacă îmi vei îngădui... dar eu aş avea o rugăminte şi mai mare... să nu te superi pe mine... dar... eu aş vrea să rănim aici pentru totdeauna.

Mary a privit la vânător cu o expresie ciudată...

— Ce doreşti? l-a întrebat scurt.

— Miss Mary! a rostit Rows cu glas şoptit, dumneata n-ai nevoie de mine, ştiu asta, dar nici eu nu cerşesc o bucată de pâine... Am găsit atâta aur încât în Răsărit aş trece drept un om bogat. Aici, de asemenea... dar la ce bun? În pădure n-ai ce face cu aşa ceva, iar singur îmi vine greu... Aici ar fi cel mai bine pentru mure, aşa că... Miss Mary, eu aş vrea să mă primeşti printre slujitorii dumitale... N-ai nevoie de mine... dar... aş fi cel mai fericit... şi ţi-aş fi credincios... o, foarte credincios...

A urmat un moment de tăcere. Mary a întors capul spre casa lui Taller şi a căzut adânc pe gânduri. Deodată, s-a scuturat din îngândurare şi privindu-l în ochi pe Rows, a întrebat:

— Ai să-mi spui adevărul, ca un om cinstit şi sincer?

— *Yes, miss!*

— Dacă-i aşa... Dumneata mă iubeşti, e adevărat?...

Bietul Rows a pălit ca ceara; s-a ridicat în picioare, apoi s-a aşezat la loc, iar buzele albite abia au putut să îngăime:

— *Beg your pardon, miss!*

— E adevărat?

— *Beg your...*

— E adevărat?

Căutătorul de aur a tăcut şi abia după a doua întrebare a răspuns cu glasul tremurător, emoţionat:

— O, miss Mary!... Nici măcar nu îndrăznesc să mă gândesc la asta, dar aşa este... foarte mult!... singura pe lume!... pentru că... sunt singur... dar n-aş fi spus-o niciodată, niciodată... De vreme ce totuşi ştii, am să plec. Dumnezeu să-ţi binecuvânteze chipul tău... *Good by,* miss Mary!...

Mary Monteray şi-a înclinat capul, apoi a început să vorbească:

— Rows, ce-ţi spun acum, îţi spun după ce mi-am cercetat inima şi după ce am chibzuit îndelung. Am venit aici şi nu vreau sa mă mai întorc în Est. California va fi de acum înainte ţara mea, aşa că sunt o californiană, un pionier. Din acest punct de vedere, suntem egali... Nu-mi mai cere iertare, pentru că mi-ai salvat viaţa. Trebuie să-ţi plătesc o mare datorie şi... dacă în locul acestei datorii primeşti mâna mea – iat-o.

S-a aşternut tăcerea; se auzeau doar zgomotul cascadelor şi chemările graurilor cu aripile roşii.

Rows arăta ca un om care se îndoaie sub povara fericirii. În cele din urmă, a întrerupt tăcerea.

— O, miss Mary! Nu vorbi aşa. Odată, mi s-a întâmplat să salvez viaţa unui gambusino[41] mexican, care după aceea, când am găsit mult aur pe platouri, m-a sfătuit: ascunde-ţi nugeţii, nu mă ispiti. Acum îţi spun şi eu la fel: nu mă ispiti. Eu, soţul tău?... Eu, un om simplu care abia ştie să scrie şi să citească?

— Iar eu sunt o fata simplă şi pot să fiu soţia unui pionier cumsecade.

— O, Doamne! i-a răspuns Rows, strângându-şi capul în mâini. Am văzut soţiile pionierilor din cealaltă parte a Marilor Lacuri: toate mestecau tutun şi beau whisky. Dumneata soţia unui pionier? Nu, *miss* Mary... Şi pe urmă... mi-aş pierde minţile de atâta fericire. Nu mă pricep să vorbesc atât de frumos ca gentleman din Răsărit, dar atâta lucru înţeleg şi eu că dumneata nu mă poţi iubi, cum te iubesc eu... Spune, Mary, nu-i aşa? Ai fi oare fericită cu mine? Sunt eu oare bărbatul potrivit pentru tine?... Trăind cu mine, ai vedea că sunt un necioplit, că sunt ca un copil, ca o piele roşie care se poate descurca numai în pădure, nu şi printre oameni... *Beg your pardon!...* Atât de prost nu sunt, ea să nu înţeleg nişte lucruri atât de simple: dumneata eşti un altfel de om, care citeşti cărţi şi ştii ce scrie în ele, pe când eu ştiu numai să sap şi să trag cu puşca. Dumneata ai fi silită să te ruşinezi de stângăcia

[41] Căutător de aur (mexicanism)

mea... Îmi spui că-ţi plăteşti astfel o datorie! O, Rows este prea cinstit, ca să primească o astfel de dobândă. Acum îmi eşti recunoscătoare, dar mai târziu ai înceta să mai fii. Cui iubeşte, dragostea îi ajunge pentru toată viaţa, pe când recunoştinţa... nu. *O, by God!* dac-aş putea învăţa... dacă n-ar mai trebui să-mi spun: Rows, băiete, eşti prea prost pentru ea... Nu, Mary, nu!...

Ochii vânătorului înotau în lacrimi. Acoperindu-şi faţa cu mâinile, a rămas tăcut multă vreme, apoi a urmat:

— Cât eşti de bună, domnişoară Mary!... cât eşti de bună! Dumnezeu să binecuvânteze mâna pe care ai vrut să mi-o oferi... O, de ce nu sunt un gentleman din Est! *Good bye,* Mary!

I-a luat mâinile, şi-a apăsat buzele pe ele şi ridicându-se, a plecat spre casă cu pas nesigur...

O vreme Mary a rămas singură. Şi ochii ei erau plini de lacrimi... Îl iubea pe acest om al pădurii, dar simţea în acelaşi timp că în vorbele lui era mult adevăr. Aparţineau unor lumi diferite. Ar putea fi oare fericită, dac-ar fi să trăiască împreună o viaţă obişnuită, ca soţ şi soţie?... Totuşi, în simplitatea lui, el era atât de sincer şi de nobil!...

S-a ridicat în picioare şi a vrut să se ducă după el, dar căutătorul de aur a ieşit pe verandă cu pălăria pe cap şi puşca în mână...

— Unde te duci, Henry? l-a întrebat Mary.

— În pădure... Îmi dezgrop aurul şi plec în Est... să învăţ... Acum am cu ce. Sunt bogat. Am trudit cu braţele, o să trudesc şi cu capul. Nu mai vreau să fiu un necioplit de pădurean, vreau să devin un gentleman luminat, care înţelege ce spune în fiecare carte... Când am să învăţ ceva, am să mă întorc aici şi atunci... dacă am să te mai găsesc... să nu uiţi, Mary...

— Atunci poate că vei înceta să mă iubeşti!...

Ultimele cuvinte au răsunat pe jumătate ca un reproş, pe jumătate ca o rugăminte.

Rows s-a depărtat... Pe colină, printre stânci, a mai lucit o dată ţeava puştii şi pălăria s-a legănat prin aer în semn de rămas bun, apoi verdeaţa întunecată a pădurii s-a închis în urma lui...

XIII

Corabia „Ellen Monroe”, care aducea rezerve de grâu în California, tocmai părăsea *bay*-ul grozav de la San Francisco, îndreptându-se, după ce aveau să treacă pe la Capul Horn, spre New York.

Pe corabie, afară de echipaj, se aflau peste zece-cincisprezece căutători de aur care, luându-şi avutul cu ei, plecau înapoi în ţările civilizate.

Câţiva dintre foştii tovarăşi îi însoţiseră şi îşi luau rămas bun. Primii urcaseră pe puntea vasului, iar ceilalţi stăteau pe cheiul abia construit, fluturându-şi pălăriile şi batistele. Printre ei vedem şi grupul cunoştinţelor noastre: generalul Sutter, Taller, nevăzătoarea Nelly şi Mary Monteray...

Mary, cu ochii înălţaţi spre punte şi cu batista în mână, îi transmitea din priviri ultimul rămas bun lui Rows, care pleca în Răsărit...

Rows, aplecat peste balustradă, o privea cu toată intensitatea ochilor cu care îi era îngăduit doar o clipă să privească la fiinţa iubită.

În acest timp, pe corabie se întinsese pânza mică, triunghiulară, de la proră. Vasul se legăna uşor împins de palele vântului. Pânzele se umflau, rotunjindu-se, sau cădeau ropotind înapoi. Jalnicul „Ha-iu!” cu care marinarii îşi însoţeau înălţarea pânzelor, răsuna mereu. Cârmaciul cu faţa mohorâtă a unui lup de mare se afla la cârmă. Iar flăcăiandrul din cuibul corbului cânta cât îl ţinea gura.

— *He, he, sailor is smart boy!...*[42]

Fâşâitul pachetelor trase pe podeţ de pe chei pe punte a încetat. O crăpătură adâncă, pe fundul căreia sclipea apa, îi despărţea acum pe oamenii de pe corabie de cei care rămâneau...

— *Go ahead!*[43] a răsunat glasul căpitanului.

Apa a început să plescăie pe laturile vasului care se depărta uşor de chei...

---

[42] Hei, hei, marinaru-i băiat deştept! (lb. engl.).

[43] Dă-i drumul! (lb. engl.).

— *Remember!*[44] au răsunat glasuri de pe ţărm.
— *Remember,* Henry!...
— O, Mary!...
— Mergi sănătos, Henry...
— Dumnezeu să te binecuvânteze, Mary...

Vântul împrăştia cuvintele, oftările din urmă. Corabia a ieşit încet din umbra mestecenilor în zările puternic luminate de soare. Nemărginirea albastră se deschidea înaintea ei, iar ceaţa depărtăm începea s-o acopere... Cântecele marinarilor, sonore şi limpezi la început, s-au transformat într-un murmur, care se mai auzea doar din când în când, apoi într-un auit abia desluşit, într-un... Corabia se micşora văzând cu ochii. O privire ageră a putut să deosebească o vreme o siluetă aplecată, fluturându-şi pălăria; apoi totul s-a contopit într-o masă informă; masa s-a preschimbat într-o aripă albă de pescăruş, vizibilă hăt! departe pe mare; aripa s-a transformat într-un noruleţ nedesluşit, noruleţul într-un punct, apoi... s-a topit şi punctul; orizontul a înghiţit totul, înstăpânindu-se atotputernic în tăriile albastre şi în *bay*-ul uriaş de la San Francisco.

Doar gândurile, solii inimilor iubitoare, străbăteau întinsul mării de la ţărm la corabie şi de la corabie la ţărm...

[44] Să nu uiţi! (lb. engl.).

Orso

Traducere de Stan Velea

Cuvânt înainte

În timpul şederii la Paris şi Pont Marly, probabil, sau după venirea la Liow, cam în aceeaşi vreme cu Janko muzicantul, *este scrisă şi* Orso, *o foarte bună nuvelă cu tematică americană, pe care Sienkiewicz o va publica mai întâi în „Kurier Warszawski", începând de la 23 martie 1830 (nr. 65—68), apoi în volum, în acelaşi an. Fabula concentrată pe o singură întâmplare din lumea circului, expresivitatea realistă a relaţiilor de viaţă din orăşelul Anaheim în timpul culesului viilor şi tenta de basm care se statorniceşte în descripţie spre sfârşitul nuvelei îi asigură un succes binemeritat, care o va plasa de la început printre cele mai reuşite creaţii scurte ale marelui clasic polonez.*

LA ANAHEIM, un orăşel din sudul Californiei, ultimele zile de toamnă sunt zile de distracţii şi de sărbătoare. Atunci se sfârşeşte culesul viilor, aşa că oraşul mişună du mulţimea truditorilor. Nimic mai pitoresc decât priveliştea, pe care o oferă această populaţie alcătuită în mică parte din mexicani, în principal însă din indieni Cahuilla, care vin pentru câştiga un ban hăt, din sălbaticii munţi San Bernardino, aşezaţi spre mijlocul ţării. Şi unii, şi alţii invadează străzile şi locurile de vânzare, aşa-numitele loturi, unde dorm în corturi sau pur şi simplu sub cerul liber, veşnic senin în acest anotimp al anului. Acest orăşel fermecător, înconjurat de pâlcuri de eucalipţi, tufe de ricin şi vrejuri de piper, lărmuieşte ca un iarmaroc gălăgios în vădit contrast cu liniştea adâncă şi gravă a pustiului năpădit de cactuşi, care începe dincolo de vii. Seara, când soarele îşi ascunde discul înconjurat de raze în valurile

oceanului, iar pe cerul trandafiriu se văd, la fel de roşietice în jarişţea apusului, cârduri de gâşte sălbatice, raţe, pelicani, pescăruşi şi cocori, îndreptându-se cu miile dinspre munţi spre ocean, în oraş se aprind focurile şi începe distracţia. Cântăreţii negri pocnesc din castaniete, dăruitul tobelor şi tonurile mormăite de banjo[45] se aud lângă fiecare foc; mexicanii dansează pe poncho-urile[46] întinse pe jos bolero-ul[47] preferat; indienii îi asistă, ţinând în mâini „kiotte", nişte bastoane lungi şi albe, sau îndemnându-i cu strigăte: *ewiva!* focurile alimentate cu lemn roşu fâşâie şi împrăştie scântei; iar la lumina lor sângerie se văd siluete sărind; împrejur fac cerc colonişţii localnici la braţ cu soţiile şi fiicele lor frumoase, care se uită la cei ce se distrează.

Cu toate acestea, ziua în care ultimul ciorchine este zdrobit de picioarele indienilor este şi mai importantă; deoarece atunci soseşte de la Los Angeles circul ambulant al domnului Hirsch, un neamţ, în acelaşi timp proprietarul unei menajerii alcătuite din maimuţe, pume, lei africani, un elefant şi vreo cincisprezece papagali ramoliţi de bătrâneţe: *the Greatest Atraction of the World!*[48] Fireşte, indienii Cahuilla îşi dau şi ultimul „pesos"[49] pe care n-au izbutit încă să ri bea, numai ca să vadă nu atât animalele sălbatice, fiindcă de acestea nu duc lipsă în munţii San Bernardino, cât artistele, atleţii, clovnii şi toate celelalte minuni ale circului, care li se par cel puţin o „mare medicină", adică o vrăjitorie posibilă numai cu ajutorul unor forţe supranaturale.

Şi-ar atrage totuşi asupra lui mânia îndreptăţită şi, pe legea mea, periculoasă, a domnului Hirsch oricine s-ar gândi că

[45] Instrument muzical, asemănător cu mandolina, cu cinci până la nouă coarde şi cu partea superioară a cutiei de rezonanţă formată dintr-o piele întinsă.

[46] Un fel de mantie în America de Sud, mai ales, făcută dintr-o cuvertură cu o deschizătură la mijloc pentru cap.

[47] Numele unui dans spaniol care se dansează cu acompaniament de chitară şi castaniete.

[48] Cea mai mare atracţie din lume (lb. engl.).

[49] Unitate bănească în mai multe ţări din America latină; aici, cu sensul de: ban, para.

circul lui este o nadă numai pentru ademenirea indienilor şi a chinezilor sau a negrilor. Dimpotrivă, sosirea circului atrage după sine venirea la oraş nu numai a coloniştilor din partea locului, ci şi a locuitorilor din târgurile învecinate: Westminster, Orange şi Los Nietos. Strada Portocalilor este atunci atât de înţesată de căruţe şi cabriolete de cele mai diferite forme, încât nici pomeneală să se mai poată strecura cineva. Toată lumea mare a coloniştilor se prezintă ca un singur om. *Miss,* tinerele şi zvelte, mânând caii de pe capră, împrăştie cu graţie lumea de pe stradă, ciripind şi arătându-şi dinţi, *senoritas* spaniole din Los Nietos aruncă priviri lungi, languroase, de sub voaletele de tul; doamnele căsătorite din împrejurimi, îmbrăcate după ultima modă, se sprijină cu mândrie de braţul fermierilor bronzaţi, a căror costumaţie se compune din pălăriile ferfeniţă, pantalonii vărgaţi de bumbac şi cămăşi de flanelă, strânse la gât cu panglici înguste, înnodate cu fundiţă în lipsa cravatelor.

Se salută cu toţii, se cheamă, privesc cu luare-aminte vestimentaţia, dacă este *very fashionable*[50]*,* şi bârfesc în limitele cuviinţei.

Printre cabrioletele ticsite de flori, asemenea unor buchete imense, îşi joacă mustangii tineri care se apleacă în şeile înalte, mexicane, şi privesc pe furiş pe sub pălăriile fetelor. Caii pe jumătate sălbatici, înspăimântaţi de larma din jur, îşi rotesc ochii sângeroşi, se ridică în două picioare şi nechează, dar călăreţii curajoşi par să nu le acorde nici o atenţie.

Vorbesc cu toţii despre *the greatest attraction,* adică despre amănunte în legătură cu spectacolul de seară, a cărui splendoare va întrece tot ce s-a văzut până acum. Într-adevăr, afişe uriaşe vestesc adevărate minuni. Directorul Hirsch în persoană, „artist în mânuirea biciului”, va face o demonstraţie cu leul african, cea mai cumplită fiară printre regii animalelor cunoscuţi până atunci. Conform programului, leul se aruncă asupra directorului care se apără numai cu biciul. De obicei, această „unealtă” se transformă în mâna făcătoare de minuni (tot conform programului), într-o spadă de foc şi scut. Sfârcul biciului va muşca asemenea unui şarpe cu clopoţei, va lumina

[50] Foarte la modă (lb. engl.).

ca un fulger, va bubui ca un tunet şi va ţine mereu la distanţă monstrul care se zvârcoleşte zadarnic şi încearcă să-l atace pe artist. Dar nu-i numai atât; flăcăul de şaisprezece ani, Orso, un „Hercule american”, născut dintr-un alb şi o indiancă, va ţine în cârcă şase oameni, câte trei pe fiecare umăr; în plus, direcţia oferă o sută de dolari oricărui potrivnic „indiferent de culoarea pielii”, care va reuşi să-l învingă pe atletul minor în lupta cu braţele. Prin Anaheim umblă zvonul că din munţii San Bernardino a venit înadins să-şi încerce puterile cu Orso „Grizzly-killer”[51], un vânător renumit pentru curajul şi forţa lui, care, de când e California Californie, a fost primul om care s-a încumetat să atace ursul cenuşiu numai cu toporul şi cuţitul.

Victoria probabilă a „ucigătorului de urşi” asupra atletului de circ de şaisprezece ani aţâţă în cel mai înalt grad spiritele locuitorilor de sex bărbătesc din Anaheim; fiindcă dacă Orso, care până acum doborâse pretutindeni între Atlantic şi Pacific pe cei mai puternici *yankee*[52]*,* avea să fie învins de astă dată aici, gloria nepieritoare va acoperi întreaga Californie. În schimb, imaginaţia femeilor este aţâţată în aceeaşi măsură de următorul număr din program: acelaşi puternic Orso o va purta în vârful unei prăjini de treizeci de picioare[53] pe micuţa Jenny, „minunea lumii”, despre care afişul afirmă că este cea mai frumoasă fată care s-a văzut pe lume „în timpul erei creştine”. Cu toate că Jenny are numai treisprezece ani, directorul oferă tot o sută de dolari oricărei fete „indiferent de culoarea pielii”, care va îndrăzni să se întreacă în frumuseţe cu „îngerul diafan”. Domnişoarele, domnişoricile şi domnişorelele din Anaheim şi din împrejurimi se strâmbă cu dispreţ citind acest punct din program şi susţin că un astfel de concurs n-ar fi *lady like*[54]*.* De altfel, oricare dintre ele ar prefera să renunţe la propriul balansoar decât să nu vină la spectacol şi să nu o vadă pe această rivală-copilă, în frumuseţea căreia, în comparaţie cu surorile Bimpa, de

[51] Ucigătorul de urşi (lb. engl.).

[52] Aici, americani (lb. engl.).

[53] Veche unitate de măsură egală cu aproximativ o treime dintr-un metru; se foloseşte şi azi de către unele popoare.

[54] Aici, cu sensul: potrivit pentru o doamnă (lb. engl.).

exemplu, nu crede nici una. Cele două surori Bimpa, cea mai mare Refugio şi cea mai mică Mercedes, tocmai citesc afişul stând comod într-un *buggy*[55] fermecător. Pe chipurile lor minunate nu se vede nici cea mai mică emoţie, deşi intuiesc că ochii întregului Anaheim Be întorc în această clipă spre ele, rugându-le parcă să salveze onoarea ţinutului; sunt privite de asemenea şi cu mândrie patriotică, întemeiată pe convingerea că în toţi munţii şi canioanele lumii nu poate exista ceva mai presus de aceste două flori californiene. Ah, că frumoase mai sunt într-adevăr surorile Refugio şi Mercedes! În vinele lor nu curge zadarnic sângele curat al Castiliei, lucru despre care mama lor vorbeşte mereu, exprimându-şi totodată dispreţul ei superior atât pentru tot felul de chipuri de culoare, cât şi pentru oamenii cu părul blond, adică pentru *yankee.*

Trupurile celor doua, Bimpa sunt zvelte, mlădioase şi pline de taine neînţelese când se mişcă, aparent greoaie, dar atât de încântătoare, încât ori de câte ori vreun tânăr se apropie de ele, inima i se zbate în piept de dorinţa nemărturisită, inconştientă. Domnişoarele Refugio şi Mercedes împrăştie vraja în jurul lor, aşa cum magnoliile iradiază aromele îmbătătoare. Feţele lor sunt delicate, iar tenul străveziu, deşi rumenit de o roşeaţă uşoară asemenea reflexelor zorilor; ochii languroşi şi negri, plini de dulceaţă, cu priviri duioase şi nevinovate. Înfăşurate în faldurile *rebozos*-elor[56] de muselină, în *buggy*-ul presărat cu flori, stau acum pure, liniştite şi atât de frumoase, încât parcă nici ele nu-şi dau seama de frumuseţea lor. Orăşelul Anaheim priveşte la ele, le mănâncă din ochi, se mândreşte cu ele şi le iubeşte. Cum trebuie să arate acea Jenny, dacă şi aici vrea să învingă? „Saturday Weekly Review" scria, ce-i drept, că atunci când micuţa Jenny urcă în vârful barei sprijinite pe umărul puternic al lui Orso, când stă agăţată acolo sus, la capătul prăjinii, riscându-şi viaţa, şi îşi desface braţele ca un fluture, sub cupola circului se aşterne o tăcere adâncă; nu numai ochii, ci şi inimile urmăresc înfiorate fiecare mişcare a copilei minunate. „Cine a văzut-o o dată în vârful barei sau pe cal – încheie Saturday Review» –

[55] Un fel de cabrioletă, şaretă.

[56] Un fel de eşarfă.

acela nu o va mai uita niciodată, deoarece nici cel mai mare pictor din lume, nici măcar domnul Harvey[57] din San Francisco, care a pictat Palace Hotel, n-ar fi în stare să picteze ceva asemănător”.

Tinerii sceptici sau îndrăgostiţi de domnişoarele Bimpa susţin că asta-i o escrocherie, şarada urmând a se dezlega în ultimă instanţă la spectacolul ce va avea loc seara. În acest timp, forfota din jurul cheului creşte cu fiecare clipă. Din barăcile lungi de lemn, care înconjură cupola de pânză a cheului, se aud răgetele leilor şi ale elefantului; papagalii agăţaţi de cercurile prinse de pereţii barăcilor, ţipă asurzitor, maimuţele se balansează atârnate de propriile cozi sau imită publicul ţinut la distanţă de şnurul întins în jurul barăcilor. În sfârşit, din baraca principală iese o procesiune, al cărei scop este să aţâţe într-atât curiozitatea mulţimii, încât s-o lase încremenită. În fruntea procesiunii se află o căruţă uriaşă, trasă de şase cai împodobiţi cu penaje. Surugii în uniforma poştaşilor francezi mână caii din şa. În alte căruţe se află cuştile cu lei, iar în fiecare cuşcă, stă câte o *lady*[58] cu o ramură de măslin în mână. După prima căruţă, păşeşte elefantul, acoperit cu un chilim, cu un turn în spate şi cu arcaşi în turn. Trâmbiţele sună, tobele duruie, leii rag, bicele pleznesc, într-un cuvânt, întreaga caravană înaintează cu zgomot şi hărmuială. Dar nu numai atât; elefantul este urmat de o maşină cu un coş ca de locomotivă, asemănătoare cu o orgă, la care cântă o pereche, mai degrabă ţiuie şi şuieră cel mai drăcesc *Yankee Doodle*[59] naţional. Când şi când, perechea se opreşte mai mult, şi atunci din foale iese un fluierat obişnuit, ceea ce nu micşorează înflăcărarea mulţimii care, ascultând această melodie şuierată, nu-şi mai încape în piele de bucurie. Americanii strigă: ura! nemţii: *hoch!*[60] mexicanii: *ewiva!* în

[57] Artist plastic pe care nu l-am putut identifica în literatura de specialitate.

[58] Lady = doamnă (lb. engl.).

[59] Vechi cântec popular nord-american, cântat de armatele revoluţionare în timpul războiului de independenţă (1775—1783), socotit astăzi drept imnul naţional neoficial al S.U.A.

[60] Încă (lb. germ.).

timp ce indienii Cahuilla urlă de mulţumire ca nişte animale sălbatice muşcate de streche.

Mulţimea se buluceşte în urma căruţelor; locul din jurul cheului se goleşte, papagalii încetează să mai ţipe, iar maimuţele nu se mai dau de-a berbeleacul *The greatest attraction* nu ia parte la această procesiune. În căruţe nu se află nici directorul, „neîntrecutul mânuitor de bici”, nici „neînvinsul Orso”, nici Jenny, „îngerul diafan”. Toţi aceştia nu se arată până diseară, ca să facă o impresie cât mai profundă. Directorul stă într-una din barăci sau trece pe la casele de bilete, în care negrii lui îşi arată dinţii albi publicului – trece şi se înfurie *quand meme*[61]*;* iar Orso şi Jenny tocmai fac repetiţie. Sub acoperişul de pânză al cheului domneşte liniştea şi obscuritatea. Băncile aşezate în amfiteatru sunt aproape cufundate în întuneric; ceva mai multă lumină se împrăştie de sus în arena aşternută cu nisip şi rumeguş. În lucirile cenuşii, cernute prin pânza cupolei, se vede aşteptând alături de parapetul circular un cal, lângă care nu se află nimeni. Gras şi cu spinarea netedă, se vede că se plictiseşte, se apără cu coada de muşte şi clatină, pe cât îi este posibil, din capul legat cu un frâu alb şi arcuit spre piept. Treptat, ochiul descoperă şi alte obiecte: pe jos, se află bara, în vârful căreia Orso o poartă de obicei pe Jenny, şi câteva inele lipite cu foiţă, prin care va sări Jenny, dar toate acestea sunt aruncate de-a valma, întreaga arenă, luminată numai pe jumătate, şi cheul cufundat în întuneric făcând impresia unei aşezări părăsite cu ferestrele bătute în cuie demult. Şirurile de bănci, numai pe alocuri scăldate în lumină, seamănă cu nişte mormane uriaşe; calul care stă cu capul plecat nu înviorează deloc acest tablou.

Dar unde sunt Orso şi Jenny? Una dintre fâşiile de lumină ce se strecoară prin crăpături, în care se înalţă şi se învârt rotocoale de praf, se aşterne ca o pată aurie pe băncile mai depărtate. Pata se mişcă în funcţie de rotirea soarelui, luminând în cele din urma grupul alcătuit din Orso şi Jenny.

Orso stă pe spătarul băncii, iar Jenny lângă el. Feţişoara ei minunată este lipită de umărul atletului, iar braţul îi înconjoară gâtul şi se agaţă de umărul celălalt. Ochii fetiţei sunt

[61] În acelaşi timp (lb. fr.).

îndreptaţi în sus, ca şi când ar asculta cu luare-aminte cuvintele partenerului care, plecat asupra ei, dă din cap la răstimpuri, explicându-i parcă ceva. Cum stau aşa, unul lângă altul, ar putea fi luaţi drept o pereche de îndrăgostiţi, dacă nu s-ar vedea că picioruşele lui Jenny, în tricot trandafiriu, neajungând până jos, se leagănă înainte şi înapoi cu o mişcare cu totul copilărească, ca şi când ar învârţi roata olarului, iar ochii ei exprimă mai degrabă ascultarea atentă şi încordarea gândurilor decât alte simţăminte romantice. Pe de altă parte, trupul ei abia acum începe să prindă primele contururi de femeie. Jenny este încă un copil, dar atât de plin de farmec, încât fără să-l jignim pe domnul Harvey din San Francisco, care a pictat „Palace Hotel", până şi lui i-ar fi fost greu să-şi imagineze ceva asemănător. Chipul ei delicat este de-a dreptul îngeresc; ochii albaştri, uriaşi, şi trişti, au o expresie adâncă, dulce, încrezătoare; sprâncenele negre se conturează cu o puritate neasemuită pe fruntea albă şi îngândurată parcă, pe care capul cânepiu, mătăsos, puţin zburlit, aruncă o umbră de care nu numai maestrul Harvey, ci şi alt pictor, pe nume Rembrandt[62], nu s-ar ruşina. Fetiţa aminteşte în acelaşi timp de Cenuşăreasă şi de Gretchen[63], iar poziţia tupilată trădează o fire temătoare, care are nevoie de ocrotire.

Această atitudine *à la Greuze*[64] distonează ciudat cu vestimentaţia de circ, compusă dintr-o fustiţă scurtă de gaz, presărată cu paiete argintii, atât de scurtă, încât nu-i acoperă nici măcar genunchii, şi din maioul trandafiriu... Scăldată în fâşia de lumină aurie, pe fondul adânc şi întunecos, arată ca o apariţie însorită şi transparentă, iar silueta-i zveltă contrastează puternic cu trupul aproape pătrat al flăcăului.

Orso, îmbrăcat într-un maiou de piele, pare de departe gol;

---

[62] Rembrandt Harmenszoon van Rijn zis Rembrandt (1606—1669) — pictor şi grafician olandez. Bogăţia coloritului, ştiinţa clarobscurului şi impresia de viaţă a tablourilor l-au impus ca pe unul dintre cei mai mari pictori ai lumii.

[63] Eroină din povestea Hänsel şi Gretel de J. şi W. Grimm.

[64] Jean Baptiste Greuze (1725—1805) — pictor şi grafician francez; a pictat scene sentimentale de gen cu caracter moralizator şi portrete de femei şi copii.

aceeaşi rază de lumină îi scoate în evidenţă umerii dezvoltaţi neproporţional, pieptul prea bombat, abdomenul supt şi picioarele prea scurte faţă de lungimea trunchiului. Formele-i puternice par numai cioplite din topor. Are toate însuşirile unui atlet de circ, dezvoltate însă la asemenea proporţii, încât fac din el aproape o caricatură, în plus, este şi urât. La răstimpuri, când îşi înalţă capul, i se vede faţa, ale cărei trăsături sunt într-adevăr regulate, poate chiar prea regulate, dar parcă împietrite şi parcă cioplite cu securea. Fruntea îngustă şi părul negru, ca o coamă de cal, moştenit desigur de la mama lui, o „squaw”[65], îi împrumută feţei o expresie mohorâtă şi ameninţătoare. Seamănă în acelaşi timp cu un taur şi cu un urs, întrunind în genere o forţă înfricoşătoare, dar rea. Într-adevăr, nu e bun deloc.

Ori de câte ori trece Jenny pe lângă cuştile cailor, aceste creaturi cumsecade întorc capul şi privind-o cu ochi înţelegători, nechează încet, de parcă ar vrea să-i spună: *How do you do, darling?*[66] În schimb, când îl văd pe Orso, aproape că se închircesc de spaimă. Este închis în el, tăcut şi posomorât. Negrii domnului Hirsch, care sunt rândaşi, clovni, menestreli şi echilibrişti, nu-l pot suporta şi-i fac şicane ori de câte ori au ocazia, iar pentru că e metis[67], nu se tem de el şi-i arată în faţă dispreţul lor. Directorul care, la drept vorbind, nu riscă prea mult pariind pe o sută de dolari pe el împotriva oricui ar vrea să-şi încerce puterile cu el, îl urăşte şi totodată se teme de el, dar aşa cum se teme un îmblânzitor de animale, spre exemplu, de leul pe care-l şfichiuieşte mereu cu biciul din te miri ce.

Procedează astfel şi pentru că domnul Hirsch socoteşte că dacă nu l-ar bate el pe băiat, l-ar bate acesta pe el; respectă deci principiul acelei creole[68] care se considera răsplătită când nu era bătută, bătaia însemnând întotdeauna o pedeapsă.

De la o vreme, Orso devenise totuşi mai bun, deoarece

[65] Femeile pieilor roşii.

[66] Ce mai faci, dragă? (lb. engl.).

[67] Persoană provenită din căsătoria a doi indivizi de rase diferite.

[68] Descendent al coloniştilor spanioli, portughezi sau francezi, născut în America latină ori în colonii.

începuse s-o iubească foarte mult pe micuţa Jenny. Cu un an în urmă, în timp ce Orso, care era şi supraveghetor de animale, curăţa cuşca unei pume, fiara, scoţând o labă printre bare, l-a rănit grav la cap. Atunci atletul a intrat în cuşcă şi după lupta înfricoşătoare care a avut loc între el şi pumă, numai el a rămas în viaţă. Era totuşi hărtănit atât de rău, încât a leşinat, iar după aceea a bolit multă vreme, cu atât mai mult, cu cât directorul l-a mai şi biciuit pentru că-i frânsese pumei şira spinării. Pe când era bolnav, micuţa Jenny l-a îngrijit cu multă duioşie, în lipsa altcuiva i-a bandajat rănile, iar în timpul liber i-a citit Biblia, o „carte bună”, în care se vorbea de iubirea aproapelui, de iertare şi de milă, într-un cuvânt, de lucruri despre care nu se discuta niciodată în circul domnului Hirsch. Orso, ascultând toate acestea, a trudit îndelung cu mintea lui de indian şi, în cele din urmă, a ajuns la convingerea că dacă la circ ar fi cum scria în Biblie, ar fi şi el mai bun. S-a mai gândit că atunci nu l-ar mai bate nimeni şi poate că s-ar găsi cineva care să ţină şi la el. Dar cine? Nu negrii şi nu domnul Hirsch, aşa că mai rămânea doar micuţa Jenny, al cărei glăscior îi răsuna în urechi tot atât de dulce ca şi trilurile maucavisului[69].

Rezultatul acestor meditaţii a fost că într-o seară a izbucnit într-un plâns cu suspine, a început să-i sărute mâinile gingaşe micuţei Jenny şi a îndrăgit-o foarte mult. De atunci, ori de câte ori fetiţa avea vreun număr de călărie în spectacolele de seară, el venea în arenă şi o urmărea cu privirea plină de grijă. Când îi ţinea cercurile lipite cu hârtie, îi zâmbea, iar când se cânta: „Ah, moartea e aproape!” şi el o purta în vârful barei spre spaima tuturor spectatorilor, era înspăimântat el însuşi. Atunci ştia prea bine că dacă ea ar cădea, la circ n-ar mai rămâne nimeni din „cartea bună”, aşa că nu-şi dezlipea o clipă privirile de la ea; prudenţa şi parcă timiditatea mişcărilor lui subliniau şi mai mult groaza spectacolului. După aceea, când erau chemaţi în arenă de furtuna de aplauze, intrau amândoi în fugă şi totdeauna o împingea pe ea în faţa, ca să primească strigătele entuziaste ale publicului, în timp ce el mormăia de bucurie. Ea era singura fiinţă cu care era în stare să vorbească

[69] Sturz cântător

acest tânăr morocănos, numai în faţa ei îşi deschidea sufletul. Orso ura circul şi pe domnul Hirsch care nu semăna deloc cu oamenii din „cartea bună”. Îl atrăgea mereu ceva la marginea orizontului, spre păduri şi stepă. De câte ori se întâmpla ca circul ambulant să treacă în peregrinările lui printr-un ţinut nelocuit, se stârneau în el instinctele lupului îmblânzit, care vede pădurea pentru prima dată. Această înclinare n-o moştenise probabil numai de la mama lui, fiindcă şi tatăl lui alb fusese un vânător care cutreiera stepa. Toate aceste dorinţe i le împărtăşea micuţei Jenny, povestindu-i totodată, cum se trăieşte într-o pustietate. Cele mai multe lucruri le intuia, deoarece aflase prea puţin de la vânătorii stepei, care veneau din când în când la circ, ca să-i aducă animale sălbatice domnului Hirsch, sau ispitiţi de cei o sută de dolari pe care directorul îi oferea pentru înfrângerea lui Orso.

Micuţa Jenny asculta de obicei aceste mărturisiri şi „vedenii” indiene, deschizându-şi larg ochii albaştri sau căzând pe gânduri. Pentru că Orso nu pleca niciodată singur prin locurile sălbatice. Ea îl însoţea întotdeauna şi se simţeau grozav de bine amândoi. În fiecare zi, vedeau ceva nou; în imaginaţia lor aveau deja o gospodărie rostuită, aşa că trebuiau să se gândească la toate.

Iată de ce acum, stau amândoi în fâşia de lumină şi discută, în loc să exerseze salturi noi. Calul aşteaptă în arenă şi se plictiseşte. Micuţa Jenny, lipită de umărul lui Orso, aţinteşte gânditoare golul dinainte, mişcă avan din picioruşe şi chibzuieşte în căpşorul ei cum o să fie în pustiul nelocuit, aruncând din vreme în vreme şi câte o întrebare, ca să afle şi mai desluşit cum o să fie.

— Şi unde o să stăm acolo? se interesează înălţându-şi ochii ia Orso.

— Acolo sunt o mulţime de stejari. Iei securea şi-ţi faci o casă.

— *Well*[70]*,* spune Jenny, dar înainte de a-ţi face casă?

— Acolo este întotdeauna cald. *Grizzly-killer* mi-a spus că e foarte cald.

Jenny începe să-şi mişte picioruşele şi mai repede în semn

[70] Bine (lb. engl.).

că dacă acolo e cald, altceva nu-şi mai doreşte nici ea; dar după o clipă, cade iarăşi pe gânduri. La circ are un câine preferat, care se numeşte domnul câine, şi un pisoi, domnul pisoi, aşa că vrea să hotărască ceva şi în legătură cu ei.

— Dar pe domnul câine şi pe domnul pisoi îi luăm cu noi?

— Îi luăm, răspunde Orso şi mormăie de bucurie.

— Luăm şi „cartea bună”?

— O luăm! încuviinţă Orso şi mormăie şi mai tare.

— *Well,* ciripeşte fetiţa. Domnul pisoi o să prindă păsările, şi domnul câine o să latre dacă cineva urât vrea să vină la noi; tu o să fii soţul, eu, soţia ta, iar ei să fie copiii noştri.

Orso este atât de fericit, încât nu mai poate nici măcar să mormăie, aşa că Jenny continuă:

— Şi acolo n-o să mai fie nici domnul Hirsch, nici circul, şi n-o să mai facem niciodată nimic, şi gata!... Ba nu! adaugă după o vreme: „cartea bună” zice că trebuie să muncim, aşa că din când în când, am sa mai sar printr-un cerc, prin două cercuri, prin trei sau chiar prin patru cercuri!

Se vede că Jenny nu-şi poate închipui munca altfel decât sărind prin cercuri.

După un răstimp, întreabă din nou:

— Orso, nu-i aşa,că eu o să fiu întotdeauna cu tine?

— Da, Jay, eu te iubesc foarte mult.

Faţa flăcăului se luminează, când îşi mărturiseşte dragostea, devine aproape frumoasă..

Cu toate acestea, nici el nu ştie prea bine cum iubeşte acest căpşor blond.

Aşa cum îşi iubeşte buldogul stăpâna. De altfel, este singura fiinţă la care ţine. Arată într-adevăr ca un balaur pe lângă ea, dar nici că-i pasă. Asta nu-i dă câtuşi de puţin de gândit.

— Jay, îi spune după o clipă, stai şi ascultă-mă.

Jenny care se ridicase în picioare, ca să se uite la cal, îngenunchează acum în faţa lui Orso şi, ca să nu piardă nici un cuvânt, îşi sprijină coatele pe genunchii lui, apoi, rezemându-şi bărbia în palme, începe să asculte cu ochii la el.

Tocmai atunci, însă, spre nenorocul copiilor, intră în circ artistul în mânuirea biciului; se afla într-o dispoziţie cum nu se poate mai proastă, deoarece repetiţia cu leul nu-i izbutise

deloc.

Animalul cu părul rărit de bătrâneţe, care ar fi fost bucuros să-l lase o dată în pace, nu vrusese cu nici un chip să se arunce asupra dresorului, ascunzându-se în fundul cuştii de frica biciului. Directorul se gândea cu disperare că dacă leul nu-şi va schimba până seara această dispoziţie paşnică, atunci „recitalul în mânuirea biciului" avea să fie compromis, fiindcă a şfichiui un leu care-ţi întoarce spatele este totuna cu a începe să mănânci racul de la coadă.

Dispoziţia directorului se înrăutăţise şi mai mult când negrul care vindea bilete la paradis[71] îi spusese că indienii Cahuilla şi-au băut pesemne toţi banii câştigaţi la culesul viilor, deoarece vin într-adevăr foarte mulţi la casă, dar în loc de bani, îi oferă pentru bilete păturile, ştampilate cu literele U.S., sau soţiile, mai ales pe cele bătrâne. Faptul că indienii Cahuilla n-aveau bani, însemna o mare pierdere pentru artistul în mânuirea biciului. El conta pe o *crowded house*[72]*,* iar fără paradis, nu putea fi vorba de *crowded house,* de aceea, directorul îşi dorea în această clipă ca toţi indienii să aibă un singur grumaz pe care el să-şi dea recitalul în faţa întregului Anaheim. Îşi face deci apariţia în circ destul de cătrănit şi văzând calul care nu făcea nimic, aşteptând cu o înfăţişare plictisită lângă parapetul arenei, îi vine să se dea de-a berbeleacul de furie. Unde pot să fie Orso şi Jenny? Ducându-şi mâinile streaşină la ochi, ca să nu-l orbească lumina ce pătrunde prin pânza cupolei, directorul se uită împrejur şi în curând îi observă în fâşia de lumină pe Orso şi pe Jenny, îngenuncheată şi cu coatele sprijinite pe genunchii lui. La asemenea privelişte, eliberează sfârcul biciului.

— Orso!

Dac-ar fi căzut trăsnetul între cei doi copii, n-ar fi produs o spaimă mai mare. Orso zvâcneşte drept în picioare şi începe să coboare-printre rândurile de banei cu mişcările precipitate ale unui animal care, chemat de glasul stăpânului, se grăbeşte să vină la el; micuţa Jenny îl urmează cu ochii larg deschişi, înfricoşaţi, ţinându-se de capătul băncilor.

[71] Aici locurile cele mai depărtate, proaste, de sus.

[72] Casă aglomerată (lb. engleză); îmbulzeală la casa de bilete.

Intrând în arenă, Orso se opreşte lângă parapet, nouros şi tăcut. Razele cenuşii care se împrăştie de sus, îi luminează acum foarte bine trunchiul de Hercule aşezat pe picioarele-i scurte.

— Mai aproape! îl cheamă directorul cu glasul răguşit, în timp ce deocamdată sfârcul biciului înseamnă pe nisip mişcări ameninţătoare, asemenea cozii unui tigru care pândeşte din ascunzătoare.

Orso înaintează câţiva paşi şi un timp se privesc amândoi în albul ochilor. Directorul este aidoma dresorului care, intrând în cuşcă, are intenţia să biciuiască un animal periculos, pe care-l ţintuieşte cu privirea.

Furia îi învinge totuşi prudenţă. Picioarele-i subţiri, în pantaloni din piele de elan şi cizme înalte de călărie, tremură sub el din cauza mâniei. Altminteri, e foarte posibil ca directorul să nu fie înfuriat numai pentru că cei doi copii pierdeau vremea. De sus, dintre bănci, Jenny se uita la amândoi, ca o căprioară la doi lei

— Hoodlum![73]... hingherule, jigodie anonimă! şopteşte directorul. Biciul descrise un cerc cu iuţeala fulgerului, şuieră, fâşâi şi lovi, Orso scânci încet şi se repezi un pas înainte dar a doua lovitură îl ţintui locului, turnată de a treia, a patra, a zecea... Recitalul începuse, deşi spectatorii încă nu sosiseră. Braţul ridicat al marelui artist nu se mişca aproape deloc, doar pumnul i se răsucea ca piesa unei maşini prinsă într-un şurub, fiecare rotire fiind urmată de plesnetul sfârcului de mătase pe pielea lui Orso. Părea că, biciul, sau mai degrabă stucul lui, otrăvit, umplea tot spaţiul dintre atlet şi directorul care, înflăcărându-se treptat, fusese cuprins de o adevărată furie artistică. Maestrul improviza pur şi simplu. Fulgerând prin aer, lăsate două urme sângerânde pe grumazul atletului, pe care avea să le ascundă stratul de pudră.

În cele din urmă, Orso tăcu. Totuşi, după fiecare lovitură făcea un pas înainte, iar directorul unul înapoi. În acest fel, dădură ocol întregii-arene. Şi din nou directorul se retrase din arenă, asemenea dresorului din cuşcă, şi dispăru în sfârşit pe uşa ce ducea spre barăcile cailor... aidoma unui dresor.

[73] Tont, bleg, nătâng (lb. engl.).

La plecare, privirea i se opri asupra lui Jenny.

— Pe cal! strigă. Noi doi o să ne răfuim mai târziu.

Glasul nu apucase să i se stingă, când fustiţa albă se înălţa prin aer şi Jenny sări ca o maimuţă pe spinarea calului. Directorul dispăru după draperie, iar calul începu să galopeze în jurul arenei izbind din când în când cu copitele în parapet.

— Hei! Hei! îl îndemna Jenny cu glăsciorul ei subţire, hei! hei! dar acel „hei! hei!" semăna mai degrabă cu nişte suspine. Calul alerga din ce în ce mai repede tropăind din copite şl înclinându-se tot mai mult spre interiorul arenei. Fetiţa, stând pe sa cu picioruşele lipite, părea că abia îl atinge, cu vârful degetelor; îşi ţinea echilibrul cu ajutorul braţelor goale, trandafirii, pe care le mişca repede în sus şi în jos; părul împins înapoi de curentul de aer şi fustiţa de gaz goneau parcă după această siluetă diafană care semăna cu o pasăre ce pluteşte prin văzduh.

— Hei! hei! mai strigă o dată, dar ochii i se umplură de lacrimi, aşa că fu nevoită să-şi dea capul pe spate, ca să vadă ceva; goana calului o îmbăta, şirurile de bănci, pereţii şi arena începură să se învârtă în jurai ei. Se clatină o dată, de două ori, şi căzu în sfârşit în braţele lui Orso.

— O, Orso! Bietul de tine! hohoti copila.

— Ce ai, Jay? şopti băiatul. De ce plângi? Nu mai plânge, Jay! Nu mă doare prea tare, da...

Jenny îşi încolăci amândouă braţele de gâtul lui şi începu să-l sărute pe obraji. Tot trupul îi tremura de mila lui şi plângea cu sughiţuri.

— Orso, o, Orso! repeta, neputând să mai vorbească, iar braţele firave strângeau spasmodic gâtul băiatului. Dacă ea însăşi ar fi fost biciuită, n-ar fi putut plânge mai mult; aşa că în cele din urmă, Orso începu s-o îmbrăţişeze şi s-o mângâie... Uitând de durere, o apucă de mâini şi o strânse la piept, iar nervii răscoliţi de loviturile de bici îl făcură să simtă pentru prima dată că o iubeşte nu numai cum îşi iubeşte buldogul stăpâna. Respira repede, iar buzele începură să şoptească cu răsuflarea întretăiată:

— Nu mă mai doare nimic... Mă simt foarte bine când eşti lângă mine... O, Jenny! Jenny!

În acest timp, directorul inspecta barăcile de animale şi spumega de furie. În inima lui clocotea, gelozia. Văzuse fata în genunchi la picioarele lui Orso, iar de la o vreme fermecătoarea, copilă începuse, să trezească în el parcă germenii unor simţăminte josnice, insuficient dezvoltate încă. Acum îi bănuia pe, bieţii, copii că se iubesc şi voia să se răzbune. Ar fi simţit o plăcere sălbatică dacă ar fi bătut-o, dacă ar fi bătut-o straşnic, şi nu-şi putea stăpâni această pornire. După o clipă, o chemă la el.

Jenny se smulse numaidecât din braţele atletului şi cât ai bate din palme dispăru pe uşa care da spre barăcile animalelor. Orso parcă era ameţit, fiindcă în loc să se ducă după ea, porni cu paşi nesiguri spre o bancă şi aşezându-se, începu să răsufle adânc.

Între timp, fetiţa dădu buzna în baracă, dar nu observă pe nimeni, pentru că acolo era şi mai întuneric decât în arenă. De teama ca directorul să nu creadă că n-a venit imediat la porunca lui, chemă cu glas şoptit şi înfricoşat:

— Am venit, domnule, sunt aici!

În aceeaşi clipă, mina directorului o prinse de mânuţă-i delicată, iar un glas răguşit rosti:

— *Come*[74]*!*

Furia şi ţipetele lui ar fi înspăimântat-o mai puţin decât tăcerea în care o ducea spre garderoba circului. Aşa că se aplecă, spre înapoi şi, împotrivindu-se din răsputeri, repetă, cât putea de repede.

— *Mister* Hirsch, dragă domnule Hirsch! N-o să mai fac niciodată…

El însă o conduse cu forţa într-o încăpere lungă, închisă, în care se afla magazia de costume, şi închise uşa cu cheia.

Jenny se aruncă în genunchi. Cu privirile aţintite la el, cu mâinile împreunate, tremurând ca frunza şi cu ochii plini de lacrimi, încercă să-l convingă s-o ierte; zadarnic, directorul luă cravaşa de pe perete şi-i porunci drept răspuns:

— Stai pe burtă!

Atunci se agăţă cu disperare de picioarele lui, fiindcă aproape că murea de frică. Fiecare fibră tremura în ea ca o

[74] Vino! (lb. engl.).

sârmă întinsă, dar degeaba îşi lipea buzele de carâmbii lustruiţi ai cizmelor. Din contră, spaima şi rugăminţile ei păreau să-l aţâţe şi mai mult. Înhăţând-o de cordonul fustiţei, o aruncă pe mormanul de rochii de pe masă, îi imobiliza într-o clipă picioarele şi începu s-o lovească.

— Orso! Orso! strigă fetiţa.

În aceeaşi clipă, uşa se cutremură din balamale, crăpă de sus până jos şi pe jumătate, împinsă de o forţă uriaşă, se prăbuşi cu zgomot.

În spărtură, se ivi Orso.

Cravaşa scăpă din mâna directorului, iar pe faţă i se aşternu o paloare cadaverică, deoarece Orso arătă într-adevăr înfricoşător.

I se vedea numai albul ochilor, buzele groase erau acoperite de spumă, îşi ţinea capul plecat ca un taur, tot timpul părând gata săi se repeadă înainte.

— Afară! răcni directorul, străduindu-se să-si ascundă astfel spaima.

Dar zăgazurile se rupseseră. Orso, de obicei ascultător ca un câine la fiecare semn al stăpânului, de astă dată nu mai dădu înapoi, ci plecându-şi capul şi mai mult, înainta ameninţător spre artistul în mânuirea biciului, întinzându-şi parcă cu forţă muşchii de fier.

— *Help! Help!*[75] ţipă artistul. Şi-l auziră.

Patru negri uriaşi se năpustiră înăuntru prin spărtura uşii şi se aruncară asupra lui Orso. Se încinse o luptă, înspăimântătoare, la care directorul privea clănţănind din dinţi. Multă vreme se putea vedea doar o grămadă, învălmăşită de trupuri negre care se zvârcoleau convulsiv; în liniştea care se lăsase, se auzea uneori un geamăt, alteori un horcăit sau o răsuflare. În scurtă vreme însă, un negru, zvârlit de o forţă supraomenească din masa informă, se legănă prin aer şi căzu lângă director, izbindu-se surd cu capul de duşumea; în curând, zbură al doilea, după care, în sfârşit, deasupra luptătorilor se înălţă numai Orso, mai fioros decât înainte, însângerat şi cu părul vâlvoi în vârful capului. Genunchii îi mai apăsau încă pe cei doi negri leşinaţi. Apoi se

[75] Ajutor! Ajutor! (lb. engl.).

ridică şi porni iarăşi spre director.

Artistul încinse ochii.

În aceeaşi secundă, simţi ca picioarele nu-i mai ating pământul, după aceea simţi că zboară prin aer, iar mai târziu nu mai simţi inimic, pentru că izbind cu tot trupul în jumătatea de uşă, se năruí fără simţire pe podea.

Orso se şterse şi se apropie de Jenny.

— Să mergem! rosti scurt.

O luă de mână şi ieşiră afară. Tot orăşelul urma procesiunea căruţelor şi maşinăria care cânta *Yankee Doodle,* aşa că în jurul circului nu mai era nimeni. Doar papagalii, legănându-se pe inele, umpleau văzduhul cu ţipetele lor. Copiii mergeau mână în mână drept înainte spre capătul străzii, unde se vedea de departe câmpul nesfârşit de cactuşi. Treceau în tăcere pe lângă casele ascunse în umbra eucalipţilor; apoi trecură de abatorul oraşului, pe lângă care dădeau târcoale mii de sturzi negri cu aripile roşii, săriră peste şanţul larg de irigaţie, intrară în păduricea, de portocali şi parcurgând-o, ajunseră printre cactuşi.

Aici începea pustiul.

Cât vedeai cu ochii, se înălţau tot mai sus pâlcuri ţepoase; frunzele răsucite, crescute din alte frunze, le tăiau drumul, agăţându-se de fustiţa lui Jenny. Câteodată, cactuşii erau atât de înalţi, încât copiii parcă se aflau într-o pădure în care nu mai putea să-i găsească nimeni. Mergeau, aşadar, cotind când la dreapta, când la stânga, vrând să se depărteze cât mai mult. În locurile unde piramidele de cactuşi erau mai joase, se vedeau hăt, la, marginea zării culmile albăstrii ale munţilor Santa Ana. Se îndreptau spre ei. Era foarte cald. Lăcuste cenuşii ţârâiau prin desişuri; razele soarelui se revărsau ca nişte torente peste pământul uscat, presărat cu adâncituri; frunzele ţepene ale cactuşilor păreau că se înmoaie de atâta căldură, iar florile erau moleşite şi pe jumătate ofilite. Copiii mergeau în tăcere, cufundaţi în gânduri. Tot ce-i înconjura era atât de nou, încât se lăsară curând în seama impresiilor pe care le încercau, uitând până şi de oboseală. Privirile fetiţei alergau de la un pâlc la altul, pentru ca iarăşi să se aţintească cercetător în mijlocul cactuşilor; la răstimpuri, îşi întreba încet

tovarăşul:

— Orso, ăsta-i pustiul?

Cu toate acestea, pustiul nu părea să fie deşert; din tufe mai depărtate răsunau chemările potârnichilor, iar împrejur se auzeau tot felul de cloncănituri, ţâţâituri, molfăituri, într-un cuvânt, cele mai variate glasuri ale micilor fiinţe care trăiau prin cactuşi. Uneori se înălţau în zbor stoluri întregi de potârnichi; alergătoarele moţate fugeau pe jos pe picioarele lor lungi, veveriţele negre dispăreau în vizuinile lor din pământ la apropierea copiilor, iepurii o zbugheau în toate părţile; popândăii, stând pe labele dinapoi în faţa găurilor, semănau cu nişte fermieri nemţi în uşa caselor.

După ce îşi mai traseră sufletul vreo oră, copiii porniră mai departe, în curând, fetiţei i se făcu sete, iar Orso, în care se trezise pesemne inventivitatea indienilor, se descurcă oferindu-i fructe de cafas, Erau o mulţime şi creşteau din aceleaşi frunze o dată cu florile. Ce-i drept, când le curăţirii, se înţepară amândoi în acele subţiri ca nişte fire de păr, dar fructele le plăcură grozav. Gustul lor dulceag şi acru le astâmpără setea şi foamea. Pustiul îi hrănea, pe copii ca o mamă; întremându-se astfel, puteau să meargă mai departe. Cactuşii se înălţau tot mai sus, ca şi când creşteau unul din Capul celuilalt. Terenul pe care păşeau se ridica treptat, dar mereu. Se mai uitară o dată înapoi din vârful colinei şi zăriră nedesluşit în depărtare orăşelul Anaheim, care semăna cu un pâlc mare de copaci ce creşteau în stepa joasă. Nu se mai vedea nici urmă de circ. Merseră totuşi cu hotărâre ceasuri întregi spre munţii care se desenau tot mai limpede. Împrejurimile începeau să-şi schimbe înfăţişarea. Printre cactuşi, se vedeau tot felul de tufişuri, ba chiar şi copaci. Începeau poalele împădurite ale munţilor Santa Ana. Orso frânse un copăcel mai mic şi curăţându-l de ramuri, îşi făcu din el o măciucă ce putea deveni o armă înfricoşătoare în mâinile lui. Instinctul de indian îi şoptea că în munţi e mai bine să ai fie şi un simplu ciomag, decât să stai cu mâinile goale, cu atât mai mult că şi soarele începea să coboare spre apus. Discul lui uriaş se rostogolise până hăt dincolo de Anaheim şi se cufunda în ocean. În curând dispăru cu totul, lăsând în

urmă o jarişte roşietică, auriu-portocalie, asemănătoare cu nişte fâşii lungi, întinse pe toată bolta cerului. Munţii făceau ape-ape în aceste străluciri, cactuşii împrumutau diferite forme fantastice, aidoma oamenilor şi animalelor. Jenny se simţea obosită şi-i era somn, dar se grăbeau amândoi cât îi ţineau, puterile să ajungă la munţi, deşi nici ei nu prea ştiau de ce. Într-adevăr, în curând zăriră stâncile şi apropiindu-se de ele, descoperiră un pârâiaş. După ce se saturară de apă, porniră mai departe de-a lungul albiei. Stâncile, la început împrăştiate şi întrerupte, se transformară în ziduri continui, apoi în pereţi din ce în ce mai înalţi, până când cei doi copii intrară în canion, adică în trecătoare.

Jarişţea apusului se stinsese; întunericul se aşternea treptat peste pământ. Pe alocuri, acolo unde lianele treceau dintr-o parte în alta, alcătuind parcă nişte bolte deasupra pârâiaşului, era beznă de-a binelea şi locul părea fioros. Sus se mai auzea parcă freamătul copacilor pe care nu-i mai puteau vedea de jos. Orso înţelese că intraseră în adâncul pădurilor în care mişunau fiarele sălbatice. Din vreme în vreme, răsunau glasuri ciudate, iar după căderea nopţii, auziră limpede hârâitul răguşit al râşilor, răcnetele pumei şi chelălăitul plângător al coioţilor.

— Ţi-e frică, Jay? întrebă Orso.

— Nu! răspunse fetiţa.

Dar era foarte trudită şi nu putea să meargă mai departe, aşa că Orso o luă în braţe. Îşi continua drumul în speranţa că va nimeri peste vreun pionier sau va ajunge la corturile mexicanilor. O dată sau de două ori avu senzaţia că vede lucind în depărtare ochii unui animal sălbatic. Ghemuind-o deci cu o mână la pieptul lui pe Jenny care dormea, înainta mai departe, strângând măciuca în cealaltă. Era şi el foarte obosit. Cu toată forţa uriaşă, Jenny începea să-i pară grea, cu atât mai mult, cu cât o purta pe braţul stâng; dreapta voia s-o aibă liberă pentru apărare. Uneori se oprea să-şi mai tragă sufletul, apoi pornea mai departe. Deodată, încremeni locului şi ascultă cu luare-aminte. Parcă-i ajungea la urechi din depărtare clinchetul clopoţeilor pe care pionierii îi atârnă noaptea la gâtul vacilor ori al caprelor. Porni în grabă înainte

şi ajunse curând la o cotitură a pârâiaşului. Clinchenitul clopoţeilor devenea tot mai limpede; în cele din urmă, i se adaugă lătratul unui câine. Acum Orso era sigur ca se apropie de o aşezare omenească. Era şi timpul; trudise din greu toată ziua şi începeau să-l lase puterile.

Trecu încă o cotitură şi zări o lumină; pe măsură ce înainta, ochi-i ageri începură să desluşească treptat focul, câinele care, legat pesemne de un copac, se smucea şi lătra, în sfârşit, omul aşezat lângă bobotaie.

„Dă, Doamne, să fie un om din „cartea bună", îşi spuse în gând". Apoi se hotărî s-o trezească pe Jenny.

— Jay! o strigă, trezeşte-te, o să mâncăm.

— Ce-i asta? întrebă fetiţa. Unde suntem?

— În pustiu.

Jenny se trezi de-a binelea.

— Şi lumina aia ce e?

— Acolo locuieşte un om. O să mâncăm.

Bietul Orso era foarte flămând.

Se apropiară de foc. Câinele lătra tot mai înverşunat, iar bătrânul de lângă foc îşi duse mâna streaşină la ochi şi scrută întunericul. După o clipă, întrebă:

— Cine-i acolo?

— Noi suntem... răspunse Jenny cu glăsciorul ei subţire, şi ne este foarte foame.

— Apropiaţi-vă! le spuse bătrânul.

Ieşind de după pietroiul uriaş, care-i ascundea, veniră amândoi lângă foc, ţinându-se de mână. Bătrânul se uită la ei cu priviri uluite; fără să vrea din gura lui se smulse strigătul:

— *What is that?*[76]

Fiindcă avea în faţă o privelişte care în sălbăticia munţilor Sau l a Ana putea să uluiască pe oricine. Şi Orso, şi Jenny erau îmbrăcaţi în costume de circ. Fermecătoarea fată, cu maioul ei trandafiriu şi fustiţa scurtă, apărând pe neaşteptate în lumina focului, arăta asemenea unui silf[77] fantastic. În spatele ei se afla un flăcăiandru cu umerii pătraţi, îmbrăcat şi el întruni

[76] Cei asta? (lb. engl.).

[77] În mitologia popoarelor germanice, duh aerian, foarte agil, care, împreună cu o silfidă, întruchipa elementul aerului.

maiou sub care i se vedeau muşchii ca nodurile unui stejar.

Bătrânul pionier privea la ei cu ochii holbaţi.

— Cine sunteţi voi? îi întrebă.

Micuţa fată, contând se vede mai mult pe puterea ei de convingere decât pe a însoţitorului ei, începu să ciripească;

— Noi suntem de la circ, dragă domnule! Domnul Hirsch l-a bătut rău pe Orso, şi pe urmă a vrut să mă bată şi pe mine, aşa că Orso nu l-a lăsat şi l-a bătut pe domnul Hirsch şi pe cei patru negrit după care am fugit în pustiu; am mers mult printre cactuşi, şi Orso m-a dus în braţe, apoi am ajuns aici, şi ne este tare foame

Faţa bătrânului singuratic se lumina treptat; îşi odihni privirile încărcate de o bunătate părintească asupra fermecătoarei copile, care se grăbea de parcă voia să mărturisească totul dintr-u răsuflare.

— Cum te cheamă, micuţo? o întrebă.

— Jenny.

— Deci, *welcome*[78] Jenny! şi tu, Orso! Eu văd atât de rar oameni... Jenny, vino la mine.

Fără să stea prea mult pe gânduri, fetiţa îi încolăci gâtul cu braţele şi-l sărută din toată inima. I se părea că trebuie să fie din „cartea bună”.

— Da domnu' Hirsch n-o să ne găsească aici? se interesă ea dezlipindu-şi guriţa roşie de faţa ofilită a colonistului.

— O să găsească nişte gloanţe! o linişti bătrânul. Ziceţi că vă e foame?

— O, rău de tot!

Colonistul dădu cenuşa la o parte şi scoase la iveală o pulpă de elan, al cărei miros se împrăştie împrejur. După care se aşezară să mănânce.

Era o noapte splendidă; sus pe cer, deasupra trecătorii, se ridicase luna, în desişuri începură să triluiască dulce, maucavişii; focul trosnea vesel, iar Orso începu să mormăie de bucurie. Şi el, şi fata mâncau pe întrecute; numai bătrânul singuratic nu putea să mănânce şi nu se ştie de ce, uitându-se la micuţa Jenny, avea lacrimi în ochi.

Poate pentru că fusese şi el tată mai demult, sau poate

[78] Bine ai venit (lb. engl.).

pentru că vedea atât de rar oameni în pustietatea munţilor. Şi de atunci, aceşti trei oameni îşi duc viaţa împreunai

Sachem

Traducere de Stan Velea

Cuvânt înainte

Un cercetător cu mari merite în reconsiderarea operei lui H. Sienkiewicz din perspective contemporane, Samuel Sandler, a încercat să demonstreze, într-un volum dedicat în exclusivitate „aventurii indiene” a autorului, şi a izbutit, că Sachem *este cea mai bună nuvelă din seria „americană”. Mai caustică aici, ironia subţiază până la dispariţie intruziunile sentimentaliste care grevează celelalte naraţiuni cu subiecte inspirate din prelungitul voiaj în Lumea Nouă. Nuvela reprezintă contribuţia lui Sienkiewicz la dezbaterea care s-a consumat în presa polonă îndelungă vreme cu privire la similitudinile existente între situaţia indienilor din America şi cea a polonezilor de sub stăpânirea prusiană; similitudini cu valoare de avertisment. Discuţia a fost începută de articolul* Polonezii şi indienii, *publicat de istoricul L. Povidaj în 1864 în „Dziennik Literacki” de la Liow, întrunind mai apoi şi colaborarea unor scriitori de prestigiu – M. Konopnicka,* Sclavus saltans; *C.K. Norwid,* Munca *ş.a. Pe fundalul unor conştiinţe sensibilizate, prin urmare, Sienkiewicz scrie şi el, la sfârşitul lunii februarie 1883,* Sachem, *în care reformulează idei exprimate mai demult într-o corespondenţă de la începutul călătoriei în America. Nuvela va apărea în periodicele „Gzas” (2 martie) şi „Słowo” (28 mai), în sumarul unui volum fiind introdusă în 1889. Socotită mult timp mai ales drept o producţie exotică, s-a impus-treptat printre creaţiile reprezentative ale nuvelisticii sienkiewiczene. În presa românească a apărut de câteva ori, prima dată în 1901, în „Foaia populară” (nr. 9, p. 5—7; nr. 10, p. 7—10), în*

traducerea lui Hei. I. Del.

ÎN ORAŞUL Antylopa, aşezat pe malul râului cu acelaşi nume, în statul Texas, se grăbeau cu mic, cu mare la spectacolul circului. Emoţia locuitorilor întrecuse măsura obişnuită, deoarece de la înfiinţarea oraşului era pentru, prima dată când venea aici un circ cu dansatoare, cântăreţi şi echilibrişti. Oraşul nu era prea vechi. Cu cincisprezece ani în urmă, în acest loc nu se afla nici o casă, iar prin împrejurimi nu se pomenea picior de alb. În schimb, în furca râului, chiar acolo unde se află acum Antylopa, se înălţa o aşezare a indienilor, numită Chiavatta. Era reşedinţa Şerpilor Negri, care la vremea lor le-au dat atât de furcă coloniilor nemţeşti din vecinătate – Berlin, Gründenau şi Harmonia – încât acestea n-au mai putut să reziste. E drept că indienii nu-şi apărau decât teritoriul lor, pe care guvernul statului Texas li-l oferise în veşnică folosinţă prin cele mai solemne tratate; dar ce putea să-i intereseze asta pe coloniştii din Berlin, Gründenau şi Harmonia? Sigur că ei le luau Şerpilor Negri pământul apa şi aerul, în schimb, aduceau aici civilizaţia; aşa că pieile roşii îşi arătau recunoştinţa în felul lor, adică luându-le scalpurile. Asemenea stare de lucruri nu putea să dureze. Prin urmare, coloniştii din Berlin, Gründenau şi Harmonia s-au adunat într-o noapte cu lună în număr mare, vreo patru sute, şi chemându-i în ajutor pe mexicanii din La Ora, au atacat Chiavatta cufundată în somn. Triumful acestei cauze demne a fost deplin. Chiavatta a fost arsă, iar locuitorii fără deosebire de vârstă şi sex au fost ucişi până la cel din urmă. Au scăpat doar mici grupuri de războinici care erau plecaţi la vânătoare. Din toată aşezarea, nu s-a salvat nimeni, mai ales pentru că era plasată în furca râului care, cum se întâmpla de obicei primăvara, se revărsase, înconjurând locul cu ape de netrecut. Aceeaşi situare în furca râului, care i-a pierdut pe indieni, le-a plăcut nemţilor. Era rău să fugi de aici, în schimb, te puteai apăra foarte bine. Datorită acestei convingeri, din Berlin, Gründenau şi Harmonia a început imediat emigrarea în furca râului, unde într-un timp record, în locul vechii Chiavatta, a apărut civilizata Antylopa. După numai cinci ani, număra cinci

mii de locuitori.

În al şaselea an, în cealaltă parte a furcii, s-au găsit zăcăminte de argint viu, a căror exploatare a dublat numărul locuitorilor. În al şaptelea an, în puterea legii *Lynch*[79], au fost spânzuraţi în piaţa oraşului ultimii nouăsprezece războinici din tribul Şerpilor Negri, prinşi în Pădurea Morţilor din apropiere – iar de atunci nimic n-a mai stat în calea dezvoltării Antylopei. În oraş, se tipăreau două „Tagblatt”-uri şi o „Montagsrevue”. Calea ferată o unea cu Rio del Norte şi San Antonio; pe Opuncia-Gasse se înălţau trei şcoli, dintre care una de studii superioare. În piaţa în care fuseseră spânzuraţi ultimii Şerpi Negii, s-a construit o instituţie filantropică; în biserici, pastorii predicau în fiecare duminecă dragostea de semeni, respectarea proprietăţii altuia şi alte virtuţi necesare unei societăţi civilizate; un conferenţiar în trecere ţinuse o dată la Capitol chiar o prelegere *Despre drepturile popoarelor.*

Locuitorii mai bogaţi vorbeau de nevoia înfiinţării unei universităţi, care avea să fie sprijinită şi de guvernul statului. Aşa că locuitorilor le mergea bine. Comerţul cu argint viu, portocale, orz şi vin le aducea venituri considerabile. Erau cinstiţi, gospodari vrednici, sistematici şi graşi. Dacă cineva ar fi vizitat mai târziu Antylopa, când numărul locuitorilor crescuse la peste zece mii, n-ar fi recunoscut, în negustorii din oraş, pe luptătorii nemiloşi care arseseră Chiavatta cu cincisprezece ani în urmă îşi petreceau toată ziua prin prăvălii, ateliere, birouri, iar seara tăifăsuiau în berăria „Soarele de aur”, de pe strada Şerpilor cu clopoţei. Ascultând aceste glasuri calme şi guturale, aceste: *Mahlzeit! Mahlzeit!*[80] aceste flegmatice: *Nun ja wissen Sie, Herr Müller is das aber möglich?*[81], zgomotul halbelor ciocnite, gâlgâitul berii şi plescăiturile spumei vărsate pe podea, văzând liniştea, încetineala, şi privind la aceste feţe de filistini, îngălate de grăsime, la aceşti ochi albicioşi, puteai să crezi că te afli în nu ştiu care berărie din Berlin sau din München în nici un caz pe

[79] Charles Lynch, proprietar de sclavi şi magistrat din statul Virgini», care a încurajat practica uciderii fără judecată a negrilor.

[80] Poftă bună (lb. germ.).

[81] Cum, domnule Müller, e posibil? (lb. germ.).

ce cenuşa Chiavattei. În oraş, însă, totul era, *ganz gemutlich*[82] şi nu se mai gândea nimeni la cenuşă. În acea seară, lumea se grăbea la circ mai întâi pentru că, după o muncă grea, distracţia este un lucru pe cât de cuvenit, pe atât de plăcut, iar în al doilea rând, fiindcă locuitorii erau mândri de venirea lui. Se ştie doar că circurile ambulante, nu se opresc în orice târguşoare, aşa că venirea trupei lui Hon. M. Dean confirma întrucâtva măreţia şi importanţa Antylopei. Mai exista însă şi al treilea motiv, poate cel mai însemnat, al curiozităţii tuturor.

Numărul doi din program anunţa cele ce urmează: „Plimbarea pe sârma întinsă la o înălţime de cincisprezece picioare[83] (cu acompaniament muzical) va fi executată de renumitul gimnast Vulturul Roşu, sachemul (căpetenia) Şerpilor Negri, ultimul urmaş din seminţia regilor şi ultimul din trib: 1) Plimbare pe sârmă. 2) Salturile antilopei. 3) Dansul şi cântecul morţii". Dacă acest sachem putea să stârnească undeva cea mai mare tulburare, apoi aceasta putea să se întâmple numai la Antylopa; mai mult ca oriunde. Hon. M. Dean povestea la „Soarele de aur" că în urmă cu cincisprezece ani, în trecere prin Santa Fe, a găsit la Planos de Tornado un indian bătrân pe moarte cu un băiat de zece ani. Bătrânul a murit într-adevăr din cauza rănilor şi a epuizării, dar înainte de a muri, i-a povestit că flăcăiandrul era fiul sachemului ucis al Şerpilor Negri şi urmaşul lui la conducerea tribului. Trupa l-a adăpostit pe bietul orfan care cu vremea a devenit primul ei acrobat. De altfel, Hon. M. Dean afla abia aici, la „Soarele de aur", că Antylopa era Chiavatta de odinioară şi că vestitul echilibrist avea să-şi arate îndemânarea pe mormintele părinţilor săi. Această veste îl bucura pe director, deoarece acum putea să meargă la sigur cu *great attraction*[84]*,* numai să ştie să exploateze cât mai bine efectele. Se înţelege că filistinii din Antylopa se îmbulzeau la circ ca să le arate soţiilor şi fiilor aduşi din Europa, care nu văzuseră în viaţa lor un indian, pe ultimul vlăstar al Şerpilor

[82] Foarte bine (lb. germ.).

[83] Veche unitate de măsură egală cu aproximativ o treime dintr-un metru; se foloseşte şi azi de către unele popoare.

[84] Marea atracţie (lb. engl.).

Negii şi să le spună: „Priviţi, aşa erau războinicii pe care i-am exterminat cu cincisprezece ani în urmă”. *Ach, Herr Jeh!*[85] E foarte plăcut să auzi asemenea exclamaţii de admiraţie din gura lui Amalchen şi a „micului Fryc. De aceea, în tot oraşul se repeta întruna: Sachem, sachem!

Încă de dimineaţă, copiii priveau prin crăpăturile scândurilor cu feţe curioase şi înspăimântate totodată, în timp ce băieţandrii, însufleţiţi de spiritul războinic, mărşăluiau ameninţător întorcându-se de la şcoală, nici ei nu ştiau prea bine de ce. Este ora opt seara. O noapte minunată, senină, înstelată. Adierile din afara oraşului aduc aromele crângurilor de portocali, care se amestecă aici cu mirosul orzului germinat, folosit la fermentarea berii. Circul împrăştie o mare de lumină. Torţe uriaşe de smoală, înfipte la intrarea principală, ard fumegând. Adieri uşoare clatină dârele de fum şi flăcările strălucitoare care luminează contururile întunecate. Pe locurile de trecere dintre şirurile de bănci goale, încep să tropăie paşii oamenilor, şi în curând masa întunecată, mişcătoare, acoperă totul de sus până jos. Sub cupola circului e lumină ca ziua, deoarece cu toate că nu izbutiseră să tragă până aici ţevile de gaz, candelabrul uriaş, alcătuit din cincizeci de lămpi cu petrol, scaldă arena şi pe spectatori în torente de lumină, în aceste străluciri, se văd capetele dolofane ale amatorilor de bere, date pe spate, ca să nu apese guşile arătoase, chipuri tinere de femei şi guriţele frumoase şi uimite ale copiilor, ai căror ochi mai să iasă din orbite de curiozitate, în definitiv, toţi spectatorii au o înfăţişare curioasă, mulţumită şi nu prea expresivă, cum se întâmplă de obicei cu publicul de la circ. În timp ce discută sau cer: *Frisch Wasser! Frisch Bier!*[86] aşteaptă cu toţii nerăbdători începerea spectacolului. În sfârşit, răsună clopoţelul, apar şase supraveghetori în cizme strălucitoare şi se aşează pe două rânduri la intrarea în arenă dinspre barăcile cailor. Printre aceste rânduri năvăleşte un cal dezlănţuit, fără zăbală şi fără şa, iar pe el ceva ca un nor de muselină, panglici şi tul. E dansatoarea Lina. Îşi începe numărul în acompaniamentul muzicii. Lina este atât de

[85] Aici, cu sensul unei exclamaţii: Ah, draga Doamne! (lb. germ.).

[86] Apă rece! bere rece! (lb. germ.).

frumoasă, încât tânăra Mathilde, fiica fabricantului de bere de pe Opuncia-Gasse, neliniştită, se apleacă la urechea, tânărului băcan Floss, de pe aceeaşi stradă, şi-l întreabă în şoaptă dacă o mai iubeşte. În acest timp, calul galopează şi răsuflă ca o locomotivă, bicele plesnesc, cei câţiva clovni care intraseră îndată după dansatoare, ţipă şi îşi trag palme, dansatoarea trece ca fulgerul; răsună strigăte de bravo. Ce spectacol splendid! Dar primul număr se sfârşeşte repede. Urmează al doilea număr. Cuvântul sachem! sachem! trece din gură în gură printre spectatori. Nimeni nu mai acordă vreo atenţie clovnilor care continuă să se pălmuiască. În timp ce ei se maimuţăresc, supraveghetorii aduc caprele de lemn, înalte de peste zece picioare, şi le aşează în două extremităţi opuse ale arenei. Orchestra nu mai cântă *Yankee Doodle*[87]*,* ci aria lugubră a Comandorului din *Don Juan*[88]*;* se întinde sârma între cele două suporturi. Brusc, un snop de artificii izbucneşte dinspre intrare şi scaldă întreaga arenă într-o lumină sângerie. Acum trebuie să-şi facă apariţia fiorosul sachem, ultimul descendent al Şerpilor Negri. Dar ce-i asta?... În locul lui sachem se arată directorul trupei, Hon. M. Dean. Se înclină în faţa publicului şi începe să vorbească. Îi revine onoarea de a-i ruga pe „amabilii şi stimaţii gentlemeni, ca şi pe frumoasele şi nu mai puţin stimatele *ladies*[89]*,* să păstreze o linişte adâncă şi să nu aplaude, deoarece conducătorul este peste măsură de surescitat şi mult mai sălbatic decât de obicei”. Aceste cuvinte produc o impresie puternică şi, lucru ciudat, aceiaşi *honoratiores*[90] ai Antylopei, care dăduseră foc Chiavattei cu cincisprezece ani în urmă, încearcă acum un simţământ foarte neplăcut. La intrare, mulţimea de oameni, care nu puteau pătrunde înăuntru sau n-aveau bani pentru bilete, se uită la

---

[87] Vechi cântec popular nord-american, cântat de armatele revoluţionare în timpul războiului de independenţă (1775—1783), socotit astăzi drept imnul naţional neoficial al S.U.A.

[88] Don Juan — personaj legendar de origine spaniolă, renumit ca un seducător crud şi orgolios faţă de victimele sale. A inspirat pe scriitori (Tirso de Molina, Moliere) şi muzicieni (Mozart).

[89] Ladyes = doamnele (lb. engl.).

[90] Distinşi, persoane de vază, stimaţi (lb. lat.).

căruţele trupei şi mai ales la draperia de pânză de la uşa uriaşă, pe care este pictată lupta albilor cu pieile roşii. În momentele în care draperia se dă la o parte, se vede interiorul luminat al bufetului cu sutele de halbe de sticlă pe mese. Dar uite că draperia se trage definitiv şi mulţimea intră. Cu o clipă înainte, în timp ce frumoasa Lina îşi executa săriturile pe cal, se bucurau că stau atât de aproape de parapet, de unde puteau să vadă totul foarte bine, iar acum privesc cu oarecare nostalgie spre locurile mai depărtate, de sus, şi împotriva legilor fizicii, găsesc că mai jos zăpuşeala este mai mare.

Mai ţine oare minte ceva acest sachem? E adevărat că a crescut de mic în trupa lui Hon. M. Dean, alcătuită în cea mai mare parte din nemţi. Să nu fi uitat oare? Părea imposibil. Ambianţa şi cei cincisprezece ani de când era acrobat la circ, de când făcea giumbuşlucuri şi stârnea aplauzele publicului să nu-şi fi spus oare cuvântul?

Chiavatta, Chiavatta! Bine, dar nici ei, nemţii, nu mai stau pe pământurile lor, în ţară, şi nu se mai gândesc la ea decât atâta cât le îngăduie interesele. În primul rând, trebuie să mănânce şi să bea. Acest adevăr trebuie să-l ştie tot atât de bine orice filistin, ca şi ultimul dintre Şerpii Negri.

Asemenea reflecţii sunt întrerupte deodată de un şuier puternic dinspre barăcile cailor şi în arenă apare sachemul aşteptat cu atâta nelinişte. Un murmur scurt străbate mulţimea: „El este! El este!” apoi se aşterne tăcerea. Doar la intrare sâsâie focul bengal care arde mereu. Toate privirile se îndreaptă spre silueta căpeteniei care îşi va arăta talentul sub cupola circului pe mormintele părinţilor. Indianul merită într-adevăr să fie privit. Pare mândru că un rege. Mantia de hermină albă, însemnul căpeteniei, îi acoperă statura mândră şi atât de sălbatică, încât aminteşte de un jaguar nu prea bine îmblânzit. Figura tăiată parcă în aramă, seamănă cu capul unui vultur, iar ochii răspândesc luciri reci, adevăraţi ochi de indian, liniştiţi, chipurile indiferenţi, dar ameninţători. Îşi plimbă privirile pe deasupra celor adunaţi, căutându-şi parcă victima. De altfel, este înarmat din cap până-n picioare. Pe cap i se mişcă penele, la cingătoare are înfipte toporul şi cuţitul de scalpat, numai în mină, în loc de arc, ţine o bară

lungă, care-i slujeşte la menţinerea echilibrului când merge pe sârmă. Oprindu-se la mijlocul scenei, lansează deodată strigătul de război. *Herr Gott!*[91] e strigătul Şerpilor Negri. Cei care au ars Chiavatta, ţin bine minte acest urlet înfiorător; e totuşi de neînţeles că ei, care nu s-au temut atunci de o mie de războinici ce urlau la fel, transpiră acum în faţa unuia singur. Dar iată că directorul se apropie de căpetenie şi-i vorbeşte, vrând parcă s-o împace şi s-o liniştească. Animalul sălbatic simte zăbala, şi îndemnul dă rezultate, deoarece după o clipă sachem se balansează pe sârmă. Păşeşte înainte cu ochii aţintiţi la candelabru. Sârma se îndoaie destul de mult; câteodată nu se mai vede deloc, şi atunci indianul pare suspendat în aer. Parcă urcă, măi face câţiva paşi înainte, apoi se retrage şi iarăşi înaintează, ţinându-şi echilibrul. Braţele întinse, acoperite de mantie, arată ca nişte aripi uriaşe. Se clatină!... cade! ba nu! Aplauze scurte răpăie ca o vijelie şi tac brusc. Faţa căpeteniei devine tot mai ameninţătoare. În privirea lui pironită pe lămpile cu petrol fulgeră sclipiri înfricoşătoare. Spectatorii sunt cuprinşi de teamă, dar nimeni nu întrerupe liniştea, în acest timp, sachem se apropie de celălalt capăt al sârmei; se opreşte şi pe neaşteptate din gura lui se smulge cântecul de război.

Mai mare mirarea! Căpetenia cânta în limba germană, lucru nu prea greu de înţeles; mai mult ca sigur că uitase graiul Şerpilor Negri. Altminteri, nimeni nu bagă de seamă. Ascultă cu toţii cântecul care devine din ce în ce mai puternic. Este pe jumătate cântec, pe jumătate o chemare nespus de dureroasă, sălbatică şi răguşită, plini de accente dure.

Se aud cuvintele următoare: *„După marile ploi, cinci sute de războinici ieşeau în fiecare an din Chiavatta şi porneau pe cărările războiului sau la marile vânători de primăvară. Când se întorceau din luptă, adunau scalpuri; când reveneau de la vânătoare, aduceau carne şi piei de bivol, iar nevestele îi întâmpinau cu bucurie şi dănţuiau în cinstea Marelui Spirit.*

Chiavatta era fericită! Nevestele trebăluiau în wigwamuri, copiii deveneau fete frumoase şi războinici viteji. Războinicii mureau pe câmpul de glorie şi se duceau să vâneze cu

[91] Doamne, Dumnezeule! (lb. germ.).

spiritele părinţilor în Munţii de Argint. Topoarele lor nu se mânjeau niciodată cu sângele femeilor şi al copiilor, fiindcă războinicii Chiavattei erau bărbaţi vrednici, Chiavatta era puternică. Până când au venit feţele palide de dincolo de mările îndepărtate şi au dat foc Chiavattei. Războinicii palizi nu i-au învins pe Şerpii Negri în luptă, ci s-au furişat noaptea ca şacalii şi cuţitele lor s-au implântat în piepturile femeilor, copiilor şi bărbaţilor adormiţi.

Şi a pierit Chiavatta, fiindcă în locul ei albii şi-au ridicat wigwamurile lor de piatră. Tribul ucis şi Chiavatta nimicită strigă răzbunare".

Glasul căpeteniei răsună răguşit. Acum, balansându-se pe sârmă, pare un arhanghel roşu al răzbunării, care se înalţă peste capetele mulţimii de oameni. Până şi directorul este neliniştit. Domneşte o linişte de moarte. Căpetenia îşi continuă cântecul:

„Din tot tribul, a rămas în viaţă un singur copil. Era mic şi slab, dar a jurat spiritului pământului că se va răzbuna. Că va vedea cadavrele bărbaţilor albi, ale nevestelor şi ale copiilor... o mare de sânge!..." Ultimele cuvinte sunt un muget de turbare. Printre spectatori se iscă murmure scurte asemenea răbufnirilor viforniţei. Mii de întrebări fără răspuns se îmbulzesc în mintea lor. Ce vrea să facă acest tigru furios? Ce vesteşte? Cum se va răzbuna? El, de unul singur? Să mai rămână aici, sau să dea bir cu fugiţii! Să se apere, dar cum? *Was ist das? Was ist das?*[92] răsună glasurile înfricoşate ale femeilor. Deodată, din pieptul căpeteniei se smulge un urlet neomenesc, se balansează mai mult, sare pe capra de lemn de sub candelabru şi înalţă bara. Un gând înspăimântător străbate minţile ca un fulger: vrea să spargă candelabrul şi să dea foc la circ cu petrolul aprins. Din piepturile spectatorilor se smulge un strigăt. Dar ce-i asta? Din arena se strigă: Stai! Opreşte-te!... Căpetenia nu mai este! sărise jos şi dispăruse. N-a dat foc la circ? Unde a pierit? Uite-l că iese, iese iarăşi, gâfâind, obosit, groaznic. În mână ţine o farfurie de tinichea, pe care o întinde spre oameni, spunând pe un ton rugător:

[92] Ce înseamnă asta? (lb. germ.).

Was gefällig für den letzten der Schwarzen Schlangen![93]... Asistenţa răsuflă uşurată. Aşadar, toate acestea erau în program, nu era vorba decât de o scamatorie a directorului, de un efect? Îl răsplătesc cu toţii, care cu o jumătate de dolar, care cu un dolar întreg... Cum pot să se arate zgârciţi cu ultima mlădiţă a Şerpilor Negri? Aici, la Antylopa, pe cenuşa Chiavattei! Sunt totuşi oameni cu suflet bun.

După spectacol, sachem bea bere şi mânca piroşte la „Soarele de aur”. Se vede că ambianţa îşi spunea cuvântul. Îşi câştigase o mare popularitate la Antylopa, îndeosebi printre femei. Se bârfea chiar că...

[93] Aici: Ce vă lasă inima pentru ultimul dintre Şerpii Negri! (lb. germ.).

Paznicul farului

Traducere de Cezar Petrescu şi T. Holban

Povestirea de faţă se bazează pe o întâmplare reală, despre care, la vremea sa, a scris J. Horain, într-una din corespondentele lui din America.

Cuvânt înainte

Printre creaţiile care descriu viaţa emigranţilor polonezi în America se situează şi Paznicul farului, *o capodoperă de proporţii liliputan, a cărei geneză este conţinută într-o scrisoare pe care Sienkiewicz o trimite la 18 decembrie 1877 ziarului „Kurier Codzienny”. Aici relata o întâmplare reală, povestită de un prieten, Julian Horain, care a trăit un timp în California. „Elementele factologice din această povestire le va cuprinde, cu modificări numai formale, în descrierea ultimii etape din viaţa personajului Skawiński, înfăţişat în* Paznicul farului *în anul 1880. Publicată în anul următor, 1881, în „Niwa”, va apărea în volum în 1882. Indiferent de opiniile formulate după tipărirea nuvelei, cele mai multe pozitive, valoarea şi popularitatea ei sunt consfinţite, printre altele, şi de prozele pe care le-a inspirat* (În unul 1835 *de M. Konopnicka ori* Căsătoria *de W. Sieroszewski ş.a.); niciuna nu o egalează. Prima traducere în româneşte datează din 1908 şi a apărut în „Răvaşul” (nr. 13, 18, p. 406—421); datorită lui Ilie E. Torouţiu* (Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859—1918).

I

ÎNTR-O ZI, paznicul farului de lângă Aspinwall[94], în apropiere de Panama, a pierit fără urmă. Cum faptul s-a produs pe timp de furtună, s-a bănuit că nenorocitul s-a apropiat prea mult de ţărmul stâncos al insulei pe care se afla farul şi a fost furat de un val. Presupunerea aceasta părea cu atât mai întemeiată, cu cât a doua zi nu s-a găsit nici barca, pe care de obicei o ţinea adăpostită într-o adâncitură a stâncii. Postul de paznic al farului devenind astfel vacant, trebuia să se găsească fără întârziere un înlocuitor, deoarece farul avea însemnătate, nu numai pentru circulaţia locală, dar şi pentru vapoarele care circulau între New York şi Panama. Golful Mosquito e plin de bancuri de nisip, printre care drumul este primejdios chiar şi în timpul zilei, iar noaptea, mai ales când se lăsa ceaţă, ceea ce se întâmplă foarte adesea pe aceste ape dogorâte de soarele tropical, circulaţia este aproape cu neputinţă, Pe asemenea vreme, singurul îndreptar al numeroaselor vapoare este lumina farului.

Grija de a găsi un nou paznic de far cădea în seama consulului Statelor Unite, care îşi avea reşedinţa la Panama. Şi trebuie să arătăm că aceasta nu era o grijă obişnuită, mai întâi, pentru că noul paznic trebuia găsit în răstimp de douăsprezece ceasuri; iar în al doilea rând, el trebuia să fie un om excepţional de conştiincios, aşa că nu oricine putea fi primit; în sfârşit, candidaţi pentru un asemenea post, pur şi simplu nu se iveau. Viaţa în turnul farului este deosebit de grea, aşa că nu le surâdea defel trândavilor locuitori ai ţinuturilor de miazăzi, cărora le place să hoinărească în deplină libertate. Un paznic de far este oarecum un puşcăriaş. Cu excepţia duminicii, el nu poate părăsi nici o clipă insula de

[94] Port situat pe latura dinspre Atlantic a istmului de Panama, cunoscut astăzi sub numele de Colon. A fost întemeiat în 1852 după începerea lucrărilor pentru construirea căii ferate care avea să lege Oceanul Atlantic de Oceanul Pacific. Canalul Panama a fost construit ulterior elaborării nuvelei, între 1882—1914.

piatră. Barca din Aspinwall îi aduce o dată pe zi mâncare şi apă proaspătă; după aceea, omul care îi aduce merindele pleacă îndată, iar insula, care are o întindere de un pogon, rămâne cu desăvârşire pustie. Paznicul locuieşte în turnul farului, unde are grijă să ţină bună rânduială; ziua dă semnalele cuvenite, ridicând steagurile de diferite culori, potrivit cu indicaţiile barometrului, iar seara aprinde lumina. Altminteri n-ar fi o muncă prea grea, dacă n-ar fi împrejurarea că pentru a ajunge sus, la farul care se află în vârful turnului, trebuie să urci peste patru sute de trepte întortocheate şi foarte înalte, călătorie pe care paznicul este obligat câteodată să o facă de mai multe ori pe zi. La urma urmei, viaţa aceasta se asemăna cu viaţa de mănăstire, ba era chiar mai rea decât obişnuita viaţă de mânăstire, semăna cu o viaţă de pustnic. Nu-i deci de mirare că mister Isaac Falconbridge se găsea într-o mare încurcătură, străduindu-se să găsească un înlocuitor permanent răposatului paznic, şi deci nu este greu să-i înţelegem bucuria când, pe neaşteptate, înlocuitorul se înfăţişă chiar în aceeaşi zi. Era un bătrân de vreo şaptezeci de ani sau poate chiar mai mult, dar părea viguros, se purta drept şi avea mişcări şi ţinută de soldat. Avea părul alb de tot şi faţa bronzată ca de creol[95], dar, judecând după ochii săi albaştri, nu era de felul lui din miazăzi. Avea o înfăţişare de om mâhnit şi abătut, dar cinstit. Noul-venit îi plăcu lui Falconbridge de la prima vedere. Rămânea numai să-l cerceteze mai de aproape, din care pricină s-a încins între ei următoarea discuţie;

— De unde eşti de fel?

— Sunt polonez.

— Ce-ai făcut până acum?

— Am hoinărit.

— Un paznic de far este legat de locul unde îşi are slujba.

— Am nevoie de odihnă.

— Ai mai ocupat vreun post? Ai vreun certificat precum că ai îndeplinit vreo slujbă cinstită la stat?

Bătrânul scoase din sân o bucată de mătase decolorată,

[95] Descendent al coloniştilor spanioli, portughezi sau francezi, născut în America latină ori în colonii.

care semăna cu o fâşie de steag vechi. O desfăcu şi spuse:

— Iată certificatele mele. Această cruce am primit-o în treizeci: astălaltă este spaniolă, din războiul carlist; a treia este Legiunea de onoare franceză; a patra am dobândit-o în Ungaria. Apoi m-am bătut în Statele Unite, împotriva celor din Sud[96], dar acolo nu se dau decoraţii, de aceea – iată certificatul.

Falconbridge luă hârtia şi începu să citească.

— Hm! Skawiński? Acesta este numele dumitale?... Hm!... Două steaguri luate de dumneata singur într-un atac la baionetă... Ai fost soldat viteaz!

— Voi fi şi un conştiincios paznic de far.

— Acolo va trebui să te urci de câteva ori pe zi în turn. Te ţin picioarele?

— Am străbătut pe jos drumul, de la New York până în California.

— *All right!* Cunoşti serviciul de mare?

— Trei ani am servit pe o balenieră.

— Ai încercat, se vede, tot felul de profesiuni!.

— Numai linişte n-am găsit!

— De ce?

Bătrânul săltă din umeri.

— Aşa mi-a fost soarta.

— Totuşi, pentru un paznic de far mi se pare că eşti prea bătrân.

— *Sir,* răspunse deodată candidatul, cu glas tulburat. Sunt foarte obosit şi necăjit. Precum vedeţi, am trecut prin multe. Postul acesta este unul din cele pe care aş fi dorit din toată inima să-l obţin. Sunt bătrân, am nevoie de linişte! E vremea să-mi spun: „Aici ai sa rămâi, acesta este postul tău". Ah, *sir!* Numai de dumneavoastră depinde acest lucru! Nu ştiu dacă mă voi mai întâlni a doua oară cu o asemenea slujbă! Ce fericire că am venit la Panama... Vă rog... pe Dumnezeul meu, sunt ca un vapor care, dacă nu va intra în port, se va

[96] Personajul Skawiński a participat la răscoala de eliberare naţională a Poloniei din 1830—1831, după înăbuşirea căreia a emigrat. A luptat în Spania, între 1833—1839, apoi în Franţa şi Ungaria, în sfârşit, în războiul civil din S.U.A. (1861—1865), în armata nordistă.

scufunda... Dacă vreţi să fericiţi un om bătrân... Jur ca sunt cinstit, dar, m-am săturat de atâta hoinăreală.

Ochii albaştri ai bătrânului vădeau o dorinţă atât de fierbinte, încât Falconbridge, care avea o inimă bună şi simplă, fu mişcat.

— *Well*[97]*!* spuse. Te primesc. Eşti paznic de far.

Faţa bătrânului se lumină de o nespusă bucurie.

— Mulţumesc,

— Te poţi duce chiar astăzi la turn?

— Da.

— Atunci, *good-bye*[98]*!* Să nu uit să-ţi mai spun ceva; pentru orice abatere de la serviciu, vei fi concediat.

— *All right!*

Chiar în aceeaşi seară, când soarele cobora de cealaltă parte a Oceanului, şi după o zi senină venea noaptea întunecată, se văzu că noul paznic era la post, pentru că farul arunca pe ape, ca de obicei, puternicele lui şuvoaie de lumină. Noaptea era pe deplin liniştită, tăcută, o noapte cu adevărat tropicală, îmbibată de o ceaţă străvezie, care alcătuia în jurul lunii un cerc mare, ca un curcubeu cu margini fluide şi necuprinse. Numai marea se frământa, pentru că se apropia fluxul. Skawiński sta pe platformă, sub lanterna cea mare, care de jos părea un mic punct negru. Încerca să-şi adune gândurile şi să înţeleagă noua lui situaţie. Dar gândul lui se afla sub o prea puternică presiune, ca să se poată desfăşura firesc Se simţea ca o fiară hăituită în clipa când, în sfârşit, se mistuie în faţa vânătorilor într-un adăpost, pe o stâncă inaccesibilă sau într-o peşteră. A sosit în sfârşit şi pentru el vremea liniştii. Simţământul siguranţei îi umplea sufletul de o nemaipomenită bucurie. Aici, pe stânca aceasta, el putea, pur şi simplu, să-şi bată joc de îndelungata-i pribegie, de vechile lui nefericiri şi înfrângeri. Era într-adevăr ca o corabie căreia furtuna i-a sfărâmat catargul, i-a frânt straiurile şi pânzele, pe care a zvârlit-o din înălţimea norilor până în adâncul mării, pe care au lovit-o valurile şi a scuipat-o spuma şi care totuşi a ancorat în port. Icoane din vremea acestei furtuni îi treceau în

[97] Bine (lb. engl.).

[98] La revedere (lb. engl.).

goană prin minte, în contrast cu viitorul liniştit, care-l aştepta acum. O parte din ciudatele lui drumuri le povestise lui Falconbridge, dar nu pomenise nimic despre alte nenumărate întâmplări prin care trecuse. De câte ori îşi aşezase cortul şi-şi aprinsese focul în vatră, năzuind a se statornici pentru totdeauna în locul acela, totdeauna avusese nenorocul să se dezlănţuie vântul, care-i smulgea cortul din ţăruşi, îi împrăştia focul, iar pe el îl ducea la pierzanie. Uitându-se acum de pe platforma turnului la valurile luminate, îşi amintea de toate prin câte a trecut. S-a bătut aproape în toate cele patru părţi ale lumii, şi în pribegia lui a încercat aproape toate meseriile. Fiind vrednic şi cinstit, uneori câştiga bani destui, dar totdeauna îi pierdea, împotriva tuturor aşteptărilor, deşi se purta cu cea mai mare grijă. A scos aur din Australia, a căutat diamante în Africa, a fost puşcaş al stăpânirii în Indiile de Vest. Când şi-a înjghebat o fermă în California, i-a pustiit-o seceta; a încercat să facă negoţ cu triburile sălbatice din fundul Braziliei, dar şi-a sfărâmat pluta pe fluviul Amazon, iar el a trebuit să rătăcească prin păduri, aproape gol şi fără nici o armă, vreme de mai multe săptămâni, hrănindu-se cu fructe sălbatice şi aflându-se necontenit în primejdia de a fi sfâşiat de vreo fiară. A întemeiat un atelier de fierărie la Helena, în statul Arkansas, dar întregul oraş a fost mistuit de un incendiu cumplit. După aceea, străbătând Munţii Stâncoşi, a căzut în mâinile indienilor, şi numai printr-o minune a putut fi salvat de către puşcaşii canadieni. A fost matelot pe un vapor care făcea cursa între Bahia[99] şi Bordeaux, mai târziu a fost aruncător de cange pe un vapor de vânat balene. Amândouă vapoarele s-au sfărâmat. A avut o fabrică de ţigări în Havana, dar pe când zăcea bolnav de *vomito*[100], a fost prădat de asociatul său. În sfârşit, a sosit la Aspinwall, şi aici înfrângerile lui trebuiau să se sfârşească. Ce nenorocire putea să-l mai urmărească pe această insulă stâncoasă? Nici apa, nici focul, nici oamenii! De altfel, din partea oamenilor, Skawiński nu avusese prea mult de suferit. Oamenii îi făcuseră mai mult bine decât rău.

[99] Port pe coasta Braziliei.

[100] Friguri galbene (lb. span.).

În schimb, i se părea că e urmărit cu înverşunare de toate cele patru elemente ale naturii. Cei care-l cunoşteau, spuneau că nu are noroc, şi în felul acesta lămureau totul. De altfel, el însuşi ajunsese oarecum maniac. Credea că o mână puternică şi răzbunătoare îl urmăreşte pretutindeni, pe uscat, ca şi pe apă, Nu-i plăcea însă să vorbească despre acest lucru; numai uneori, când îl întreba câte cineva a cui ar putea îi mâna aceasta, arăta misterios către Steaua Polară şi răspundea că asta vine dintr-acolo... Într-adevăr, înfrângerile lui erau atât de copleşitoare, încât te cuprindea mirarea că mai exista, atât de uşor puteau ele doborî pe omul care le îndura. De altfel, avea o răbdare de indian şi o mare putere de rezistenţă, care izvora din bunătatea inimii lui. Pe vremuri, în Ungaria, a fost împuns de câteva ori cu baioneta pentru că nu voise să se agate de scara care i se arăta drept unic mijloc de salvare şi să strige: iertare! Tot aşa n-a vrut să se plece nici în faţa nenorocirilor care îl copleşeau. Mergea înainte, trudind ca o furnică. Aruncat înapoi de o sută de ori, îşi reîncepea liniştit călătoria pentru a suta una oară. Era în felul lui un om cu totul ciudat. Acest bătrân soldat, pârjolit Dumnezeu ştie de câte focuri, deprins cu nenorocirile, lovit şi călit, avea inimă de copil. În timpul epidemiei din Cuba s-a îmbolnăvit, pentru că dăduse toată chinina bolnavilor, fără să-şi oprească pentru el nici măcar un gram, deşi avusese o cantitate destul de mare.

Mai avea încă o ciudăţenie: după atâtea dezamăgiri, era mereu plin de încredere şi nu-şi pierdea niciodată speranţa că toate se vor îndrepta în bine. În fiecare iarnă se înviora şi prezicea întâmplări mari. Le aştepta cu nerăbdare, şi cu gândul la ele trăia un an întreg. Dar iernile treceau una după alta, şi Skawiński nu obţinuse decât atât: să încărunţească cu totul. În sfârşit, veni şi bătrâneţea, şi începu să-şi piardă energia. Răbdarea lui era acum mai mult o resemnare. Vechea lui linişte se prefăcu într-o înclinare către duioşie, şi acest soldat călit în lupte ajunse încetul cu încetul o bocitoare gata să lăcrimeze pentru orice.

În afară de aceasta, din când în când îl încerca cea mai chinuitoare nostalgie, pe care i-o întărâta orice împrejurare: rândunelele care treceau, păsările cenuşii care semănau cu

vrăbiile, zăpezile din munţi sau vreo melodie care-i amintea cine ştie ce cântec auzit cândva, demult...

În cele din urmă, nu-l mai stăpânea decât un singur gând: gândul odihnei, care-l cuprinse cu totul pe bătrân, întunecându-i toate dorinţele şi speranţele. Acest om în veşnic neastâmpăr nu mai dorea acum nimic mai bun şi mai de preţ decât un loc de tihnă, unde să-şi poată aştepta în linişte sfârşitul. Un ciudat capriciu al soartei îl vânturase prin toate ţările şi pe toate mările, astfel încât nu-şi mai putea reveni, şi poate că tocmai de aceea socotea că cea mai mare fericire a omului este să se statornicească într-un loc, să nu mai hoinărească. Drept este că această modestă fericire i se cuvenea, dar se obişnuise într-atât cu dezamăgirile, încât se gândea la ea ca oamenii care-şi făuresc visuri ce nu se pot înfăptui. Nu mai cuteza să nădăjduiască. Între timp, cu totul pe neaşteptate, în douăsprezece ceasuri dobândise o slujbă minunată, cum alta mai bună pentru el nici nu se putea găsi pe lume. Nu-i deci de mirare că seara, când aprinse farul, era parcă uluit, încât se întreba dacă toată această întâmplare era adevărată, şi nu îndrăznea să-şi răspundă. Între timp, însă, realitatea îi răspundea, dându-i dovezi de netăgăduit; stătea deci pe platformă ceasuri întregi, privea, se sătura, se încredinţa. Ai fi zis că acum vedea marea pentru întâia oară în viaţă, pentru că ceasornicul de la Aspinwall bătuse miezul nopţii, iar el nu-şi părăsise încă locul din vârful turnului – privea necontenit. Jos, la picioarele lui, marea cânta. Lanterna farului arunca în întuneric un enorm şi puternic cerc de lumină, după care privirea bătrânului se pierdea în depărtarea cu totul întunecată, tainică şi înfricoşătoare. Dar depărtarea aceea alerga, parcă, în întâmpinarea luminii. Valurile lungi, nesfârşite se rostogoleau din întuneric şi, mugind, veneau până la ţărmul insulei, unde li se vedeau coamele înspumate, lucind roşietic în lumina farului. Fluxul era tot mai puternic, şi apa se revărsa peste bancurile de nisip. Glasul tainic al oceanului era tot mai plin şi tot mai adânc, uneori ca un tunet, alteori ca vuietul unei păduri uriaşe sau ca o îndepărtată şi tulbure larmă de voci omeneşti. Câteodată se molcomea. După aceea, urechea bătrânului prindea câteva suspine,

câteva colcăituri, şi iarăşi se dezlănţuiau detunături ameninţătoare. În sfârşit, vântul împrăştie ceaţa, dar aduse nori întunecaţi şi ferfeniţiţi, care acoperiră luna. Dinspre apus, vântul bătea tot mai puternic. Valurile se năpusteau furioase în stânca pe care se ridica turnul farului, înspumându-i zidurile. În depărtare, se auzea clocotul furtunii. Pe cuprinsul întunecat şi frământat se iviră câteva lumini verzui, care spânzurau de catargele vapoarelor. Şi acele puncte verzui când se ridicau în sus, când se lăsau în jos, când se legănau în dreapta, când în stângă. Skawiński coborî în odaia lui. Furtuna începu să urle. Acolo, afară, oamenii de pe vapoare luptau cu noaptea, cu întunericul, cu valurile; în odaie însă era linişte şi tăcere. Chiar şi vuietul furtunii răzbătea anevoie prin zidurile puternice, şi numai tic-tacul uniform al ceasornicului îl îndemna parcă pe bătrânul trudit la somn.

II

Trecură ceasuri, zile şi săptămâni...

Marinarii spun că uneori, când marea este tare înfuriată, cineva îi strigă pe nume noaptea, prin întuneric. Dacă nesfârşitul mării poate să arunce astfel de chemări, este deci cu putinţă că atunci, când omul îmbătrâneşte, să audă chemările unui alt nesfârşit mai întunecat şi mai tainic; şi cu cât este omul mai trudit în viaţă, cu atât mai plăcute-i sunt chemările acestea. Dar pentru a le auzi, trebuie linişte. În afară de aceasta, bătrâneţii îi place singurătatea, poate ca o presimţire a morţii. Pentru Skawiński, farul era un fel de mormânt. Nimic nu poate fi mai monoton decât viaţa în turnul unui far. Dacă se întâmplă ca vreun tânăr să se angajeze paznic de far, după un timp îşi părăseşte slujba. De aceea, paznicul de far este mai întotdeauna un om în vârstă, posomorât şi închis în sine. Când uneori îşi părăseşte farul şi ajunge între oameni, umblă printre ei ca şi când atuncea s-ar fi trezit dintr-un somn adânc.

La far lipsesc toate acele impresii mărunte care în viaţa obişnuită te învaţă să legi totul în tine însuţi. Toate lucrurile cu care vine în atingere paznicul de far sunt enorme şi lipsite de forme precise şi determinate. Cerul este un singur tot, apa un altul, iar în mijlocul acestor infinituri se află un suflet singuratic de om!

În viaţa aceasta, gândul e mai degrabă o necontenită îngândurare, şi în această îngândurare nimic nu-l stinghereşte pe paznicul de far, nici chiar îndeletnicirea pe care o are. Zilele seamănă între ele, ca două mătănii dintr-acelaşi şirag, şi numai schimbarea vremii este, poate, singura diversitate. Skawiński însă se simţea foarte fericit, aşa cum nu fusese niciodată în viaţă. Se scula în zori, mânca, ştergea lentilele farului, iar după aceea, aşezându-se pe platformă, se uita pe întinsul apei, şi niciodată ochii săi nu izbuteau să se sature de priveliştile care li se iveau înainte. De obicei, în acest vast cadru de culoare verde-albăstruie se vedea un şir de corăbii cu pânzele întinse, care luceau în razele soarelui atât de

puternic, încât, sub impresia acestei lumini, închideai ochii fără voie; uneori vapoarele, folosindu-se de acel vânt prielnic care se numeşte alizeu, mergeau unul după altul, înşiruite într-un singur rând, întocmai ca un lanţ de pescăruşi sau de albatroşi. Butoaiele roşii, care arătau drumul, se legănau pe valuri într-o mişcare uşoară şi măsurată; în fiecare zi, către prânz, se ivea o enormă coamă de fum, cenuşie. Era vaporul de la New York, care aducea călători şi mărfuri la Aspinwall, lăsând în urmă o lungă dâră de spumă. De cealaltă parte a terasei, Skawiński vedea, ca-n palmă, oraşul Aspinwall şi portul său, ca un furnicar, iar în port o pădure de catarge, bărci şi luntre; ceva mai departe se vedeau casele albe şi turnurile oraşului. Din înălţimea turnului, casele păreau cuiburi de pescăruşi, bărcile nişte gândaci, iar oamenii se mişcau.ca nişte puncte mici pe bulevardul alb, de piatră. Dimineaţa, adierea uşoară care venea dinspre răsărit aducea zvon de glasuri omeneşti, peste care se ridicau sirenele vapoarelor. Către amiază venea ceasul odihnei. Mişcarea în port contenea; pescăruşii se ascundeau în crăpăturile stâncilor, valurile se domoleau şi erau parcă mai trândave, şi atunci, pe uscat, pe mare şi în turnul farului domnea o clipă de tăcere deplină. Nisipurile galbene, din care ieşeau valurile, luceau ca nişte pete de aur pe întinsul apelor; turnul se vedea limpede, ca un stâlp pe albastrul cerului. Şuvoaiele razelor de soare se revărsau din cer pe apă, pe nisip şi pe crăpăturile stâncilor. În aceste clipe, şi bătrânul era cuprins de o dulce moleşeală. Simţea că odihna în care trăia era minunată, iar când se gândea că va dăinui, nu-i mai trebuia nimic altceva. Skawiński se îmbăta de propria lui fericire, şi pentru că omul se deprinde uşor cu o soartă mai bună, dobândi încetul cu încetul credinţă şi siguranţă, „pentru că, îşi spunea el, dacă oamenii clădesc aziluri pentru infirmi, de ce nu s-ar îngriji în sfârşit şi Dumnezeu de infirmul său?” Timpul trecea, iar el devenea tot mai încrezător în această convingere a sa. Bătrânul se deprinsese cu turnul, cu farul, cu ţărmul abrupt, cu bancurile de nisip şi cu singurătatea. Făcu cunoştinţă şi cu pescăruşii, care se ridicau de prin crăpăturile stâncilor, iar seara organizau mitinguri pe acoperişul turnului. Skawiński se

obişnuise a le arunca ce rămânea din mâncarea lui, şi pescăruşii se deprinseră într-atâta cu aceasta, încât, dacă vreodată întârzia, se trezea înconjurat de o adevărată furtună de aripi albe, iar el umbla printre păsări, ca un cioban printre oi. În timpul refluxului cobora până la bancurile joase de nisip, de unde aduna melci gustoşi şi minunate scoici sidefii, pe care valurile ce se retrăgeau le lăsau pe nisip. Noaptea, la lumina lunii şi a farului, se ducea la prins peşte, care roia printre crăpăturile stâncilor. În cele din urmă, îşi îndrăgi stânca şi insula lui fără copaci, pe care creşteau numai plante mărunte şi grase, pline de răşină lipicioasă. De altfel, dacă insula era săracă, avea în schimb privelişti minunate. La ceasul amiezii, când atmosfera era foarte străvezie, se vedea istmul până la Pacific, acoperit de o îmbelşugată vegetaţie. Atunci lui Skawiński i se părea că în faţa lui se desfăşoară o vastă grădină. Pâlcurile de cocotieri şi de bananieri uriaşi se rânduiau în înalte şi minunate buchete, parcă chiar în spatele caselor din Aspinwall. Mai departe, între Aspinwall şi Panama, se vedea o pădure nesfârşită, deasupra căreia în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară atârna un nor roşietic şi vaporos – o pădure cu adevărat tropicală, cu rădăcinile scăldate de apă, cu trunchiurile împletite cu liane, o pădure în care poroinicii uriaşi, palmierii şi arborii de *hickory,* de lapte şi de cauciuc vuiau într-un singur val.

Cu luneta lui de paznic, bătrânul putea să vadă, nu numai copacii, nu numai frunzele rotate ale bananierilor, ci chiar şi turmele de maimuţe, pâlcurile de *marabu*[101] şi stolurile de papagali, care se ridicau uneori deasupra, pădurii ca un nor de toate culorile curcubeului. Skawiński cunoştea bine aceste păduri, pentru că după naufragiul de pe Amazon, rătăcise săptămâni întregi prin asemenea smârcuri şi desişuri înverzite. Ştia câte primejdii de moarte se ascund sub această minunată şi zâmbitoare privelişte. În nopţile petrecute acolo, în pădure, auzise de aproape glasurile sinistre, de mormânt, ale maimuţelor urlătoare şi ale jaguarilor, văzuse şerpi uriaşi care se legănau pe crengile copacilor, ca nişte liane,

[101] Păsări exotice, asemănătoare cu berzele. Penele lor slujesc drept podoabe.

cunoscuse lacurile adormite din pădure, pline de peşti-torpile şi de aligatori. Ştia sub ce jug trăieşte omul în aceste pustietăţi fără de sfârşit, unde unele frunze sunt de peste zece ori mai mari decât el, în care roiesc ţânţari sângeroşi şi mişună uriaşe tarantule otrăvitoare. Pe toate le cunoscuse, pe toate le încercase, prin toate trecuse; şi tocmai de aceea cu atât mai mare era desfătarea pe care o trăia acum, când putea să privească din înălţimea farului aceste *matos*[102] şi să le admire frumuseţea, stând însă la adăpost de orice primejdie. Turnul său îl apăra de toate relele. De aceea, nu-l părăsea decât uneori, duminica dimineaţa. Atuncea îşi îmbrăca redingota albastră de paznic de far, cu nasturi de argint, atârnându-şi decoraţiile pe piept; iar când creolii, la ieşirea din biserică, îşi spuneau între ei; „Avem un păzitor cumsecade” sau: „Nu-i eretic, deşi este yankeu!”, îşi sumeţea cu mândrie capul cu părul alb ca laptele. Îndată după slujbă, însă, se întorcea pe insulă, şi acolo se simţea fericit, pentru că nutrea faţă de continent aceeaşi veche neîncredere. Tot duminica putea să citească gazeta spaniolă, pe care şi-o cumpăra din oraş, sau ziarul *Herald* din New York, pe care-l împrumuta de la Falconbridge, căutând cu lăcomie, în amândouă, ştirile din Europa. Sărmana inimă bătrână! Acolo, sus, în vârful turnului, de pe cealaltă emisferă, ea mai bătea încă pentru ţară... Barca îi aducea în fiecare zi de mâncare şi apă, şi uneori, când o vedea sosind, cobora din turn ca să mai schimbe o vorbă, două cu Johns, paznicul din port. După o bucată de vreme, însă, pesemne că se sălbăticise. Nu se mai ducea în oraş, nu mai citea gazete şi nu mai cobora să tăifăsuiască despre politică cu Johns. Treceau astfel săptămâni întregi fără să vadă vreun om şi fără să fie văzut de oameni. Singurul semn că bătrânul trăia era dispariţia merindelor lăsate pe ţărm şi lumina farului, care se aprindea în fiecare seară cu aceeaşi regularitate cu care soarele răsărea dimineaţa din apă, de cealaltă parte. Se vede că bătrânul ajunsese cu totul nepăsător faţă de lume. Cauza nu era nostalgia, ci tocmai faptul că această nostalgie se prefăcuse în resemnare. Acum, pentru el toată lumea începea şi se sfârşea

[102] Pădure deasă (lb. span.).

pe insulă. Se deprinsese chiar cu gândul că nu va mai părăsi turnul până la moarte şi parcă uitase că în afară de far mai sunt şi alte lucruri pe pământ. Ajunsese un mistic. Ochii lui albaştri şi blânzi erau acum ca nişte ochi de copil, îndreptaţi şi parcă ţintiţi neclintit undeva, departe. Trăind mereu în singurătate şi într-un mediu deosebit de simplu şi de măreţ, bătrânul începu să-şi piardă simţământul propriei sale personalităţi, cu tot ce avea distinctiv, şi încetă să mai existe ca individ, contopindu-se din ce în ce tot mai mult cu elementele înconjurătoare. Nu cugeta asupra acestui lucru, ci îl simţea numai inconştient, până când, în cele din urmă, i se păru că cerul, apa, stânca, turnul şi bancurile aurii de nisip, pânzele umflate ale corăbiilor, pescăruşii, fluxul şi refluxul alcătuiau o vastă unitate şi un enorm şi tainic suflet; el însă se cufunda în acest mister şi simţea acest suflet, care trăia şi se liniştea. Se cufundă, se leagănă, uită, şi această mărginire a propriei sale existenţe, în această semiveghe, în acest semisomn, găsi o linişte atât de mare, încât semăna aproape cu o moarte.

III

Dar veni şi trezirea.

Într-o zi, când barca îi aduse apă şi de mâncare, Skawiński, coborând din turn un ceas mai târziu, văzu că, în afară de legătura obişnuită, se mai afla un pachet. Pe pachet erau lipite mărci poştale ale Statelor Unite, iar adresa „Mister Skawiński” era scrisă pe o pânză groasă de corabie. Cuprins de curiozitate, bătrânul tăie pânza şi găsi mai multe cărţi: luă una în mână, se uită, la ea şi o puse la loc, iar mâinile începură să-i tremure puternic. Îşi frecă ochii, ca şi când nu i-ar fi venit să creadă; i se părea că visează – cartea era poloneză. Ce însemna aceasta?! Cine putuse să-i trimită cartea? În primul moment, uitase, se vede, că încă de la începutul carierei sale de paznic de far citise o dată în *Herald,* împrumutat de la consul, despre înfiinţarea unei societăţi polone la New York şi că îndată după aceea trimisese societăţii jumătate din leafa lui pe o lună, cu care de altfel nu avea ce face în turn. Drept mulţumire, societatea îi trimisese cărţi. Ele sosiseră pe drumul lor firesc, dar bătrânul, în clipa dintâi, nu era în stare să lege aceste fapte. Cărţi poloneze la Aspinwall, în turnul său, în singurătatea sa, aceasta era pentru el ceva extraordinar, un ecou al vremurilor de mult trecute: o minune. Acum i se părea tocmai ca marinarilor în timpul nopţii, că cineva îl chema pe nume, cu un glas iubit, aproape uitat. Stătu o clipă cu ochii închişi şi era aproape sigur că atunci când îi va deschide visul va pieri. Nu! Pachetul desfăcut stătea în faţa lui, în lumina soarelui de după-amiază, şi în pachet se afla cartea deschisă. Când bătrânul întinse iarăşi mâna după ea, auzi cum îi bătea inima. Se uită: erau versuri. Deasupra era scris cu litere mari titlul, iar dedesubt numele autorului. Acest nume era cunoscut lui Skawiński; ştia că aparţine unui mare poet, ale cărui opere le citise la Paris, prin anii treizeci. După aceea, pe când lupta în Algeria şi în Spania, auzise de la compatrioţii săi că gloria marelui poet creştea vertiginos, dar pe atuncea se deprinsese atât de mult cu carabina, încât nu mai lua nici o carte în mână. Prin anii patruzeci şi nouă plecase în America şi, în

viaţa plină de aventuri pe care o dusese, aproape că n-a întâlnit polonezi, iar cărţi poloneze nici atât. Deci, cu atât mai lacom şi cu inima zvâcnindu-i tot mai puternic, întoarse coperta. Avea simţământul că pe stânca lui singuratică se săvârşea ceva solemn. Se nimerise să fie o clipă de mare linişte şi tăcere. Orologiile din Aspinvall bătură al cincilea ceas de după-amiază. Cerul senin nu era tulburat de nici un nouraş, numai câţiva pescăruşi zburau lin în văzduh. Oceanul se legăna. La ţărm, valurile abia bolboroseau domol, revărsându-se uşor pe nisip. În depărtare, râdeau casele albe din Aspinwall şi minunatele pâlcuri de palmieri. Clipa era într-adevăr oarecum solemnă, liniştită şi gravă. Şi deodată, în mijlocul acestei tăceri a firii, răsună glasul tremurat al bătrânului, care citea tare, ca să se audă mai bine pe sine:

„Lituanie natală! poţi fi asemănată
Cu însăşi sănătatea: ţi-o şti măsura toată
Doar cel care te pierde. Oftând azi după tine,
Întreaga-ţi frumuseţe o cânt cum se cuvine”[103].

Glasul lui Skawiński se înecă. Literele începură, să-i joace dinaintea ochilor; în piept i se rupse ceva şi porni, ca un val, de la inimă tot mai sus, înăbuşindu-i vocea, gâtuindu-l... După o clipa, se stăpâni şi citi mai departe:

„Fecioară Sfântă care la Częstochowa ne aperi
Şi raza-n Ostra Brama cea luminoasă-ţi scaperi,
Păşind în Nowogródek piosul lui popor
La fel ca şi pe mine când, prunc, eram să mor,
(Şi plânsei mele mame, prin grija-ţi m-ai redat,
Când pleoapa muribundă deodată mi-am crăpat
Sculându-mă-n picioare, venind către altar
Ca să-l slăvesc pe Domnul că viaţă-mi dete iar),
Ajută-ne şi astăzi, la fel, printr-o minune
S-ajungem iar acasă, la sânul Ţării-mume!”[104]

Valul pornit rupse digul voinţei. Bătrânul răcni şi se aruncă la pământ; părul său alb ca laptele se amestecă cu nisipul de pe ţărmul mării. De aproape patruzeci de ani nu-şi mai văzuse

[103] Începutul poemului Pun Tadeusz de A. Mickiewicz, trad. de Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1956, p. 51.

[104] Ibidem.

ţara, şi Dumnezeu ştie câţi ani erau de când n-a mai auzit graiul lui de acasă, şi, iată, graiul acesta a venit singur la el – a trecut oceanul şi l-a găsit în singurătatea lui de pe cealaltă emisferă— graiul scump, iubit şi minunat! În plânsetul care-l zguduia nu era durere, ci numai o nemărginită dragoste stârnită pe neaşteptate, în faţa căreia totul nu mai înseamnă nimic... Prin acest plâns cutremurător, el îi cerea iertare iubitei de departe pentru că a îmbătrânit atâta, pentru că s-a deprins atât de mult cu stânca singuratică şi s-a cufundat atât de adânc în uitare, încât şi dorul de ţară începuse să se şteargă din sufletul lui, iar acum „se întorcea printr-o minune” şi de aceea i se strânsese inima. Clipele treceau una după alta: el stătea mereu întins pe pământ. Pescăruşii zburau deasupra farului, ţipând neliniştiţi parcă de starea bătrânului lor prieten. Se apropia ceasul când le dădea ce-i rămânea din mâncarea lui, şi de aceea, câţiva coborâră de pe vârful farului până jos la el. Apoi veniră alţii şi alţii şi începură să-l ciupească uşor, bătând din aripi deasupra capului său. Freamătul aripilor îl trezi. După ce plânse din plin, faţa lui era acum liniştită şi senină, iar ochii parcă-i erau inspiraţi. Fără să-şi dea scama, aruncă toată mâncarea păsărilor, care se repeziră asupra pachetului cu mare larmă, iar el luă iarăşi cartea în mână. Soarele coborâse peste grădini şi peste pădurea virgină panameză şi se lăsa încet deasupra mării, către celălalt ocean, dar şi Atlanticul mai era încă scăldat în razele soarelui. Era încă destulă lumină afară, şi bătrânul citi mai departe:

„Şi tânjitoru-mi suflet fii bună de-l trimite
Spre dealuri păduroase spre luncile-nverzite...”[105]
.....

Înserarea abia acoperi literele de pe fila albă, o înserare scurtă, cât o clipită. Bătrânul îşi sprijini capul de stâncă şi închise ochii. Şi atunci aceea *„care ia Częstochowa ne aperi”* îi luă sufletul şi i-l duse *„spre câmpuri smălţuite-n tot soiul de bueate”*[106] Pe cer ardeau încă mari văpăi roşii şi aurii, iar el, învăluit în lumina lor, zbura către patria iubită. În urechi îi

[105] Ibidem.
[106] Ibidem.

suna freamătul pădurilor de brad, auzi clopotul apelor iubite. Toate i se arătau aşa cum au fost. Toate îl întrebau: „Îţi mai aduci aminte?” Da, îşi aduce aminte! Şi, de altfel, vedea câmpiile întinse, ogoarele, luncile, pădurile şi satele, înnoptase! La ceasul acesta, totdeauna farul său lumina întunericul de pe mare, dar acum paznicul se afla în satul lui natal. Cu capul îmbătrânit, sprijinit în piept, visa. Tablourile treceau prin faţa ochilor lui în goană şi oarecum fără rânduială. Nu vedea casa părintească, pentru că o dărâmase războiul, nu-l vedea pe taică-său, nici pe maică-sa, pentru că amândoi muriseră încă de pe când el era copil; dar satul i se arăta ca şi când ieri ar fi plecat de acolo; câteva case cu geamuri luminate, iazul, moara, două heleşteie unul lângă altul, unde răsuna toată noaptea corul broaştelor. Odinioară, acolo, în sătucul lui, stătea noaptea de pază, şi acum acest trecut se iveşte deodată într-un şir de aduceri-aminte. Se vede iarăşi soldat la cavalerie, stând de strajă; puţin mai departe, cârciuma priveşte în noapte cu ochi de foc, şi în mijlocul tăcerii depline vuieşte, cântă şi duduie în tropăitul jucătorilor, în glasurile viorilor şi contrabasului „U-iu! U-iu!” Sunt cavaleriştii care scapără scântei din potcoavele cizmelor, iar el stă călare şi se plictiseşte de unul singur! Ceasurile trec alene; în sfârşit, luminile se sting acum; cât cuprinzi cu ochii, numai negură, o negură de nepătruns: pesemne că de pe lunci se ridică aburi, care învăluie întreaga lume într-un nor alburiu. Ai spune: un adevărat ocean. Dar sunt luncile; în toată clipa te aştepţi să auzi cristeiul în întuneric şi tăuni să bâzâie prin stuhărie. Noaptea este liniştită şi răcoroasă, o adevărată noapte poloneză! Undeva, departe, un codru de brad vuieşte fără vânt... ca un val de mare. Peste puţin, zorile vor lumina răsăritul; se aud cocoşii cântând în pătul. Cântecul trece de la unul la altul, de la o casă la cealaltă casă; deodată se aud şi cocorii ţipând undeva, sus. Cavaleristul se simte înviorat, sănătos. Se vorbea nu ştiu ce despre lupta din ziua următoare. Eh! se va duce şi el, cum se vor duce şi ceilalţi, cu strigăte şi fâlfâiri de steaguri. Sângele tânăr cântă ca o trompetă, deşi adierea nopţii îl răcoreşte. Dar a început să se lumineze, se ivesc zorile! Noaptea se împrăştie: din negură se ivesc

pădurile, dumbrăvile, un şir de case, moara, plopii. Cumpăna fântânii scârţâie ca un steag de tablă pe un turn. Ce scumpă şi minunată e ţara în lumina trandafirie a dimineţii! Eh! Numai ea este aşa, alta ca ea nu se mai află pe lume!

Tăcere! Santinela, atentă, aude că se apropie cineva. Desigur, vin să-l schimbe. Un glas răsuna deodată deasupra lui Skawiński:

— Hei, bătrâne, scoală-te! Ce-ai păţit?

Bătrânul deschide ochii şi se uită cu mirare la omul care stă în faţa lui. Cele din urmă rămăşiţe ale visului luptă în capul lui eu realitatea. În sfârşit, visul se împrăştie şi piere. În faţa lui se află Johns, paznicul din port.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Johns. Eşti bolnav?

— Nu.

— N-ai aprins farul. Au să te dea afară. Vaporul din San Geromo s-a sfărâmat, lovindu-se de fund; din fericire, nu s-a înecat nimeni; altfel te-ar fi dat şi în judecată. Urcă-te în barcă, alături de mine, restul ai să-l afli la consulat.

Bătrânul îngălbeni: într-adevăr, în noaptea aceea nu aprinsese farul.

Câteva zile mai târziu, Skawiński a fost văzut pe bordul unui vas care pleca de la Aspinwall la New York. Bietul om îşi pierduse serviciul, în faţa lui se deschideau drumurile unei noi pribegii; vântul smulsese iarăşi această frunză, ca să o arunce pe uscat şi pe ape şi să-şi bată joc de ea în voie. De aceea bătrânul, în aceste zile, îmbătrânise şi mai mult şi se gârbovise cu totul: numai ochii îi străluceau. Pe noul drum al vieţii lui ducea la piept cartea, pe care din timp în timp o pipăia cu mâna, ca şi cum s-ar fi temut să nu rămână şi fără ea...

Pentru pâine

Traducere de Cezar Petrescu şi T. Holban

Cuvânt înainte

În timpul călătoriei de câţiva ani prin Statele Unite, Sienkiewicz cunoaşte la sursă viaţa trudnică a emigranţilor polonezi; viaţă presărată cu drame şi tragedii zguduitoare, pe care o va înfăţişa şi în corespondenţa trimisă spre publicare în ţară. Convins că plecarea ţăranilor din Polonia constituia o reală primejdie naţională, întrucât locul lor era luat nu o dată de coloniştii nemţi, autorul lui Bartek învingătorul *se va menţine în această sferă de probleme şi după revenirea acasă, în 1879, întreprinzând acţiuni menite să stăvilească acest adevărat exod spre „pământuri ale făgăduinţei”. Ţine astfel mai multe conferinţe despre condiţiile în care trăiesc straturile de jos în Lumea Nouă, aşadar şi coloniştii veniţi aici din satele Poloniei, şi, mai important, scrie proze scurte în care împrejurările în care se consumă naraţiunea, dificile, nasc situaţii conflictuale de maximă intensitate, a căror rezolvare tragică destramă convingător mirajul unor închipuite bogăţii*

fabuloase la îndemâna oricui. Scrisă probabil la Roma în 1879, nuvela de proporţii romaneşti Pentru pâine *exprimă aceste preocupări ale scriitorului în momentul respectiv. Citită de câteva ori de autor cu diverse prilejuri în public, la Varşovia sau la Poznan, va fi publicată în două variante în anul 1880; cea dintâi în „Gazeta Polska" de la 24 aprilie – 4 iunie, iar cea de-a doua, în care realităţile din Mazowsze sunt schimbate cu cele din Wielkopolska, în „Dziennik Poznanski", Ascultată în lectura autorului sau citită într-o formă îmbunătăţită în cele două periodice,* Pentru pâine *s-a bucurat de mult succes, consolidând faima scriitorului considerat drept unul dintre talentele de primă mărime în Polonia acelor ani; viitorul avea să confirme pe deplin această apreciere. În volum a apărut în acelaşi an.*

I. Pe ocean. Îngândurare. Furtuna. Sosirea

VAPORUL german *Blücher,* care mergea de la Hamburg la New York, se legăna pe valurile nesfârşite ale oceanului. De patru zile îşi urma drumul, şi de două zile trecuse de ţărmurile înverzite ale Irlandei, intrând în plin ocean. De pe bordul vaporului, cât puteai cuprinde cu ochii, nu se vedea decât o câmpie verde-sură, răsturnată în brazde, frământată cu putere, pe alocuri înspumată, iar hăt-departe, tot mai întunecată, ce se unea cu zarea acoperită de nori albi.

Din nori scăpărau fulgere care se frângeau când ici, când colo în apă, şi în acest cadru perlat se desena limpede silueta întunecată a vaporului. Această siluetă, îndreptată, cu prora către apus, când se căţăra greoaie pe valuri, când se lăsa adânc, de parcă s-ar fi scufundat; uneori nu se mai zărea defel, alte daţi, cocoţată pe greabănul talazului, i se vedea şi fundul, dar mergea necontenit înainte. Valurile pluteau către vapor şi vaporul către valuri, spintecându-le cu pieptul în două, în urma lui, ca un şarpe uriaş, rămânea o cărare albă de apă înspumată; câţiva pescăruşi zburau deasupra punţii de comandă, făcând în aer figuri de acrobaţie, taman ca pescăruşii din Polonia.

Vântul era prielnic; vaporul mergea cu presiune scăzută, dar în schimb îşi ridicase pânzele. Vremea era tot mai bună. Ici şi colo, printre fâşiile de nori se iveau petice de cer albastru care îşi schimbau neîncetat forma. Din clipa când *Blücher* părăsise portul Hamburg, timpul fusese vântos, dar fără furtună. Vântul bătea dinspre apus, dar uneori se domolea: atuncea pânzele cădeau cu zgomot, pentru ca apoi să se umfle iarăşi ca un piept de lebădă. Mateloţii, îmbrăcaţi în tricouri de lână strânse pe trup, trăgeau cablul vergii de jos a uriaşului catarg şi, strigând ca într-o jelanie „Ho-ho-o!”, se încovoiau din şale şi apoi se îndreptau după mlădierea cântecului. Îndemnurile lor se amestecau cu comenzile pe care le dădeau din fluier ofiţerii de pe bord şi cu răsuflarea înfierbântată a coşului, care arunca în văzduh fâşii de nori sau inele de fum negru.

Folosindu-se de timpul bun, călătorii se împrăştiaseră pe punte. La pupa vaporului, se vedeau călătorii din clasa întâi, în paltoane negre şi cu pălării; la proră, se înghesuia mulţimea pestriţă a emigranţilor, care călătoreau sub punte. Unii dintre ei şedeau pe bănci, pufăind din lulele cu coada scurtă, alţii se lungiseră pe podea, iar alţii, aplecaţi peste bord, se uitau în jos, cu privirile aţintite în apă.

Erau şi câteva femei cu copii în braţe şi cu cratiţe de tablă atârnate la brâu. Câţiva tineri se plimbau de la proră până la, puntea de comandă, cumpănindu-se cu anevoinţă şi clătinându-se în fiecare clipă. Aceştia cântau *Wo ist das deutsche Vaterland?*[107] şi se gândeau, poate, că pe acest *Vaterland* nu-l vor mai vedea niciodată, dar cu toate acestea, veselia nu-i părăsea deloc. În această mulţime de oameni, numai doi erau mai trişti şi păreau oarecum izolaţi de toţi ceilalţi: un bărbat în vârstă şi o fată tânără. Amândoi, neînţelegând limba germană, erau într-adevăr singuri şi se simţeau înconjuraţi numai de străini. Oricine ar fi ghicit de la prima vedere cine erau aceştia: erau ţărani poloni.

Ţăranul se numea Wawrzon Toporek, iar fata Marysia, fiica lui. Plecau în America şi abia, atuncea îndrăzniseră să iasă întâia oară pe punte. Pe feţele lor slăbite de boală se citeau spaima şi mirarea în acelaşi timp. Se uitau cu ochi înfricoşaţi la tovarăşii lor de drum, la, mateloţi, la vapor, la coşul care răsufla gâfâit şi la valurile ameninţătoare, care-şi aruncau coamele înspumate până pe puntea vaporului. Nu-şi spuneau nimic, pentru că nu îndrăzneau.

Wawrzon se rezema cu o mână de parapet, iar cu cealaltă îşi ţinea şapca în colţuri, ca să nu i-o ia vântul, iar Marysia se sprijinea de taică-său şi, de câte ori vaporul se apleca mai tare, ea se lipea de el cu un ţipăt uşor de spaimă. După o vreme, bătrânul curmă tăcerea:

— Marysia!

— Ce-i, tăicuţule?

— Vezi?

— Văd.

— Şi nu te miri?

[107] Unde-i patria germană (lb. germ.).

— Ba mă mir.

Dar ea era mai degrabă înfricoşată decât mirată; de altfel, ca şi bătrânul Toporek. Din fericire pentru el, valurile scăzură, vântul încetă, iar printre nori se arătă soarele. Când văzură „soarele cel drag”, li se uşură inima parcă, gândindu-se că era, taman ca la Lipińce. Tot ce vedeau, era pentru ei nou şi necunoscut, numai discul soarelui, strălucind şi împrăştiindu-şi razele pe tot cuprinsul, li se părea, un vechi prieten ocrotitor.

În răstimp, oceanul se liniştea tot mai mult; după o vreme, pânzele de pe catarge se lăsară cu totul, iar de sus, de pe puntea de comandă, se auzi fluierul căpitanului, şi mateloţii se repeziră să le lege. Când îi văzură pe aceşti oameni spânzurând parcă în văzduh, deasupra unei prăpăstii, Toporek şi Marysia se simţiră iarăşi cuprinşi de mirare.

— Flăcăii de la noi n-ar putea să facă asemenea treabă, spuse bătrânul.

— Dacă au putut nemţii să se urce, n-ai grijă, că s-ar fi urcat şi Jaśko, răspunse Marysia.

— Care Jaśko?... Al lui Sobek?

— De unde al lui Sobek! Vorbesc de Smolak, grăjdarul.

— E ager flăcăul, dar trebuie să-ţi iei gândul de la el. Nici el nu-i pentru tine, nici tu pentru el. Tu te duci să te faci cocoană, iar el grăjdar a fost, şi grăjdar o să rămâie.

— Are şi el gospodăria lui...

— Are, dar la Lipińce.

Marysia nu răspunse nimic, gândindu-se numai că de ceea ce îi e scris, omul nu scapă niciodată, şi oftă adânc; între timp, pânzele fuseseră prinse la loc, iar elicea începu să vânzolească apa cu atâta putere, încât întreg vaporul se cutremura din cauza mişcărilor ei. În schimb, legănarea vaporului încetă aproape cu totul. În zare, apa părea lină şi albastră. Pe punte se iveau mereu alţi călători: muncitori, ţărani germani, vagabonzi din diferite oraşe de pe ţărmul mării care plecau în America, nu ca să caute de lucru, ci ca să-şi caute fericirea; acum pe punte era îmbulzeală, şi de aceea „Wawrzon şi Marysia, ca să nu stea în drumul celorlalţi, se aşezară pe un colac de frânghie, chiar în vârful prorei.

— Tată, mult om mai avea de mers pe apă? întrebă

Marysia.

— Ştiu eu?! Pe cine întrebi, nici unul nu-ţi răspunde creştineşte.

— Dar în America cum o să ne înţelegem?

— Păi doar ni s-a spus că acolo sunt o mulţime de oameni de la noi!

— Tată!

— Ce?

— Măcar că la tot pasul vedem tot lucruri nemaivăzute, tot mai bine era la noi, la Lipińce,

— Nu vorbi fără rost! Totuşi, după o clipă, Wawrzon adause, ca pentru sine: Cum o vrea Dumnezeu!

Ochii fetei se umplură de lacrimi, şi amândoi se întoarseră cu gândul îndărăt, la satul lor, la Lipińce. Wawrzon Toporek îşi amintea împrejurările care îl hotărâseră să plece în America. Cum a fost?

Mai acum vreo jumătate de an, pe vară, i-au prins vaca în trifoiul altuia. Gospodarul cu pricina i-a dus vita la ocol şi a cerut trei ruble despăgubire. Wawrzon n-a vrut să plătească. S-au dus la judecată. Treaba s-a tărăgănat până la sorocul procesului. Gospodarul păgubit a cerut atuncea să i se plătească nu numai stricăciunea făcută de vacă, ci şi întreţinerea ei, aşa încât cheltuielile creşteau cu fiecare zi ce trecea. Wawrzon se încăpăţâna, fiindcă nu se îndura de bani. Numai cu procesul cheltuise destul, deoarece se tot amâna întruna, în cele din urmă, Wawrzon pierdu procesul. Trebuia să plătească pentru vacă o mulţime de bani; cum însă nu avea de unde să-i scoată, autorităţile încercară să-i vândă calul; el se împotrivi, şi fu arestat, Toporek se zvârcolea ca un şarpe, pentru că era tocmai în vremea secerişului, aşa că avea nevoie şi de cal, şi să fie slobozit din închisoare, pentru a-şi face munca. A întârziat cu căratul şi au început ploile; grâul putrezi în snopi; îşi făcu deci socoteala că din pricina unei pagube în trifoiul altuia toată agoniseala lui s-a prăpădit, că a pierdut atâţia bani, a pierdut o parte din vite şi recolta pe un an, aşa că la primăvară va trebui ori să scurme pământul cu mâinile, el şi cu fie-sa, fiindcă nu vor avea cu ce să-l are, ori să cerşească din poartă-n poartă.

Cum însă înainte de aceste întâmplări, fusese om cu stare şi-i mersese bine, îl cuprinse acum o deznădejde atât de adâncă, încât prinse darul beţiei. La crâşmă, cunoscu un neamţ, care umbla prin sate, chipurile ca să cumpere in, însă în realitate se îndeletnicea cu trecerea oamenilor peste Ocean. Neamţul îi povesti minuni despre America. Îi făgădui pământ fără plată, mai mult decât aveau toţi oamenii din Lipińce la un loc, cu păduri şi lunci, iar ţăranului îi râdeau ochii de bucurie. Credea şi nu prea, dar spusele neamţului erau întărite şi din sat, care spunea că acolo stăpânirea dă fiecăruia atâta pământ „cât poate sa ţie”. Ştia de la nepotu-său. Neamţul avea atâţia bani, încât se minunau nu numai ţăranii, dar şi boierul. Astfel l-au tot ispitit pe Wawrzon, până când s-a înduplecat. Ce să mai rămână aici? Pentru o simplă pagubă a pierdut atâta, încât cu banii aceia ar fi putut să-şi tocmească un argat. Să meargă mai departe, către prăpastie? Să-şi ia o cârja în mână, să se ducă la biserică şi să cânte „Sfântă, cerească Fecioară îngerească”? Aşa ceva n-are să se întâmple cât e lumea.

Bătu palma cu neamţul; până la Sfântul Mihail îşi vându toată gospodăria, îşi luă fata, şi acum iată-i pe vapor, în drum spre America!

Dar călătoria nu decurgea aşa cum se aşteptase Wawrzon: la Hamburg, l-au jecmănit de bani; pe vapor şedeau laolaltă cu alţii, sub punte. Legănarea vaporului şi privelişte a oceanului fără de sfârşit îi îngrozeau. Nu se puteau înţelege, cu ceilalţi şi nici ceilalţi cu ei. Erau priviţi ca un lucru de nimica; erau aruncaţi la o parte, ca o piatră de pe marginea drumului. Tovarăşii de drum nemţi îl luau în râs şi pe el, şi pe Marysia. La ceasul mesei, când toţi dădeau buzna cu farfuriile în mână la bucătarul care împărţea mâncarea, ei erau împinşi ba încolo, ba încoace şi adesea rămâneau cei din urmă, aşa încât de multe ori trebuiau să rabde şi de foame. Lui Wawrzon nu-i era deloc la îndemână pe vaporul acesta. Era singur şi străin. În afară de ocrotirea lui Dumnezeu, alta nu avea. Îşi trăgea şapca în colţuri pe-o ureche, se întorcea către fată cu ochi miraţi, îi spunea să se minuneze, şi el însuşi se minuna de toate cele, dar nu avea încredere în nimic. Uneori îl cuprindea

teama ca nu cumva aceşti „păgâni”, cum îşi numea el tovarăşii de călătorie, să-i arunce pe amândoi în apă, să-l silească să-şi schimbe credinţa sau să-l pună să iscălească cine ştie ce hârtie prin care să-şi vândă sufletul diavolului!

Chiar şi vaporul acesta, care înainta zi şi noapte pe nesfârşitul oceanului, care se cutremura, vuia, înspuma apa, sufla ca un balaur, iar noaptea lăsa în urma lui o dâră luminoasă de scântei, i se părea dus de o putere ciudată, poate chiar a necuratului. Cuprins de aceste temeri de copil, pe care nu le mărturisea însă fetei, simţea că i se strânge inima de groază. Şi acest ţăran polonez, desprins din cuibul în care se născuse, se simţea pe bună dreptate ca un copil neajutorat şi lăsat în voia Domnului. În afară de aceasta, tot ceea ce vedea, tot ceea ce-l înconjura nu putea să-i intre în cap; nu-i de mirare deci că acum, când stătea pe un colac de frânghie, capul său se încovoia sub povara acestei mari nesiguranţe şi a necazurilor sale. Adierea care venea de pe apă îi cânta în urechi, repetându-i parcă necontenit acelaşi cuvânt: „Lipińce! Lipińce!”; şuieratul vântului îi amintea uneori câte un cântec de fluier auzit la Lipińce; soarele îi grăia,: „Ce mai faci, Wawrzon? Am fost la Lipińce”; dar elicea vaporului spulbera apa tot mai puternic, şi coşul răsufla tot mai pripit, tot mai tare, ca două duhuri rele, care-l trăgeau departe, tot mai departe de Lipińce.

Între timp, prin mintea Marysiei treceau alte gânduri şi amintiri, întocmai ca această cărare înspumată din urma vaporului sau ca pescăruşii ce zburau pe deasupra apei. Era pe toamnă, la Lipińce, cu puţin înainte de a porni la drum, şi fata îşi amintea că într-o seară, târziu, s-a dus la fântâna cu cumpănă, să aducă apă. Pe cer se iviseră cele dintâi stele, iar Marysia trăgea de cumpănă, cântând „Jaśko caii i-a adăpat – Kasia apă a luat”, şi se simţea atât de tristă, ca o rândunea care gângureşte a jale, înainte de a-şi lua zborul către meleagurile străine... Apoi, dinspre marginea pădurii, dinspre pădurea întunecată veni un zvon prelung de fluier... Era Jaśko Smolak, grăjdarul, care da de veste că a văzut cumpăna fântânii aplecându-se şi că îndată va veni şi el din mirişte. Nu trecu mult, şi sosi în tropot de cal, sări de pe armăsar, îşi

scutură pletele ca de in, iar ceea ce i-a grăit el atuncea a fost parcă un cântec, pe care Marysia şi-l aduce aminte şi acum; închise ochii şi i se păru că Smolak îi şoptea iarăşi, cu glas tremurat:

— Dacă taică-tu s-a îndărătnicit, atuncea am să dau şi eu înapoi arvuna pe care am luat-o de la curte, am să vând casa, am să vând gospodăria şi am să plec. Marysia mea, spunea el, unde te-i duce tu, acolo oi veni şi eu – oi zbura ca un cocor prin văzduh, oi înota ca raţa prin apă, m-oi rostogoli ca un inel de aur de-a lungul drumului – şi te-oi găsi, draga mea! Fără tine, ce soartă m-ar aştepta? Unde te-i duce tu, acolo oi fi şi eu; ce s-o întâmpla cu tine, s-o întâmpla şi cu mine; o singură viaţă şi o singură moarte avem amândoi; şi precum jur aici, deasupra apei din fântână, că nu te voi părăsi, aşa să-mi ajute Dumnezeu, scumpa mea Marysia!”

Aducându-şi aminte de vorbele lui Jaśko, Marysia vedea parcă aievea şi fântâna, şi luna plină roşietică, atârnând deasupra pădurii, şi pe Jaśko. În aceste aduceri-aminte, ea găsi o uşurare şi o mare alinare. Jaśko era om hotărât, şi de aceea era încredinţată că îşi va ţine cuvântul. Numai că ea ar fi vrut ca Jaśko să fie lângă ea chiar în clipa aceea şi să asculte amândoi vuietul mării. Lângă el toate ar fi mai vesele şi mai plăcute căci el nu se teme de nimeni şi ştie să iasă din orice încurcătură. Ce-o fi făcând el oare acum, la Lipińce, unde trebuie să fi căzut întâia zăpadă? Şi-o fi luat toporul şi s-o fi dus la pădure? Sau o fi îngrijind de cai? L-o fi mânat de la curte, cu sania, cine ştie nude? O fi tăind copci în gheaţa din baltă, ca să aibă vitele loc de adăpat? Unde s-o fi aflând acum iubitul ei? Fata vedea aievea satul Lipińce: zăpada scârţâind pe drum, o geană de cer care se zăreşte printre ramurile întunecate ale copacilor desfrunziţi, un stol de stăncuţe care trec croncănind dinspre pădure către sat, fumul care se înalţă din hogeagurile caselor, cumpăna fântânii – sloi de gheaţă – iar în depărtare, pădurea învăpăiată de razele soarelui şi presărată cu omăt.

Eh! Dar unde se afla ea acum, unde a dus-o voia lui tată-său?! În zare, cât vezi cu ochii, apă şi iar apă, brazde verzui şi fâşii înspumate; şi pe toată această nesfârşită câmpie de apă

nu se află decât acest vapor, ca o pasăre rătăcită; sub cerul jos, pustietate, cumplit vuiet de valuri care se jeluiesc, vântul care şuieră, iar în faţa vaporului, acolo, departe, la capătul pământului, se află fără doar şi poate cea mai depărtată dintre ţări.

Sărmane Jaśko! Ai s-o mai găseşti tu oare pe Marysia? Ai să zbori ca şoimul prin văzduh sau ai să înoţi ca peştele prin apă? şi în clipa asta, acolo, la Lipińce, te mai gândeşti tu oare la ea?

Soarele cobora încet către asfinţit, mistuindu-se în ocean. Pe unda încreţită se aşternu un drum larg şi însorit, care se dezghioca în boabe aurii, îşi schimbă culoarea, luci, lumină, se învăpăie şi se pierdu undeva, în zare. Intrând pe această pârtie de foc, vaporul părea că aleargă după soarele care pierea. Fumul care ţâşnea din coş era roşu, catargele şi odgoanele ude erau trandafirii, marinarii începură să cânte, iar în răstimp, discul de raze creştea necontenit şi cobora tot mai adânc, în străfunduri. În scurtă vreme nu se mai văzu deasupra valurilor decât jumătate de disc, apoi nu se mai văzură decât razele, şi în cele din urmă pe întregul apus se revărsă o vasta învăpăiere, încât nu mai puteai şti, în această împletire de lumini, unde se sfârşea scânteierea valurilor şi unde începea cerul, unde începea văzduhul şi unde apa, scăldate toate deopotrivă în aceeaşi străluminare, care se stingea încetul cu încetul; oceanul vuia cu vuiet puternic, dar mângâios, ca şi când şi-ar fi spus rugăciunea de seară.

În asemenea clipe, sufletul omului se întraripează şi ce trebuie să ţină minte nu uită; unde-i este drag, într-acolo aleargă. Wawrzon şi Marysia simţiră amândoi că, deşi vântul îi purta înainte, ca pe nişte frunze căzute, rădăcinile lor nu se aflau în partea aceea către care mergeau ei, ci în cealaltă parte, din care plecaseră: pământul polon, pământul mănos, care se legăna ca un singur val, încărcat de păduri, împestriţat de acoperişurile de paie ale caselor, plin de lunci aurite, de flori şi de ape sclipitoare, plin de cocostârci, de rândunele, de troiţe ridicate în margine de drum, de conacuri albe ascunse printre tei; pământul unde omul te întâmpină scoţându-şi şapca în colţuri până la pământ şi grăind: „Binecuvântat fie-i numele!”, iar celălalt răspunde: „În vecii vecilor!” Glia

atotputernică:, mama noastră, mai bună, mai cinstită şi mai iubită, decât toate mamele din lume! Inimile lor de ţărani au simţit în clipa aceea ceea ce nu simţiseră până atuncea. Wawrzon se descoperi, şi razele soarelui ce apunea îi luminară părul argintiu; mintea lui se frământa, pentru că nu ştia, sărmanul de el, cum să-i tălmăcească Marysiei ceea ce voia să-i spună, în cele din urmă, glăsui:

— Marysia, mă simt aşa ca şi când am fi lăsat ceva acolo, acasă!

— Norocul l-am lăsat şi iubirea, răspunse fata cu glas scăzut, ridicând ochii în sus, ca pentru rugăciune.

Între timp, se-ntunecase. Călătorii începură să coboare de pe punte. Totuşi pe vapor era o mişcare neobişnuită. După un apus frumos, noaptea nu este totdeauna liniştită, de aceea comenzile date de ofiţeri nu mai încetau, iar marinarii manevrau odgoanele. Cele din urmă raze împurpurate se stinseră în mare, şi în aceeaşi clipă ceaţa începu să plutească deasupra apei. Stelele clipiră pe cer şi apoi pieriră. Negura se împânzea văzând cu ochii, acoperind cerul, zarea şi chiar vaporul. Nu se mai vedeau decât coşul şi catargul cel mare, din mijloc; priviţi de departe, marinarii mişcau ca nişte umbre. După un ceas, totul era învăluit într-o pâclă alburie, chiar şi lanterna care atârna în vârful catargului, chiar şi scânteile care ţâşneau din coş.

Vaporul nu se mai legăna. Ai fi zis că, sub povara ceţii, valurile se domoliseră şi se împrăştiaseră.

Se lăsase o noapte adâncă şi liniştită. Deodată, în mijlocul tăcerii, se auziră din zarea cea mai depărtată nişte zgomote ciudate. Era ca răsuflarea greoaie a unui piept, uriaş care se apropia, de vapor. Uneori, un glas striga parcă din întuneric; după aceea s-a, stârnit o învălmăşeală de voci depărtate şi pline de jale, care parcă, boceau şi se tânguiau. Toate aceste chemări pornite din haos şi din întuneric veneau în goană către vapor.

Când aud asemenea voci, marinarii spun că furtuna îşi cheamă vânturile din iad.

Prevestirile erau tot mai vădite. Îmbrăcat într-o manta de cauciuc cu glugă, căpitanul se urcă pe puntea de comandă;

ofiţerul îşi ocupa locul său obişnuit, în faţa busolei luminate. Pe punte nu mai rămăsese nici un călător. Wawrzon şi cu Marysia coborâră şi ei în magazia cea mare de sub punte, laolaltă cu ceilalţi. Acolo era linişte. Lămpile atârnate de tavanul scund împrăştiau o lumină tristă în cuprinsul încăperii, peste emigranţii care şedeau pe paturile înşiruite de-a lungul peretelui. Sala era mare, însă lugubră, cum sunt mai totdeauna sălile de clasa a patra. Tavanul aproape se confunda cu bordajul vaporului, de aceea culcuşurile de la capete, despărţite prin şipci, semănau mai curând cu nişte găuri întunecate decât cu nişte paturi. De altfel, întreaga sală îţi făcea impresia unei pivniţe vaste. Aerul era îmbâcsit de un miros amestecat de pânză dată cu catran, de odgoane, de ţiţei, de mare şi de umezeală. Nici o asemuire cu minunatele saloane de clasa întâi! O călătorie într-o magazie ca aceasta, fie şi numai de două săptămâni, îţi otrăveşte pieptul cu un aer nesănătos, te îngălbeneşte la faţă şi adesea te îmbolnăveşte de scorbut. Wawrzon şi fiică-sa călătoreau numai de patru zile, şi totuşi, dacă cineva, ar fi comparat-o pe Marysia de odinioară, cea de la Lipińce, sănătoasă şi rumenă, cu fata de astăzi, slăbită de boală, n-ar mai fi recunoscut-o. Bătrânul Wawrzon era şi el galben ca ceara, mai ales din pricină că în cele dintâi zile nu ieşiseră deloc pe punte, fiind încredinţaţi că nu le este îngăduit. Cum puteau să ştie ei ce se îngăduia şi ce nu? Aproape că nu îndrăzneau nici să se mişte din loc şi, afară de aceasta, se temeau să-şi lase lucrurile nepăzite. Tot aşa stăteau şi acum, dar nu numai ei, ci şi ceilalţi, fiecare pe lângă lucrurile lui. Toată sala era plină de boccelele emigranţilor, ceea ce făcea ca neorânduiala să fie şi mai mare, iar priveliştea şi mai tristă. Aşternutul de pat, îmbrăcămintea, merindele, feluritele unelte şi vase de tinichea, unele peste altele, erau împrăştiate, în grămezi mai mari sau mai mici, pe toată podeaua. Pe ele stăteau emigranţii, în cea mai mare parte nemţi. Unii trăgeau tabac pe nas, alţii păcăneau din lulele. Norii de fum se opreau sub tavanul scund şi, rânduindu-se în fâşii lungi, învăluiau lumina lămpilor. Câţiva copii plângeau prin unghere, dar zarva obişnuită contenise, pentru că ceaţa-i pătrunsese pe toţi cu un fel de tristeţe, teamă şi

îngrijorare. Emigranţii, care aveau mai multă experienţă, cunoscură în aceasta prevestirea furtunii. De altfel, pentru nimeni nu mai era o taină că primejdia sau poate chiar moartea se apropia. Wawrzon şi Marysia nu pricepeau nimic. De câte ori cineva-deschidea pentru o clipă uşa, se auzeau limpede vocile depărtate şi rău prevestitoare, care veneau din haos.

Stăteau amândoi în fundul sălii, în ungherul cel mai strâmt, lângă proră. Tovarăşii lor de călătorie îi împinseseră în locul în care legănarea vaporului se simţea mai greu decât oriunde. Bătrânul muşca dintr-un codru de pâine pe care şi-o luase de la Lipińce, iar fata, care se plictisise stând atâta timp degeaba, începu a-şi împleti părul pentru noapte.

Cu încetul, însă, tăcerea celorlalţi, întreruptă numai de plânsetul copiilor, o puse pe gânduri.

— Ce-or fi având nemţii astă-seară de sunt atât de tăcuţi? întrebă ea.

— Ştiu eu? răspunse ca totdeauna Wawrzon. Or fi având vreo sărbătoare de-a lor sau cine ştie ce.

Deodată vaporul se cutremură din toate încheieturile zguduit parcă de o privelişte îngrozitoare. Cratiţele pe care călătorii le ţineau pe lângă ei clănţăniră posomorât, flăcările lămpilor crescură şi lumina se revărsă mai puternică, iar câteva glasuri întrebară cu spaimă:

— Ce înseamnă asta? Ce este?

Dar nu răspunse nimeni. A doua zguduitură mai puternică decât cea dintâi, smuci vaporul; prora se ridică deodată, şi tot atât de repede se iasă în jos; în aceeaşi clipă un val lovi înăbuşit în ferestruia rotundă a bordului.

— Vine furtuna! şopti Marysia cu glas de spaimă.

Între timp, în preajma vaporului se dezlănţui un vuiet ca într-o pădure zgâlţâită deodată de vijelie; se auziră urlete, de parcă ar fi venit o haită de lupi. Vântul izbi vaporul o dată şi încă o dată, îl întoarse pe-o parte, îl învârti în loc, îl ridică în sus şi-l trânti ca într-o prăpastie... Încheieturile începură a trosni; cratiţele, boccelele cu boarfe, lăzile şi uneltele zburau pe podea, azvârlite dintr-un ungher în altul. Câţiva călători se prăbuşiră pe podea; puful din perne se împrăştie în aer, iar

sticlele lămpilor sunară, a jale.

Afară se auzi un vaiet, o larmă şi plescăitul apei, care se revărsa din plin pe punte; vaporul se smuci iarăşi, femeile ţipau, copiii plângeau, toţi goneau după lucrurile lor, şi peste toată această tulburare şi peste tot acest haos, nu se auzeau decât semnalele de fluier, ascuţite, ale ofiţerilor, şi din timp în timp tropăitul înăbuşit al marinarilor, care alergau pe puntea, de sus.

— Fecioară Maria de la Częstochowa! murmură Marysia. Capătul vaporului unde se aflau amândoi se ridică brusc, şi apoi se prăbuşea ca turbat. Deşi se ţineau încleştaţi de marginea paturilor, erau aruncaţi cu atâta putere, încât uneori se loveau de pereţi. Răgetul valurilor crescu, iar tavanul scârţâia atât de groaznic, încât se părea că dintr-o clipă în alta grinzile şi toată lemnăria se vor frânge cu trosnet mare.

— Ţine-te bine, Marysia! striga Wawrzon, cu tărie, ca să biruie larma stârnită de furtună, dar în scurtă vreme spaima îl gâtui şi pe el, ca şi pe ceilalţi.

Copiii nu mai plângeau, femeile nu mai ţipau; numai piepturile se ridicau şi scădeau într-o răsuflare grăbită, iar mâinile se agăţau cu înfrigurare de orice sprijin pe care-l găseau pe aproape.

Furia furtunii creştea necontenit. Se dezlănţuiseră toate puterile firii, ceaţa se amesteca cu întunericul, norii cu apa, furtuna cu spuma; valurile băteau în vapor ca tunurile, aruncându-l când în dreapta, când în stânga, înălţându-l în nori şi apoi prăvălindu-l în fundul mării. Uneori coamele înspumate ale talazurilor măturau vaporul pe toată lungimea lui; uriaşele trombe de apă clocoteau într-o frământare cumplită.

În sală, lămpile cu ulei începură a se stinge. Era din ce în ce mai întuneric, iar Wawrzon şi Marysia credeau că se apropie întunericul morţii.

— Marysia, începu ţăranul cu glas gâfâit, răsuflând cu anevoinţă, Marysia, iartă-mă că te-am dus la pieire. Ne-a venit ceasul din urmă. N-o să mai apucăm să vedem lumina cu ochii noştri păcătoşi. Nici tu spovedanie, nici tu numire, nici măcar pe pământ nu ne aflăm; pe apă avem să mergem la judecata

de apoi, sărmanii de noi!

Când îl auzi vorbind astfel, Marysia înţelese că nu mai aveau nici o scăpare. Tot felul de gânduri îi treceau prin minte, şi un glas îi striga în suflet:

— Jaśko, Jaśko, scumpul meu, mă auzi tu, oare, de-acolo, de la Lipińce?

Şi i se strânse inima de atâta jale, încât izbucni într-un plâns cu hohote. Plânsul fetei suna cu putere în sala în care toţi ceilalţi tăceau, ca la un priveghi de îngropăciune. De undeva, dintr-un ungher, un glas strigă; *Still,* dar îndată conteni, speriat parcă de propriul său sunet. Între timp, o altă sticlă de lampă căzu la pământ, iar lumina ei se stinse. Se făcu şi mai întuneric. Călătorii se buluciseră într-un colţ, ca să fie mai aproape unul de altul. În tot cuprinsul stăpânea o tăcere înfricoşată, când, deodată, în mijlocul acestei linişti răsună glasul lui Wawrzon:

— *Kirie, eleison!*[108]

— *Hristi eleison!*[109] răspunse printre lacrimi Marysia.

— Hristoase, ascultă-ne!

— Părinte ceresc, Doamne, fie-ţi milă de noi! se rugau laolaltă tatăl şi fata.

În sala întunecată, vocea bătrânului şi răspunsurile Marysiei, întretăiate de suspine de plâns, răsunau cu o ciudată solemnitate. Cuiva emigranţi îşi descoperiră capetele. Cu încetul, plânsul fetei conteni, glasurile se ridicară, mai liniştite, mai limpezi. Afară, furtuna urla.

Deodată, printre cei care stăteau lângă uşă se auzi un ţipăt. Un val trântise uşa de perete, năvălind în sală; apa se împrăştie, foşnind, prin toate ungherele; femeile începură să ţipe şi, ca să se apere, se urcară pe paturi. Toţi credeau că le-a sosit sfârşitul.

După o clipă intră ofiţerul de serviciu cu lanterna în mână, ud leoarcă şi roşu la faţă. Prin câteva cuvinte linişti femeile, spunându-le că apa pătrunsese în sală numai printr-o întâmplare; apoi adause că vaporul se află în larg şi că deci primejdia, nu este prea mare. Trecu un ceas sau poate două.

[108] Doamne, miluieşte! (lb. gr.).

[109] Cristoase, miluieşte (lb. gr.).

Furtuna se dezlănţui cu o furie tot mai mare. Vaporul trosnea, se poticnea în bot, se ridica pe pupă, se lăsa pe o coastă, dar nu se cufunda. Între timp, oamenii se liniştiră; câţiva se şi culcaseră.

Trecură alte ceasuri; în sala întunecată, prin gratiile spiraiului[110] răzbătu lumina dimineţii; ziua se ridica peste ocean, tulbure, speriată, tristă, întunecată parcă, aducând totuşi oarecare alinare şi nădejde. După ce au spus toate rugăciunile pe care le ştiau pe dinafară, Wawrzon şi Marysia s-au urcat în culcuşurile lor şi au adormit adânc.

Sunetul clopoţelului care-i chema la gustarea de dimineaţă abia îi trezi. Dar nu putură să mănânce. Aveau capetele grele, ca de plumb; bătrânul se simţea mai rău decât fata. În mintea-i buimacă nu mai încăpea nici un gând. Neamţul care-l îndemnase să plece în America îi spusese, ce-i drept, că va trebui să meargă şi pe apă, dar Wawrzon nu-şi închipuise niciodată că o să fie o apă atât de mare şi călătoria o să ţină atâtea zile şi atâtea nopţi! Credea, că trecerea aceasta va fi o plimbare, aşa cum trecuse atâtea ape în viaţa lui. Dacă ar fi ştiut cât de mare e oceanul, ar fi rămas ia Lipińce. În afară, de aceasta, alte îndoieli îi frământau mintea: nu cumva, şi-o fi vândut diavolului sufletul lui şi al fetei, întru pierzania, amândurora? Nu o fi oare păcat pentru un catolic din Lipińce să mânie pe Dumnezeu, pornind într-un haos ca acesta, prin care umblă de cinci zile, în drum către ţărmul celălalt, dacă o fi cu adevărat vreun ţărm de cealaltă parte? Spaima şi îndoielile lui aveau să sporească în cele şapte zile care au urmat; furtuna bântui încă patruzeci şi opt de ceasuri, şi după aceea se potoli. Wawrzon îndrăzni să iasă iarăşi cu Marysia pe punte; când se treziră însă în faţa valurilor, când văzură apa care se legăna, încă, întunecată şi parcă tot furioasă, când pe cuprinsul ei se ridicară munţi uriaşi şi se adânciră văi mişcătoare şi fără fund ce se îndreptau către vapor, îşi spuseră iarăşi că din această primejdie nu-i poate scăpa, nici o forţă omenească, ci numai mâna lui Dumnezeu sau cine ştie ce altă forţă atotputernică.

[110] Deschizătură astupată cu geam; slujeşte la aerisirea şi luminatul cabinelor.

În sfârşit, vremea se înseninã deplin. Dar zilele treceau una după alta, şi în faţa vaporului se vedeau numai bulboane fără de sfârşit, uneori verzi, alteori albastre, aidoma cu cerul. Iar sus, în naltul cerului, treceau uneori nori mici şi alburii, care seara se învăpăiau şi apoi se duceau să se culce către apusul depărtat. Vaporul gonea în urma lor, pe apă. Wawrzon începu a se gândi cu adevărat că apa asta n-are să se mai sfârşească niciodată şi, luându-şi inima în dinţi, se hotărî să întrebe pe cineva.

Într-o zi, văzând pe un marinar care se ducea după treburile lui, îşi scoase şapca în colţuri şi, salutând umil până la pământ, grăi:

— Preacinstite domn, mai e mult până să ajungem?

Ce minune! Marinarul nu izbucni în râs, ci se opri şi-l ascultă Pe faţa-i roşie şi biciuită de vânt se citeau urmele unor aduceri-aminte, care nu izbuteau să se închege dintr-o dată într-un gând bine lămurit... După o clipă, întrebă:

— *Was?*

— O să ajungem degrabă la ţărm, preacinstite domn?

— Două zile! Două zile! repetă cu anevoinţă marinarul, ridicând în acelaşi timp două degete.

— Mulţumim frumos.

— De unde sunteţi?

— De la Lipińce.

— *Was ist das*[111]*,* Lipińce?

Marysia, care se apropiase de ei în timpul cât vorbeau, se împurpură la faţă, dar, ridicând cu sfială ochii către marinar, spuse cu glas subţire, cum vorbesc fetele de la ţară:

— Noi suntem din ţinutul Poznań, domnule...

Marinarul privea îngândurat un piron puternic care unea bordajul vaporului; după un răstimp, se uită la fată, la părul ei bălai ca inul, şi pe faţa lui brăzdată se ivi o lumină de duioşie.

După o clipă, spuse cu gravitate:

— Am fost şi eu la Gdansk... Înţeleg limba polonă... Eu sunt *caşub*[112]*...* Frate cu voi, dar asta a fost demult!... *Jetz ich bin*

[111] Ce înseamnă asta! (lb. germ.).

[112] Urmaşi ai unor triburi slave ce trăiesc pe litoralul Mării Baltice şi de-a lungul cursului inferior al Vistulei în împrejurimile portului Gdansk. Vorbesc

Deutsch[113].

Rostind aceste cuvinte, înălţă capul odgonului, pe care-l ţinea dintru-nceput în mână, se întoarse şi, strigând marinăreşte: „O! O! O!”, începu să tragă...

De atuncea, ori de câte ori Wawrzon şi Marysia se aflau pe punte, marinarul, când îi vedea, zâmbea către Marysia cu prietenie. Iar ei se bucurau din toata inima, simţind că au un suflet prieten pe acest vapor german. De altfel, drumul se apropia de sfârşit. A doua zi dimineaţă, când ieşiră pe punte, o privelişte ciudată li se înfăţişa înaintea ochilor: în depărtare se zărea ceva legănându-se pe mare, iar când vaporul se apropie, văzură un butoi mare roşu, pe care valurile îl clătinau încet; mai departe se vedea un alt butoi, apoi al treilea şi-al patrulea, Văzduhul şi apa erau învăluite în ceaţă, ceaţă nu prea deasă, argintie şi domoală; bulboana de apă era netedă, liniştită, şi cât cuprindeai cu ochii, zăreai tot mai multe butoaie ce se legănau pe ocean. Stoluri de păsări albe cu aripi negre zburau în urma vaporului, ţipând. Pe punte era o mişcare neobişnuită. Marinarii îmbrăcaseră alte haine; unii spălau puntea, alţii spălau geamurile şi farurile puternice ale vaporului; la catarg se înălţa un steag, iar în spatele vaporului fu arborat un altul mai înalt.

Toţi călătorii erau înviorați şi bucuroşi. Toţi ieşiseră pe punte. Unii îşi aduseseră boccelele cu boarfe şi începuseră să le lege. Văzând toate acestea, Marysia spuse:

— Fără doar şi poate că ne apropiem de ţărm.

Şi ea, şi Wawrzon erau iarăşi voioşi. Deodată se ivi spre apus mai întâi insula Sandy Hook, şi apoi o altă insulă, cu o clădire mare la mijloc; în depărtare se zărea, parcă, o ceaţă deasă, un nor sau o Fumegare, care se întindea deasupra mării în fâşii nedesluşite, îndepărtate, tulburi, amorfe... La vederea acestei priveliști se stârni mare zarva; toţi arătau cu degetele într-acolo, iar sirena vaporului fluieră prelung, ca într-o tresărire de bucurie.

— Ce este asta? întrebă Wawrzon.

---

o limbă asemănătoare cu limba polonă, dar cu numeroase elemente lexicale germane.

[113] Acum sunt german (lb. germ.).

— New York, răspunse *caşubul,* care stătea alături.

Între timp, fumegarea îndepărtată se împrăştia şi pierea, iar în locul ei, pe măsură ce vaporul spinteca apa argintie, se vedeau liniile caselor, ale acoperişurilor, ale coşurilor; turnurile ascuţite se desenau tot mai limpede pe albastrul cerului; lângă ele se vedeau uriaşele coşuri ale fabricilor, iar din coşuri se ridicau coloane de fum, spulberate în coame stufoase; în vârful lor se vedeau mii de steaguri, de toate culorile, pe care vântul mării le legăna ca pe nişte flori de câmp. Vaporul se apropia tot mai mult, oraşul minunat ieşea parcă din apă. Wawrzon fu cuprins de o mare bucurie; îşi descoperi capul, deschise gura, se uită, şi după aceea se întoarse către fată:

— Marysia!

— Dumuezeule!

— Vezi?

— Văd.

— Minunatu-te-ai?

— Minunatu-m-am.

Wawrzon nu numai că se minunase, dar rămăsese încremenit. Văzând ţărmul înverzit de o parte şi de alta a oraşului şi copacii întunecaţi ai parcurilor, îşi urmă vorba:

— Da! Domnul fie lăudat! Numai de ne-ar da pământ pe-aproape de oraşul ăsta: iacătă, lunca de colo ar fi taman lângă târg.

Când e zi de iarmaroc, poţi sa te duci cu vaca, poţi să te duci cu porcul şi poţi să le neguţezi cum pofteşti. Lume se vede a fi multă prin partea locului. În Polonia am fost ţăran, iar aici am să fiu domn...

În acea clipă se desfăşura înaintea ochilor lor minunatul Naţional Park, în toată întinderea lui. Wawrzon, văzând şirurile de copaci, spuse iarăşi:

— Am să mă închin până la pământ preacinstitului comisar al guvernului şi am să-i tălmăcesc cu băgare de seamă, ca să-mi dăruiască măcar vreo două pogoane din pădurea asta, iar din partea cealaltă, să mă lase s-adun lemne. Dacă e moşie, moşie să fie. Dimineaţa am să mân argatul cu lemne la oraş. Slavă Celui-de-sus, văd că neamţul nu m-a înşelat...

Marysiei îi plăcea de asemenea şi nu ştia nici ea cum de-i

vine în minte cântecul pe care miresele îl cânta mirilor la nunţile de la Lipińce:

„Ia le uită panul!
Ia le uită panul!
Cum nu-şi lasă el veşmântul,
Cuşma şi sumanul!”

S-o fi gândit poate să i-l cânte sărmanului Jaśko, când va veni aici după ea, iar ea va fi moşieriţă?

În vremea aceasta, dinspre biroul serviciului de carantină venea către vapor un vaporaş mai mic. Vreo patru-cinci oameni se urcară pe punte. Începură discuţii, călătorii se strângeau unii pe alţii. Puţin după aceea sosi un alt vapor, care venea dinspre oraş, aducând cu el agenţi de-ai hotelurilor şi de-ai *boarding-house*[114]-urilor, călăuze, zarafi care schimbă banii, şi toţi ţipau cât îi lua gura, se îmbulzeau, se învârteau pe punte de la un capăt la altul. Wawrzon şi Marysia picaseră parcă la o moară, la care nu ştiau ce aveau de făcut.

Marinarul caşub îl sfătui pe bătrân să-şi schimbe banii şi-i făgădui că va veghea el însuşi ca să nu fie înşelat, aşa că Wawrzon se lăsă înduplecat. Pentru toţi banii pe care îi avea dobândi patruzeci şi şapte de dolari în argint. În timp ce se petreceau toate acestea, vaporul se apropiase atât de mult de oraş, încât acum se vedeau, nu numai casele, ci şi oamenii care se plimbau pe bulevarde; strecurându-se printre alte vapoare, mai mari sau mai miei, vaporul ajunse în sfârşit la ţărm şi pătrunse în docul strâmt al portului.

Călătoria se sfârşise.

Oamenii de pe vapor începură să se împrăştie ca albinele dintr-un stup. Mulţimea pestriţă se scurse pe pasarela îngustă, întinsă de la bord la ţărm; clasa întâi, apoi a doua, iar cei care călătoriseră sub punte, împovăraţi de bagaje, rămaseră la urmă. Când Wawrzon şi Marysia, împinşi de mulţime, ajunseră pe bord, se găsiră faţă în faţă cu marinarul *caşub.* Acesta strânse cu putere mâna lui Wawrzon, spunându-i:

— *Bruder;* doresc *Gluck!*[115] Şi ţie, fetiţo! Dumnezeu sa vă ajute!

[114] Pensiune (lb. engl.).

[115] Frate, îţi doresc fericire! (lb. germ.).

— Dumnezeu să te răsplătească! răspunseră amândoi, dar tocmai acum, la despărţire, nu avură vreme să se întindă la vorbă.

Mulţimea îi împinse pe pasarela înclinată şi după o clipă se aflară în clădirea încăpătoare a vămii.

Un vameş, îmbrăcat într-o haină cenuşie şi cu stea de argint, le pipăi bagajele şi strigă: *All right*[116], şi le arătă uşa de ieşire. Ieşiră şi se treziră în stradă.

— Şi acuma ce facem, tată? întrebă Marysia.

— Trebuie să aşteptăm. Neamţul mi-a spus că o să vină îndată un comisar din partea guvernului şi are să întrebe de noi.

Se opriră deci lângă zid, aşteptând sosirea comisarului, iar între timp îi împresură zarva necunoscută până atuncea a marelui oraş. Asemenea privelişte nu văzuseră niciodată. Străzile erau drepte, largi şi pline de forfota oamenilor, ca la bâlci; prin mijloc, treceau trăsuri, omnibuze, camioane. Jur împrejur se auzea un grai ciudat, necunoscut, şi răsunau cu putere strigătele muncitorilor din port şi ale negustorilor ambulanţi. În toată clipa treceau nişte oameni negri din creştet până în tălpi, cu capete mari şi cu părul creţ. La vederea lor, Wawrzon şi Marysia îşi făceau semnul crucii. Tare ciudat li se părea oraşul acesta, care vuia de atâta larmă, plin de fluierăturile locomotivelor, de huruitul trăsurilor şi de strigătele oamenilor. Toţi umblau atât de repede, de parcă ar fi fugărit pe cineva, sau parcă ar fi fost ei înşişi fugăriţi, şi ce furnicar de oameni, ce chipuri ciudate: unele negre, altele măslinii, altele roşcovane. Se opriseră în apropierea portului, tocmai acolo unde era îmbulzeala cea mai mare: din unele vapoare se descărcau baloturi de marfă, iar în altele se încărcau, camioanele soseau mereu, roabele huruiau pe punţi, şi peste tot era o frământare şi o zarvă ca la o fabrică de cherestea,

În felul acesta trecu un ceas, trecură două; ei stăteau rezemaţi de zid şi aşteptau să vină comisarul.

Ciudată înfăţişare aveau acolo, pe litoralul american, la New York, acest ţăran polonez, cu plete sure şi cu şapca în colţuri

[116] În regulă! (lb. engl.).

în cap, şi această fată din Lipińce, în haina ei de pânză albastră şi cu mătănii la gât.

Dar oamenii treceau fără să se uite la ei. Acolo, orice chip şi orice port ai avea, nimeni nu se miră.

Mai trecu încă un ceas. Cerul se înnora, începu să plouă, dinspre apă veni un vânt rece şi jilav...

Ei stăteau şi aşteptau să vină comisarul. Ţăranul e răbdător din fire, dar cei doi îşi simţeau acum sufletul greu.

Pe vapor se simţiseră singuri în acea mulţime de oameni străini şi pe întinsul apei fără de sfârşit, se îmbolnăviseră şi îi cuprinsese spaima. Se rugaseră lui Dumnezeu să-i îndrume ca pe nişte copii rătăciţi pe valurile oceanului. Erau încredinţaţi că, îndată ce vor pune piciorul pe uscat, nenorocirile se vor sfârşi. Dar iată că acum sosiseră. Se aflau într-un oraş mare, dar în oraşul acesta, în mijlocul acestei larme de oameni, se simţiră deodată mai singuri şi mai înfricoşaţi decât pe vapor.

Comisarul nu venea. Ce se vor face dacă nu va veni deloc, dacă neamţul i-o fi înşelat?

La acest gând sărmanele lor inimi de ţărani se cutremurară de spaimă. Ce se vor face? Vor pieri, fără doar şi poate,

Între timp, vântul le pătrundea prin ţoale, ploaia îi uda.

— Nu ţi-e frig, Marysia? întrebă Wawrzon.

— Ba mi-e frig, tată, răspunse fata.

Orologiile din oraş băturâ încă un ceas începu să se întunece. Forfota din port încetă; pe străzi se aprinseră, felinarele: oraşul părea cufundat într-o mare de lumini puternice. Muncitorii din port porneau către oraş, în cete mai mari sau mai mici, cântând cu glasuri răguşite Yankee Doodle[117]. Cu încetul, bulevardul se linişti cu totul. Clădirea vămii fu închisă.

Ei stăteau şi aşteptau să vină comisarul.

În sfârşit, veni noaptea, şi asupra portului se aşternu o linişte deplină. Numai când şi când, coşurile întunecate ale vapoarelor aruncau, fâşâind, snopi de scântei, care se mistuiau în beznă, sau vuia vreun val, izbindu-se de digul de

[117] Vechi cântec popular nord-american, cântat de armatele revoluţionare în timpul războiului de independenţă (1775—1783), socotit astăzi drept imnul naţional neoficial al S.U.A.

piatră. Uneori se auzea, câte un cântec de marinar beat, care se întorcea pe vapor; luminile păleau, învăluite în ceaţă. Ei aşteptau mereu.

Chiar dacă n-ar fi vrut să aştepte, încotro să apuce, ce să facă, pe cine să întrebe, unde să-şi culce capetele trudite? Frigul îi pătrundea tot mai adânc şi le era foame. De-ar fi avut măcar un acoperiş deasupra capului, că-i udase ploaia până la piele!

Ah! Comisarul n-a venit şi nici nu va veni, pentru că asemenea comisar nu există! Neamţul era agent al unei companii de transporturi, avea procente pentru fiecare „bucată”, şi altceva mai mult decât atât nu ştia.

Wawrzon simţi că se clatină pe picioare, că o greutate uriaşă îl înfundă în pământ, că desigur mânia lui Dumnezeu atârna deasupra capului său.

Suferea şi aştepta, cum numai un ţăran este în stare să aştepte. Glasul fetei, tremurând de frig, îi trezi parcă dintr-o amorţeală:

— Tată!

— Taci! Nimeni nu se îndură de noi.

— Hai să ne întoarcem la Lipińce...

— Du-te şi te îneacă...

— Doamne-Dumnezeule! şopti Marysia cu glas stins.

Pe Wawrzon îl cuprinse jalea.

— Sărmana de tine, orfană!... Poate că Dumnezeu se va îndura măcar de tine...

Dar ea nu-l auzea. Cu capul sprijinit de zid, închisese ochii. O cuprinsese un somn întrerupt, greoi, înfierbântat, iar în vis i se arată ca într-o cadră satul Lipińce şi auzi un cântec în felul celui pe care-l cânta Jaśiek grăjdarul:

„Uite o crăiţă!
Uite o domniţă!
Şi-a-mpletit din buruiană
Mândră coroniţă”.

În portul New York, cele dintâi raze ale dimineţii căzură pe apă, pe catarge şi pe clădirea vămii.

În lumina slabă a zorilor de-abia se puteau lămuri cele două făpturi care dormeau lângă zid, cu feţele gălbejite şi învineţite,

ninse, nemişcate, parcă ar fi fost moarte. Dar în cartea vieţii lor nu fuseseră întoarse decât cele dintâi file; pe celelalte le vom povesti în paginile ce urmează.

II. La New York

Călătorul care intră în New York prin larga arteră a Broadway-ului şi se îndreaptă către port, în direcţia Chatham Square, după ce trece prin vreo zece străzi alăturate, dă peste o parte a oraşului tot mai săracă, tot mai părăginită şi mai tristă. Uliţele sunt tot mai înguste. Casele, clădite pare-se încă de pe vremea coloniştilor olandezi, au crăpat şi s-au strâmbat de-a lungul anilor: acoperişurile s-au teşit, tencuiala de pe ziduri a căzut, iar zidurile au intrat atât de adânc în pământ, încât din ferestrele subsolurilor nu se mai poate vedea din stradă decât partea de sus. Aici, faţadele cele mai ciudat scălâmbate iau locul liniilor drepte, care sunt atât fie preţuite în America. Zidurile şi acoperişurile – unele mai înalte, altele mai scunde – se îmbulzesc unul deasupra altuia.

Din cauză că această parte a oraşului e aşezată pe litoral, într-o adâncitură, băltoacele de pe uliţele desfundate nu se zvântă aproape niciodată, iar micile locuri virane, împrejmuite pe toate laturile cu ziduri, par nişte iazuri cu apă stătută, mâloasă şi întunecată. Ferestrele caselor cu pereţii jupuiţi se oglindesc jalnic în aceste ape murdare, împestriţate de hârtii, cartoane, cioburi de sticlă, fărâme de lemn şi bucăţi de fier de la lăzile de pe vapoare. Străzi întregi sunt pline cu asemenea gunoaie sau, mai bine-zis, cu straturi de glod, care le acoperă pe toată întinderea lor. Aici se pot vedea la tot pasul sărăcia omenească, neorânduiala şi murdăria.

În acest cartier se află aşa-numitele *boarding-house*-uri, adică hanuri, unde pentru doi dolari pe săptămână poţi avea casă şi masă; tot în acest cartier se află şi tavernele sau *bar-room*-urile, de unde pescarii de balene recrutează tot felul de vagabonzi pentru vapoarele lor; sunt apoi agenţiile neoficiale pentru Venezuela, Ecuador şi Brazilia, care recrutează colonişti pentru ţinuturile ecuatoriale, sporind astfel în chip considerabil numărul victimelor pe care le face febra în acele ţinuturi; birturi care-şi hrănesc clienţii cu carne sărată, stridii putrede şi peşte din cel pe care apa însăşi îl aruncă la ţărm: tripouri clandestine, spălătorii chinezeşti, tot felul de spelunci

pentru marinari; în sfârşit, tot aici se află adevăratele taine ale crimei şi mizeriei, ale foamei şi lacrimilor.

Şi totuşi, în această parte a oraşului este foarte multă mişcare, pentru că aici stau emigranţii care nu şi-au găsit adăpost deocamdată nici chiar în încăperile cazărmilor *Castle Garden* şi nici nu vor sau nu pot să se ducă în aşa-numitele *work-house*-uri, adică în aziluri pentru săraci, ci se strâng în cartierul acesta, unde locuiesc, trăiesc şi mor. Pe de altă parte, se poate spune că dacă emigranţii sunt scursura societăţii europene, atuncea locuitorii acestor fundături sunt scursura acestor emigraţii. Oamenii aceştia trândăvesc, parte din lipsă de lucru, iar parte din plăcerea de a nu munci. Din această cauză, aici se aud deseori focuri de revolver, strigăte de ajutor, ţipete răguşite de furie, cântece irlandeze de beţie sau urletele negrilor care se încaieră. În tot lungul zilei, cete întregi de vagabonzi cu pălării sparte şi cu lulele în gură stau şi cască gura la meciurile de box, punând şi rămăşaguri, care merg de la un cent până la cinci centi pentru un ochi scos. Copiii albilor şi micii negri cu părul creţ, în loc să se duca la şcoală, hoinăresc pe străzi, bătând darabana cu bucăţi de coaste de vacă sau căutând prin noroi resturi de legume, portocale şi banane; irlandeze chinuite de foame întind mâna la trecătorii mai bine îmbrăcaţi, dacă din întâmplare se rătăceşte vreunul prin partea locului!

În această gheenă omenească îi găsim şi pe vechii noştri cunoscuţi: Wawrzon Toporek şi fiică-sa, Marysia. Bogăţia pe care o aşteptau a fost un vis, şi tot ca un vis s-a spulberat, iar realitatea, li s-a înfăţişat sub forma, unei odăiţe înguste înfundate în pământ, cu o singură fereastră, şi aceea cu geamul spart. Pe pereţii odăii se văd pete de mucegai şi dâre de igrasie; lângă perete se află o sobă de fier mâncată de rugină şi găurită şi o masă cu trei picioare; într-un ungher, un braţ de paie de orz ţine loc de pat.

Asta e tot. Bătrânul Wawrzon, stând în genunchi în faţa sobei, scurmă în cenuşa stinsă, poate s-o fi ascuns pe undeva vreun cartof, căutare zadarnică, la care de două zile se întoarce totuşi mereu. Marysia stă pe paie cu mâinile pe genunchi şi se uită ţintă în podea. Fata este bolnavă şi slăbită.

Pare tot Marysia de odinioară, dar obrajii rumeni i s-au scofâlcit. Are o faţă gălbejită şi bolnăvicioasă, şi tot chipul parcă i s-a micşorat; numai ochii par mai mari, cu privirea lor neclintită. Aerul stricat, frământările sufleteşti şi mâncarea sărăcăcioasă au lăsat urme pe obrajii ei. Trăiau numai cu cartofi, dar de două zile nici cartofi n-au mai avut. Nu mai ştiau ce au să facă mâine şi cu ce au să-şi mai ţină zilele. Se împliniseră trei luni de când locuiau pe uliţa aceea, de când stăteau în acea hrubă şi nu era nici o mirare că banii se sfârşiseră. Bătrânul „Wawrzon a încercat să-şi găsească de lucru, dar nimeni nu înţelegea nici măcar ce vrea; s-a dus în port, cu gândul să care şi el lăzi şi saci cu cărbuni pe vapoare, dar nu avea roabă, şi chiar dacă ar fi avut, irlandezii l-ar fi luat pe loc la bătaie; a vrut să lucreze cu toporul la construcţia docurilor, dar şi acolo a fost bătut. Şi apoi, ce fel de muncitor poate fi un om care nu pricepe nici măcar ce i se spune? Unde punea mâna, de orice se apuca, încotro se îndrepta, îl luau în batjocură, îl împingeau, îl băteau; aşa că n-a găsit nimic, n-a putut să câştige un ban de nicăieri şi nici să se împrumute. De atâtea necazuri, îi albise părul, nu mai avea nici o nădejde; banii se sfârşiseră şi începu foamea.

În ţară, între ai lui, dacă ar fi pierdut tot ce avea, dacă l-ar fi alungat copiii din casă, nu i-ar fi rămas decât să-şi ia toiagul în mână, să se aşeze la o răscruce de drumuri, sub o troiţă sau la uşa unei biserici şi să cânte: „Doamne milostive, primeşte plânsul meu însângerat”. Dar tot ar fi trecut pe acolo vreun domn şi i-ar fi dat vreun ban: o doamnă, oprind trăsura, ar fi trimis copilul cu câţiva gologani în mânuţele-i trandafirii şi cu ochii mari îndreptaţi către cerşetor; un ţăran i-ar fi dat o bucată de pâine, o femeie – o bucată de slănină, şi şi-ar fi putut duce zilele, fie chiar şi ca pasărea cerului, care nici nu ară, nici nu seamănă. În afară de aceasta, acolo, sub o troiţă a răstignirii, ar avea deasupra-i braţele lui Cristos, sus cerul, iar de jur împrejur ogoarele, şi în liniştea aceea de la ţară, Dumnezeu i-ar fi auzit cântarea. Dar aici, în oraşul ăsta, era un vuiet înspăimântător, ca într-o maşină uriaşă; fiecare dă buzna şi nu se uită decât înaintea lui, încât nimeni nu poate lua seama la nenorocirea altuia. Aici te apucă ameţeala, nu mai

ştii ce să faci, ochii nu izbutesc să cuprindă tot ce văd, iar gândul nu poate să le urmărească pe toate. Aici totul e ciudat, străin, duşmănos, şi atât de repezit, încât chiar şi cel care poate să se descurce în acest şuvoi, până la urmă tot e zvârlit de viaţă, rostogolindu-se şi sfărâmându-se ca o oală de lut.

Eh, câtă deosebire! Acolo, la Lipińce, în satul acela liniştit, Wawrzon era gospodar şi ajutor de primar, oamenii îl cinsteau, avea un acoperiş deasupra capului şi un blid de mâncare, care nu-i lipsea nici într-o zi; iar duminica se ducea la biserică şi aprindea o lumânare; aici însă, era cel din urmă dintre toţi, era ca un cinic rătăcit într-o curte străină, tremurând de frică, gheboşat şi flămând, în primele zile ale nenorocirii iui, deseori amintirile-i spuneau: „Mai bine era la Lipińce”. Iar conştiinţa îi striga: Wawrzon, de ce-ai plecat din satul tău, de la Lipińce?” De ce? Pentru că şi pe el îl părăsise Dumnezeu. Omul şi-ar fi dus mai departe crucea, ar fi suferit, dacă undeva, înaintea lui, s-ar fi zărit sfârşitul acestui drum greu; ştia însă foarte bine că pedeapsa lui Dumnezeu va fi tot mai aspră cu fiecare zi ce trecea şi că în fiecare dimineaţă soarele va lumina sărăcia lui şi a copilei sale, sărăcie care era din ce în ce mai crâncenă. Şi atuncea, ce-i mai rămânea? Să-şi facă un laţ la funie, să-şi spună rugăciunea şi să se spânzure? Ţăranul nu clipeşte în faţa morţii, dar ce avea să se întâmple cu fata? Când se gândea la toate acestea, simţea nu numai că l-a părăsit Dumnezeu, dar că-l părăseşte şi mintea. Nu se zărea nici o rază de lumină în bezna care se întindea înaintea lui şi în durerea pe care nici măcar nu putea să o mărturisească.

Tot mai greu îl sfredelea dorul de satul lui, Lipińce! Zi şi noapte îl chinuia nostalgia, şi-l chinuia cu atât mai cumplit, cu cât nu se dumirea ce este această suferinţă, nu ştia ce-i lipseşte şi nu pricepea către ce tinde sufletul lui de ţăran, chinuit de durere; el jinduia după codrul de brad, după câmpul şi casele acoperite cu paie; jinduia după domnii şi ţăranii lui, după preotul din sat şi după tot ce vieţuia acolo, sub bucata de cer care acoperea pământul lui de baştină, pământul de care inima omului, când se lipeşte, nu se mai desprinde, iar când se desprinde, sângerează. Ţăranul simţea parcă chemarea pământului. Uneori îi venea să-şi smulgă părul din

cap şi să se dea cu capul de pereţi, sa se arunce la pământ şi să urle ca un câine priponit în lanţ sau să strige ca într-o dezlănţuire de nebunie, pe cine? Nu ştia nici el. Sub această necunoscută povară se frângea, se prăbuşea, iar oraşul acela străin vuia necontenit. Toporek gemea şi-l chema pe Isus, dar acolo nu se afla nici o cruce şi nimeni nu răspundea; numai oraşul vuia, vuia mereu, iar fata şedea pe paie, cu ochii ţintiţi în pământ, flămândă şi tăcută în suferinţa ei. Ciudat lucru! Stătea laolaltă cu fata, şi deseori treceau zile întregi fără ca vreunul să scoată un cuvânt. Trăiau ca doi duşmani. Nu le era la îndemâna şi le venea greu să trăiască aşa, dar despre ce ar îi putut să vorbească? De rănile deschise, e mai bine să nu te atingi! Să spună, de pildă, că nu mai au nici un ban în buzunar, nici un cartof în sobă şi că nu găsesc în mintea lor nici o scăpare?

De altfel, nici oamenii nu le-au venit cu nimic în ajutor. La New York trăiesc foarte mulţi polonezi, dar în cartierul Chatham Sqimre nu locuieşte nici unul mai cu stare. Este adevărat că în a doua săptămână de la sosirea lor au cunoscut două familii poloneze, una din Silezia, iar cealaltă chiar de lângă Poznań, dar şi acestea flămânzeau de multă vreme. Silezienii pierduseră doi copii, iar al treilea era bolnav, şi totuşi, în starea asta, copilul dormea, de două săptămâni, împreună cu ai lui, într-o gură de pod şi nu avea de mâncare decât ceea ce găseau pe străzi. Mai târziu, au fost duşi toţi la spital şi nu se ştia ce s-a mai întâmplat cu ei. Nici celeilalte familii nu-i mergea mai bine, ba chiar îi mergea mai rău, căci tatăl se apucase de băutură. Marysia îi dăduse ajutor femeii cât putuse, dar acum ea însăşi avea nevoie să fie ajutată.

Ar fi putut, ce-i drept, să se ducă împreună cu tată-său la biserica polonă din Hoboken[118]. Preotul ar fi dat cel puţin de ştire celorlalţi, dar parcă ştiau că există acolo vreo biserică polonă sau vreun preot polon? Puteau ei să se înţeleagă cu cineva? Să întrebe pe cineva? În felul acesta, cu fiecare cent cheltuit, ei coborau încă o treaptă în prăpastia sărăciei.

În clipa aceea, el stătea în faţa sobei, iar ea pe paie. Trecu un ceas, trecură două. În odaie se întuneca tot mai tare,

[118] Suburbie a New York-ului.

pentru că, deşi era pe la amiază, dinspre apă se ridica o ceaţă grea şi pătrunzătoare, aşa cum se întâmplă adesea primăvara. Deşi afară era cald, în casă amândoi tremurau de frig. În cele din urmă, Wawrzon îşi pierdu nădejdea că va mai găsi ceva în cenuşă.

— Marysia, spuse el, nu mă mai ţin puterile şi nici pe tine nu te mai ţin. Am să mă duc la malul apei ca să prind câteva lemne. Vom face măcar foc în sobă, şi poate voi găsi şi ceva de mâncare.

Fata nu răspunse nimic, iar el plecă. Se deprinsese să se ducă în port şi să prindă de pe apă scânduri de lăzi azvârlite de pe vapoare şi aruncate de valuri la mal. Aşa fac toţi cei care nu au cu ce să-şi cumpere cărbuni. Din îndeletnicirea, aceasta, se alegea adesea cu câteva ghionturi, dar uneori scăpa, şi câteodată se întâmpla să găsească şi ceva de mâncare, resturi de legume stricate, aruncate de pe vapoare; dar cu acest prilej, umblând aşa prin ceaţă şi căutând ceea ce nu pierduse, uneori mai uita de nenorocirea, şi de dorul lui, care-l rodeau cumplit. În sfârşit, ajunse la malul apei, dar pentru că era tocmai vremea *lunch*[119]-ului, pe ţărm nu se aflau decât vreo câţiva puştani, care, ce-i drept, începură îndată, să strige la el şi să-l împroaşte cu gogoloaie de glod şi cu scoici, dar nu-l nimeriră. Pe apă se legănau o mulţime de scândurele: un val le apropia, altul le depărta. În scurtă vreme, izbuti să prindă destule.

Pe valuri se legănau şi nişte grămăjoare de verdeaţă. Poate că printre ele era şi ceva de mâncare, dar, fiind mai uşoare, nu ajungeau până la mal, aşa că nu putu să le ajungă. Băieţii aruncau frânghii şi în felul acesta le trăgeau către ei. Neavând frânghie, ei stătea şi se uita cu lăcomie, aşteptând să plece puştanii, ca să mai scormonească printre resturi, mâncând ceea ce i se părea bun de mâncat. Faptul că fata era şi ea flămândă nu-l preocupa, deloc.

De data aceasta, însă, soarta-i fu mai prielnică, întorcându-se acasă, văzu o căruţă mere încărcată cu cartofi, care în drum spre port se împotmolise în noroi şi nu era chip s-o urnească din loc. Wawrzon puse umărul la roată şi împreună

[119] Masa de prânz (lb. engl.).

cu căruţaşul începu sa împingă din răsputeri. Era greu şi-l dureau şalele, dar în cele din urmă caii smuciră, şi căruţa ieşi din noroi; fiind însă încărcată cu vârf, o mulţime de cartofi căzură pe jos. Căruţaşul nici nu se gândea să-i strângă. Îi mulţumi lui Wawrzon pentru ajutor, strigă către cai: *Get up*[120]*!* şi îşi văzu de drum.

Wawrzon se năpusti pe loc să adune cartofii, îi strânse lacom cu mâinile, care-i tremurau, îi băgă în sân, şi în aceeaşi clipă se simţi cu inima mai uşurată. Când eşti flămând, o bucată de pâine găsită ţi se pare o fericire; de aceea, ţăranul, întorcându-se acasă, mormăia încet:

— Da, să mulţumim Celui de Sus că şi-a plecat ochii la nenorocirea noastră. Avem lemne, şi fata are să facă focul; avem şi cartofi pentru două mese. Dumnezeu este milostiv. Casa are să fie mai veselă. Nici fata n-a mâncat de-o zi şi jumătate, aşa că are să se bucure şi ea. Dumnezeu este milostiv!

Gândind astfel, ţinea într-o mână scândurile, iar cu cealaltă se tot căuta mereu, să nu-i fi căzut vreun cartof din sân. Ducea cu el o comoară de preţ; ridică deci ochii cu recunoştinţă către cer şi iarăşi începu să mormăie:

— Taman chibzuiam cum să fur câţiva, şi când colo, fără să fur, au căzut singuri din căruţă. Dacă n-aţi mâncat, aveţi să mâncaţi! Dumnezeu este milostiv! Când o vedea că am adus cartofi, Marysia o să se ridice îndată, de pe paie.

Dar de la plecarea lui, Marysia nu se urnise din ungherul ei. Uneori, când se întâmpla ca Wawrzon să aducă, dimineaţa lemne, ea se ridica să aprindă focul în sobă, aducea apă, mânca ce se găsea, şi după aceea, ceasuri întregi stătea la gura sobei şi se uită în foc. Odinioară căutase şi ea de lucru. Fusese chiar angajată la un *boarding-house* să spele vasele şi să măture, dar pentru că nimeri, nu se putea înţelege cu ea şi împlinea greşit poruncile pe care nu le pricepea, după vreo două zile au dat-o afară. După aceea nici n-a mai căutat şi nici n-a mai găsit nimic. Zile întregi stătea în casă, temându-se să iasă în stradă, pentru că irlandezii şi marinarii beţi se agăţau de ea. Trândăvia asta o făcea să se simtă şi mai nenorocită.

[120] Hai, dă-i drumul! (lb. engl.).

Nostalgia o rodea, cum roade rugina fierul. Era mai nenorocită chiar decât „Wawrzon, pentru că pe lângă foame şi toate chinurile pe care le îndura, pe lângă că ajunsese să creadă că pentru ei nu mai există nici ieşire, nici scăpare, nici viitor, pe lângă că-i era tare dor de satul lor, Lipińce, ea mai avea şi suferinţa gândurilor ei, care se întorceau necontenit către Jaśko grăjdarul. Este adevărat că el îi jurase şi îi spusese: „Unde te vei duce tu, acolo voi fi şi eu”, dar ea atuncea pleca să se facă doamnă şi moşieriţă, iar acum cât de mult se schimbaseră toate!

El era argat la curte, îşi avea gospodăria lui, moştenită de la părinţi, iar ea ajunsese atât de săracă şi atât de flămândă, ca un şoarece din biserica de la Lipińce. Va mai veni el oare? Şi chiar dacă va veni, o va strânge iar la piept? Îi va spune: „Sărmana de tine!”? sau, dimpotrivă: „Pleacă de-aici, fată de cerşetor!”? Ce zestre avea ea acum? Nişte zdrenţe! La Lipińce ar lătra-o şi câinii, şi totuşi ceva o trăgea într-acolo, uite aşa! Ce bucuros ar fi sufletul ei dacă ar putea să iasă din ea şi să zboare, ca o rândunea, peste ape, şi chiar dacă ar fi să moară, să moară acolo. Acolo este el, Jasiek, şi chiar dacă el o fi uitat-o, ei îi este tare drag! Numai lângă el şi-ar găsi liniştea, şi bucuria, şi fericirea, numai lângă el, dintre toţi oamenii din lume!

Când focul ardea în sobă şi foamea nu o mai chinuia cum o chinuie astăzi, flăcările, sâsâind, împroşcând scântei, pâlpâind, tremurând, îi vorbeau despre Lipińce şi-i aminteau cum altădată stătea la şezătoare împreună cu alte fete şi torcea. Jaśko, cum intra pe uşă, striga: „Marysia, hai la preot, că mi-eşti dragă!” Iar ea îi răspundea: „Taci, stricatule!” Şi se simţea atât de bine şi era atât de veselă, taman ca atuncea când o lua la joc, trăgând-o voiniceşte din ungherul odăii drept în mijlocul dansului, iar ea, acoperindu-şi ochii cu palma, îi spunea în şoaptă: „Du-te-ncolo, că mi-e ruşine!” Când flăcările îi stârneau toate amintirile astea, o podideau lacrimile; dar acum, când ardea focul în sobă, nu mai plângea, pentru că atâta a plâns, încât nu mai avea lacrimi. Uneori i se părea că lacrimile o înăbuşă, revărsându-se parcă înăuntrul ei, în piept. Se simţea trudită şi istovită; nu mai avea putere nici măcar să

se gândească; de altfel, îşi îndura tortura în tăcere, uitându-se drept înainte, cu ochii mari, ca o pasăre chinuită.

Tot-aşa se uita şi acum, întinsă pe paie. Între timp, se deschise uşa odăii. Crezând că este taică-său, Marysia nu ridică ochii decât abia când un glas străin spuse:

— *Look here!*[121]

Era proprietarul cocioabei în care locuiau, un mulatru bătrân, cu faţa posomorâtă, murdar, rufos, cu fire de tutun în barbă.

Fata, văzându-l, se-înfricoşă. Trebuiau să plătească un dolar pentru săptămâna care venea, însă nu mai aveau nici un cent. Nu putea să-i răspundă deci decât prin rugăminţi, de aceea, apropiindu-se de el, îi cuprinse picioarele cu braţele şi îi sărută mâna,

— Am venit să-mi iau dolarul! spuse el.

Ea înţelese cuvântul „dolar” şi, scuturând din cap, amestecând cuvintele şi în acelaşi timp uitându-se la el cu ochi rugători, se străduia să-l facă să înţeleagă că au cheltuit tot, că de două zile n-au mâncat nimic, că sunt flămânzi şi să aibă milă de ei.

— Dumnezeu să te răsplătească, preacinstite domn, adause ea în limba polonă, neştiind ce să mai spună şi ce să mai facă.

Preacinstitul domn nu înţelese, ce-i drept, că este preacinstit, dar bănui că nu va dobândi dolarul; şi lucrul acesta îl înţelese atât de bine, încât apucând cu o mână bocceaua cu boarfele lor, cu cealaltă o luă pe fată de braţ, o împinse uşor pe scară în sus, o duse până în stradă şi, aruncându-i lucrurile la picioare, deschise cu aceeaşi nepăsare uşa birtului de alături şi strigă:

— Hei, Paddy, ţi-am făcut rost de cameră.

— *All right!* răspunse un glas dinăuntru. Am să vin la noapte.

După aceea, mulatrul se mistui în coridorul întunecat, iar fata rămase singură în uliţă. Aşeză bocceaua într-o firidă, ca să nu se tăvălească în noroi şi, sprijinindu-se de zid, aştepta ca totdeauna, supusă şi tăcută.

În ziua aceea, irlandezii beţi care treceau pe stradă nu se

[121] Ascultă! (lb. engl.).

mai legară de ea. În casă era întuneric, dar pe stradă se vedea încă foarte bine, şi la lumina aceasta, faţa fetei arăta slăbită, ca după o boală grea. Numai părul auriu, ca inul rămăsese ca odinioară; în schimb, buzele i se învineţiseră, ochii i se adânciseră în fundul capului şi aveau cearcăne împrejur, iar umerii obrajilor îi ieşeau în afară. Arăta ca o floare ofilită sau ca o fată în preajma morţii.

Trecătorii se uitau la ea oarecum cu milă. O bătrână mulatră o întrebă ceva, dar, neprimind nici un răspuns, plecă jignită.

Între timp, Wawrzon se întorcea acasă stăpânit de acel simţământ de mulţumire pe care-l stârneşte în sufletele oamenilor foarte săraci o dovada vădită a milostivirii dumnezeieşti. Avea cartofi; se gândea cum o să-i mănânce şi cum mâine o să se ducă iarăşi pe la căruţe; cât despre ce avea să facă poimâine, nici nu se mai gândea în clipa aceea, pentru că era prea flămând. Văzând de departe fata, care sta în faţa casei, în stradă, se minună şi iuţi pasul.

— Da de ce stai aici?

— Ne-a dat afară proprietarul, tată!

— Ne-a dat afară?!

Scândurile îi căzură din mână. Asta era prea mult! Să-i arunce în uliţă taman acum, când aveau lemne şi cartofi! Ce-o să se facă, unde au să mai coacă ei cartofii, ce au să mănânce, unde au să se ducă? Wawrzon îşi trânti şapca în noroi.

— Isuse! Isuse! spuse el, învârtindu-se pe loc. Deschise gura, se uită cu spaimă la fată şi mai întrebă o dată: Ne-a dat afară? Apoi porni, ca şi când ar fi vrut să se ducă undeva, dar se întoarse îndată şi, cu un glas înăbuşit, răguşit şi plin de ameninţări, vorbi iarăşi: De ce nu l-ai rugat, proasto?

Ea oftă.

— L-am rugat.

— Ai căzut în genunchi la picioarele lui?

— Da.

Wawrzon se învârti iar pe loc, ca un vierme când îl înţepi cu acul. Vedea negru înaintea ochilor.

— De-ai crăpa o dată! strigă el.

Fata se uită la el cu ochii plini de mâhnire şi spuse cu durere:

— Ce sunt eu de vină, tăicuţă?

— Stai aici, nu te mişca. Mă duc să-l rog să-mi îngăduie măcar să-mi coc cartofii.

Plecă, După o clipă, în sală se auziră larmă, tropăit de picioare, glasuri ridicate, iar după aceea Wawrzon se ivi în stradă, aruncat pesemne de o mână puternică.

O vreme rămase locului, apoi grăi scurt către fată:

— Mişcă!

Marysia se aplecă să ia bocceaua. Era destul de grea pentru puterile ei secătuite, dar el nu voi să o ajute, ca şi când ar fi uitat, ca şi când n-ar fi ştiut că fata abia putea să o ducă.

Plecară... Cele două făpturi sărace, bătrânul şi fata, ar fi atras, desigur, luarea-aminte a trecătorilor, dacă aceşti trecători n-ar fi fost atât de deprinşi cu asemenea privelişti ale sărăciei! Încotro să apuce? În ce ungher întunecat să se vâre, către care nenorocire, către care chin să se îndrepte?

Fata răsufla tot mai gâfâit; se clătină o dată, de două ori şi, în cele din urmă, spuse cu glas rugător:

— Tăicuţă, ia dumneata bocceaua, că eu nu mai pot.

El se uită la ea, ca şi când în clipa aceea s-ar fi trezit din somn.

— Atuncea, arunc-o!

— O să avem nevoie de lucruri.

Văzând că fata stă la îndoială, strigă cu furie:

— Aruncă-le, că te ucid!

De data aceasta, cuprinsă de înfricoşare, se supuse şi porniră mai departe. Ţăranul mai repetă de câteva ori: „Dacă aşa e treaba, atuncea aşa sa fie!” şi după aceea tăcu, dar privirea lui era încărcată de duşmănie. Trecând pe uliţe tot mai noroioase, ajunseră până, aproape de capătul portului, unde erau nişte poduri înalte, sprijinite de stâlpi; trecură pe lângă o clădire cu firma *Sailor's asylum*[122] şi se opriră chiar lângă apă. Acolo se clădea un doc nou. Schelele uriaşe pentru instalarea pilonilor erau împinse până departe, deasupra apei, iar printre scânduri şi grinzi se învârteau oamenii care lucrau

[122] Adăpost pentru marinari (lb. engl.).

la construcţie. Ajungând la o stivă de grinzi, Marysia se lăsă pe ele, căci n-o mai ţineau picioarele. Wawrzon se aşeză tăcut lângă ea.

Era ceasul patru după-amiază. De la un capăt la altul, portul clocotea de viaţă şi de mişcare. Ceaţa se ridicase, iar razele blânde ale soarelui îi cuprinseră pe cei doi sărmani într-o blajină învăluire de lumină şi căldură. Dinspre apă venea către uscat o mireasmă, de primăvară, înviorătoare, plină de viaţă şi de voie bună. Pe tot cuprinsul era atâta belşug de azur şi atâta revărsare de lumină, încât, când te uitai, te dureau ochii. La capătul zării, marea se unea cu cerul. În mijlociii acestei privelişti, scăldată toată în albastru, către mijlocul portului, se vedeau catargele liniştite, coşurile şi steagurile care se legănau uşor în adierea vântului. În depărtare, vapoarele care pluteau către port păreau că urcă un deal sau ies încetul cu încetul din apă. Ca nişte nouraşi cufundaţi în lumină, pânzele desfăcute şi umflate de vânt îţi luau văzul cu strălucirea lor pe azurul apei. Alte vapoare se îndreptau către largul oceanului, înspumând apa în urma lor. Acestea porneau către pământul pe care se afla satul lor, Lipińce, care pentru ei doi însemna o fericire pierduta, o soartă mai bună, liniştea. Fata se întreba cu ce au putut să greşească atât de greu, ce au săvârşit împotriva lui Dumnezeu, pentru ca El, care este atât de milostiv, să-şi întoarcă faţa de la ei şi să-i dea uitării, lepădându-i printre străini, aruncându-i pe acest ţărm îndepărtat! Reîntoarcerea fericirii lor stătea numai în puterea Lui. Atâtea vapoare porneau mereu într-acolo, dar porneau fără ei. Sărmanul gând trudit al Marysiei porni iarăşi în goană către Lipińce şi către Jaśko, grăjdarul. S-o mai fi gândind el oare la ea? Şi-o mai fi amintind de ea? Ea îşi aminteşte de el, pentru că omul numai când e fericit uită; iar când e nenorocit şi singur, cugetul lui se răsuceşte în jurul celor iubiţi, ca iedera în jurul plopului. Dar el? I-o fi poate lehamite de iubirea cea veche şi o fi mânat peţitori la altă casă. S-ar simţi desigur ruşinat să se gândească la o sărăcie ca ea, care în afară de coroniţă, coroniţa ei de flori de câmp, nu mai are nimic pe lume şi căreia doar moartea poate să-i mai trimită peţitori.

Fiind bolnavă, foamea nu o chinuia prea tare, dar din cauza

suferinţei şi a slăbiciunii o cuprinse somnul, pleoapele i se închiseră şi-şi sprijini bărbia în piept. Uneori se trezea şi deschidea ocini, apoi îi închidea iarăşi. În visul care o cuprinse se făcea că, rătăcind printre ruine şi prăpăstii, căzuse, ca şi Kasia din cântecul popular, în „Dunaieţul adânc”, şi îndată auzi limpede parcă urmarea cântecului:

„Prin vârf de munte, Jaśko, pe-o funie de mătase,
În jos, spre Marysia, încet, încet se lasă;
Dar funia scurtă, vreun cot îi mai lipseşte,
Şi-atunci biata Marysia cosiţa îşi jertfeşte...”

Aici se trezi deodată, căci i se păruse că rămăsese fără cosiţă şi că luneca, în prăpastie. Visul se spulberă. Lângă ea nu şedea Jaśko, ci Wawrzon, şi în faţa ei nu era „Dunaieţul adânc”, ci portul New York, cu docurile, schelele, catargele şi coşurile lui. Alte vapoare porneau spre largul oceanului, şi de pe ele venea zvon de cântec.

Un amurg de primăvară, liniştit, călduţ şi senin împurpura încetul cu încetul apa şi cerul. Oceanul lucea ca o oglindă, fiecare vapor, fiecare stâlp se răsfrânge a atât de limpede, încât şi se părea că în apă se află un alt vapor, un alt stâlp, aidoma cu cel de deasupra, şi toată priveliştea era o încântare.

În aer era o revărsare de fericire şi o mare mulţumire; se bucura parcă întreaga lume, numai ei doi erau nenorociţi şi părăsiţi; muncitorii porneau către casele lor, numai ei doi nu aveau nici un adăpost.

Foamea strângea tot mai aprig măruntaiele lui Wawrzon, cu gheara ei de fier. Ţăranul stătea posomorât, dar o hotărâre cumplită parcă începea să i se lămurească, pe faţă. Oricine s-ar fi uitat la el s-ar fi înspăimântat; chipul lui avea o înfăţişare animalică, din cauza foamei, dar în acelaşi timp avea şi acea deznădăjduită linişte pe care o au numai morţii. În tot acest răstimp, nu schimbase nici un cuvânt cu fata; abia când se lăsă noaptea şi când portul rămase pustiu, grăi cu glas ciudat:

— Să mergem, Marysia!

— Unde să mergem? întrebă ca somnoroasă.

— Pe podurile acelea de peste apă. O să ne culcăm pe scânduri şi o să dormim.

Porniră. Bezna era de nepătruns şi trebuiau să păşească foarte încet, ca să nu cadă în apă.

Lucrările din port, înjghebate din scânduri şi grinzi, erau înşiruite în zigzag, ca un fel de coridor de lemn, la capătul căruia se afla o platformă de scânduri, iar în dosul ei era un berbece pentru bătut parii. Pe aceasta platformă acoperita, ca să fie ferită de ploi, ziua stăteau oamenii care trăgeau frânghiile berbecelui, dar acum nu se afla nimeni.

Când ajunseră la capăt, Wawrzon spuse:

— Aici o să dormim.

Marysia se aşeză, sau mai degrabă se prăbuşi pe scânduri şi, deşi o năpădi îndată un roi de ţânţari, căzu într-un somn adânc. Deodată, în puterea nopţii, o trezi glasul lui Wawrzon:

— Marysia, scoală-te!

În această chemare era ceva care o făcu să se trezească numaidecât.

— Ce este, tată?

În tăcerea şi în întunericul nopţii, glasul bătrânului ţăran răsună înăbuşit şi înspăimântător, dar plin de linişte:

— N-ai să mai rabzi de foame, fată. N-ai sa te mai duci să baţi la uşile oamenilor pentru o bucată de pâine, n-ai să mai dormi pe sub ziduri. Oamenii te-au părăsit. Dumnezeu te-a părăsit, soarta te-a nimicit; atuncea, măcar moartea să te primească. Apa este adâncă, n-ai să te chinui mult.

Prin întuneric nu putea să-l vadă, deşi ochii ei erau holbaţi de spaimă.

— Am să te arunc în apă, sărmana de tine, şi după aceea am să mă înec şi eu, urmă Wawrzon. Altă scăpare n-avem, pentru noi nu mai este nici o îndurare. Mâine n-o să te mai chinuie foamea, mâine are să fie mai bine decât astăzi.

Nu, ea nu voia să moară! Avea optsprezece ani şi acea dragoste de viaţă, acea groază de moarte, pe care i le dădea tinereţea. Sufletul ei se cutremură până-n străfunduri la gândul că a doua zi va fi moartă, că va trece în întunericul fără de sfârşit, că va zăcea în adâncul apei, printre peşti şi alte vietăţi acvatice, pe fundul plin de mâl. Pentru nimic în lume! O scârbă şi o spaimă de nedescris o cuprinseră în acea clipă, iar taică-său, care vorbea astfel, învăluit în beznă, i se păru un

duh al răului.

În tot acest timp, bătrânul îşi ţinea mâinile pe umerii slăbiţi ai fetei, iar glasul lui urma mai departe, cu aceeaşi îngrozitoare linişte:

— Chiar dacă ai să strigi, nimeni n-are să te-audă. Îţi dau doar un brânci, şi totul are să ţină cât ai spune de două ori Tatăl nostru.

— Nu vreau, tată, nu vreau! strigă Marysia. Nu te temi de Dumnezeu? Tată, dragă tată, fie-ţi milă de mine! Ce ţi-am făcut eu? Doar nu m-am plâns de soartă, ci am suferit de foame şi de frig laolaltă cu dumneata... Tată! răsuflă tot mai gâfâit, iar mâinile se strânseră ca nişte cleşti... Se apăra de moarte tot mai deznădăjduită, Fie-ţi milă! Milă! Milă! Sunt doar copila dumitale, sunt sărmană, sunt bolnavă; nici aşa nu mai am mult de trăit, Mi se sfâşie inima! Mi-e frică!

Gemând mereu, se încleştase de sumanul lui, şi gura ei se lipea rugătoare de mâinile care o împingeau în adânc. Dar toate acestea, pe el îl întărâtau parcă şi mai mult. Liniştea lui se învolbură, ca într-o nebunie; începu să horcăie şi să gâfâie. Uneori se aşeza între ei câte o clipă de tăcere, şi atuncea oricine s-ar fi oprit pe ţărm n-ar fi auzit decât respiraţiile lor puternice, frământarea, şi trosnetul scândurilor. Noaptea era adâncă, întunecată, iar ajutor nu putea să vină de nicăieri, pentru ca acolo era capătul portului, şi nici chiar ziua, în afară de muncitori, nu trecea nimeni.

— Îndurare! Îndurare! striga Marysia, îngrozită.

În acea clipă, o mână o împinse deodată până la marginea schelei, iar cealaltă începu să o lovească în cap, ca să-i înăbuşe strigătele. Dar aceste strigăte nu stârneau nici un răspuns; numai un câine urla undeva, departe.

Fata simţea că-şi pierde cunoştinţa. În cele din urmă, picioarele ei călcară în gol şi numai cu mâinile se mai ţinea, de tată-său, dar puterile o lăsau. Strigătele de ajutor erau din ce în ce mai stinse; în sfârşit, mâinile sfâşiară o bucată de suman şi Marysia simţi că se prăbuşeşte în adânc.

Căzu de pe platformă, dar în cădere se prinse de nişte scânduri şi rămase atârnată deasupra apei.

Ţăranul se aplecă peste marginea platformei şi, clipă

groaznic de descris, începu să o desprindă cu mâna lui de scândurile de care se ţinea încleştată,

Ca un stol de păsări vânzolite de furtună, o năvală de gânduri trecu prin mintea fetei – icoane răzleţe, străfulgerări de-o clipă, Lipińce, fântâna cu cumpănă, plecarea, vaporul, furtuna, rugăciunea, sărăcia la New York; în sfârşit şi la urmă întrebarea: oare ce se întâmplă cu ea? Vede un vapor uriaş cu prova ridicată în sus, pe el se află o mulţime de oameni, iar din această mulţime două mâini se întind către ea. Dumnezeule sfinţi Jaśko e acolo, Jasiek întinde mâinile s-o cuprindă, iar deasupra vaporului şi deasupra lui Jasiek stă Maica Domnului şi, învăluită într-o lumină orbitoare, surâde. La vederea oamenilor de pe mal, ea strigă: „Sfântă Fecioară! Jaśko! Jasiek!” Încă o clipă... Pentru cea din urmă oară ridică ochii spre tată-său: „Tată! Acolo e Maica Domnului! Acolo e Maica Domnului!”

O clipă încă, şi aceleaşi mâini, care adineauri o împingeau în apă, acum îi apucară braţele ei fără vlagă şi cu o putere supraomenească o traseră în sus. Şi iarăşi simţi sub picioare scândurile schelei, şi braţele o cuprinseră iarăşi, dar acum erau braţe de tată, nu de gâde, şi capul ei căzu pe pieptul bătrânului.

Când îşi reveni în simţiri, îşi dădu seama că stătea liniştită lângă taică-său şi, deşi era întuneric, văzu că el şedea ca răstignit şi că pieptul lui era zguduit şi cutremurat de un plâns înăbuşit şi plin de jale.

— Marysia, spuse el într-un târziu, cu glasul întretăiat de sughiţuri, iartă-mă, copila mea.

Fata, căutându-i mâna prin întuneric şi lipind-o de gura ei, şopti:

— Tată, Dumnezeu să te ierte, aşa cum te-am iertat şi eu...

Din lumina palidă care se ivise în zare se arătă luna, o lună mare, plină şi senină, şi iarăşi se petrecu un lucru ciudat. Marysia văzu că din lună se desprindeau roiuri de îngeraşi mici, ca nişte albine de aur, şi lunecau lin pe raze de lumină până la ea, foşnind din aripioare, învârtindu-se, dându-i târcoale şi cântând cu glasuri de copii:

— Fată chinuită, linişte ţie! Pasăre rătăcită, pace ţie! Floare

de câmp, răbdătoare şi tăcută, pace ţie!

Şi tot cântând aşa, îşi scuturau potirele de crini albi şi clopoţeii mici de argint, care sunau:

— Somn ţie, fetiţo, somn ţie! Somn! Somn! Somn!

Şi se simţi atât de bine, atât de senină, atât de liniştită, încât adormi de-a binelea.

Era către sfârşitul nopţii, şi întunericul începea să se împrăştie. Se lumina de ziuă. Zorile albiră apa. Catargele şi coşurile vapoarelor se desprindeau din negură şi parcă veneau către ei; Wawrzon stătea în genunchi, aplecat asupra Marysiei.

Credea că fata a murit. Trupul ei slăbit zăcea nemişcat; ochii îi erau închişi, iar faţa albă, ca o năframă, cu umbre vinete, era liniştită şi parcă încremenită. În zadar o zgudui bătrânul de umeri; ca nici nu tresări, nici nu deschise ochii. Lui Wawrzon i se părea că moare şi el, dar când duse mâna la gura fetei, îşi dădu seama că fata răsufla. Inima îi bătea, dar slab; înţelese însă că ar putea să moară în orice clipă. Dacă din ceaţa dimineţii se va limpezi o zi senină şi dacă soarele o va încălzi, atuncea se va trezi; altfel nu.

Pescăruşii începură să se învârtă deasupra ei, îngrijoraţi parcă de starea în care se afla; câţiva se aşezaseră pe stâlpii din preajmă. Negura dimineţii se împrăştia cu încetul sub bătaia vântului de la apus: era o adiere de primăvară, caldă, plină, de dulceaţă,

Apoi răsări soarele. Razele lui căzură mai întâi pe acoperişul schelei, apoi, coborând tot mai jos, îşi aruncară şuvoiul de lumină aurie pe faţa moartă a Marysiei. Păreau că o sărută, că o mângâie şi că o îmbrăţişează. Scăldată în lumina dimineţii, sub coroana părului ei bălai, care se despletise din cauza luptei ele peste noapte şi din cauza umezelii, faţa ei părea într-adevăr îngerească; căci, pe bună dreptate, prin chinul şi prin soarta ei era aproape un înger.

O zi minunată, trandafirie se ridica din ape, soarele dogorea tot mai puternic, vântul sufla milostiv asupra fetei; pescăruşii, învârtindu-se în jurul ei, alcătuiau o cunună de pene şi strigau, de parcă ar fi vrut s-o trezească. Wawrzon, scoţându-şi sumanul, i-l puse pe picioare, şi nădejdea începu să-i

încolţească în inimă.

Vineţeala de pe faţa fetei se mistuia cu încetul, obrajii i se rumeniră uşor, un zâmbet fugar îi trecu pe buze o dată, apoi a doua oară şi, în sfârşit, deschise ochii.

Atunci bătrânul ţăran îngenunche acolo, pe pod, ridică ochii către cer, şi lacrimile începură să-i curgă şiroaie pe obrajii zbârciţi.

Simţi o dată pentru totdeauna că acest copil era acum lumina ochilor lui şi sufletul sufletului lui, că era pentru el ca un lucru sfânt, mai drag decât orice pe lume.

Ea nu numai că se trezise, dar se trezise mai sănătoasă şi mai vioaie ca în ajun. Aerul curat ce venea dinspre apă era pentru ea mai sănătos decât atmosfera otrăvită din odaia în care locuiseră. Şi ca dovadă că se însănătoşise cu adevărat, sculându-se, strigă îndată:

— Tată, mi-e tare foame.

— Du-te, fiica mea pe malul apei, poate că s-o găsi ceva pe-acolo, spuse bătrânul.

Ea se ridică fără prea mare greutate şi plecară împreună. Dar se vede că ziua aceea urma să fie o zi cu totul deosebită în acea vreme atât de nenorocită pentru ei, căci abia făcură câţiva paşi, şi văzură în faţa lor, pe schelă, o basma legată între două grinzi, iar în basma o pâine, porumb fiert şi carne sărată. Pesemne că vreunul dintre muncitorii care lucrau la doc îşi ascunsese în ajun o parte din mâncare, ca s-o aibă pentru a doua zi. Muncitorii de acolo aveau obiceiul acesta. Dar Wawrzon şi Marysia găsiră o lămurire mai simplă. Cine putea să pună acolo aceste merinde? După părerea lor, nu putea să le pună decât acela care are grijă de fiecare floare, de fiecare pasăre, de furnică şi de lăcusta de pe câmp. Dumnezeu!

Rostiră o rugăciune, mâncară amândoi, deşi merindea nu era prea îmbelşugată, şi după aceea porniră pe malul apei, către docurile principale. Acuma o luară în sus pe Water Street, spre Broadway. Socotind şi popasurile făcute, umblară câteva ceasuri, căci drumul era destul de lung. De câteva ori se odihniră pe stive de scânduri sau pe lăzi goale aruncate de pe vapoare. Mergeau fără să ştie de ce, dar Marysiei i se

năzărise că trebuia numaidecât să se ducă în oraş. Pe drum întâlniră o mulţime de căruţe încărcate, care se îndreptau spre port. Pe Water Street forfota era destul de mare. Pe porţile deschise ieşeau oameni care se duceau grăbiţi la treburile lor de fiecare zi. În una din aceste porţi se ivi un domn înalt, mustăcios şi cu părul cărunt, având alături un băiat. Ieşind în stradă, se uita lung la ei şi la portul lor, mişcând din mustăţi.

Pe chipul lui se citea mirarea; după aceea se uită mai cu luare-aminte şi zâmbi.

O faţă omenească, care să le zâmbească prieteneşte acolo, la, New York, era o minune, o vrăjitorie, la vederea căreia amândoi fură cuprinşi de uimire.

Între timp, domnul cel cărunt se apropie de ei şi-i întrebă în cea mai curată limbă polonă:

— De unde sunteţi, oameni buni?

Rămaseră ca loviţi de trăsnet. Ţăranul, în loc să dea răspuns, se făcu alb ca peretele şi se clătină pe picioare, necrezându-şi nici urechilor, nici ochilor. Marysia, care-şi venise cea dintâi în fire, căzu pe loc la picioarele bătrânului domn, le cuprinse cu braţele şi prinse a striga:

— De lângă Poznań, luminate domn! De la Poznan.

— Şi ce faceţi aici?

— Trăim în sărăcie, în foame şi în mari nenorociri, cinstite domn!

La aceste cuvinte, glasul Marysiei se înăbuşi, iar Wawrzon se azvârli la picioarele domnului şi începu să-i sărute pulpana hainei, agăţându-se de ea ca de poala lui Dumnezeu.... Era un domn... Un domn de la ei! Nu-i va lăsa să piară de foame, îi va scăpa, nu-i va lăsa să se prăpădească...

Bărbatul, care sta alături de domnul cel cărunt, holbase ochii mari. Trecătorii începură să se adune, să caşte gura şi să se uite cum un om îngenunche în faţa altui om şi îi sărută picioarele.

În America, asemenea privelişti erau un lucru nemaipomenit! Dar domnul cel bătrân se mânie pe cei care se adunaseră şi căscau gura.

— Asta nu este treaba voastră, spuse el în limba engleză

către curioşi, vedeţi-vă de *business*-ul[123] vostru! Apoi se întoarse către Wawrzon şi Marysia: Nu putem să stăm aşa, în stradă; veniţi cu mine!

Îi duse la cea mai apropiată cârciumă; acolo, intrând într-o cameră separată, se închise împreună cu ei şi cu băiatul care-l însoţea. Tatăl şi fata căzură la picioarele bătrânului, lucru de care el se apăra, mormăind cu necaz:

— Sfârşiţi cu acest business! Suntem doar din aceleaşi locuri, suntem copiii aceleiaşi mame....

Pesemne că fumul ţigării din care pufăia „începea să-l supere la ochi, căci şi-i şterse cu pumnul, şi numai după aceea întrebă:

— Sunteţi flămânzi?

— De două zile n-am pus nimic în gură decât ce-am găsit azi-dimineaţă pe malul apei.

— William! spuse el băiatului, du-te şi comandă de mâncare pentru amândoi. Apoi întrebă mai departe: Unde staţi?

— Nicăieri, luminate domn,

— Unde aţi dormit?

— Pe malul apei.

— V-a dat afară din casă?

— Ne-a dat afară.

— Mai aveţi alte lucruri, afară de cele de pe voi?

— N-avem.

— Nu aveţi nici bani?

— N-avem.

— Ce aveţi de gând să faceţi?

— Nu ştim.

Domnul cel cărunt, pun în d aceste întrebări cu mare grabă şi parcă mâniat, se întoarse deodată către Marysia:

— De câţi ani eşti, fetiţo?

— Împlinesc optsprezece la Suntămăria mare,

— Ai suferit mult, nu-i aşa?

Ea nu răspunse nimic, ci numai se plecă, umilă, în faţa lui. Se vede că pe domnul cel cărunt începuse iarăşi să-l supere fumul la ochi.

Între timp, li se aduse bere şi carne caldă. Domnul cel

[123] Afacere, treabă (lb. engl.).

cărunt le spuse să înceapă a mânca îndată, iar când ei răspunseră că nu cutează să facă aceasta în faţa lui, se arătă tare mâniat. Dar cu toată această mânie, ei se uitau la el ca la un înger venit din ceruri.

Pe când mâncau, se vedea bine că pofta lor îl bucura foarte mult pe domnul cel cărunt. După aceea le ceru să-i povestească cum de ajunseseră aici, precum şi toate prin câte trecuseră. Wawrzon îi mărturisi totul, fără să ascundă nimic, ca preotului la spovedanie. El se necăjea, îl bruftuia, iar când Wawrzon îi istorisi cum voise s-o înece pe Marysia, strigă:

— Te-aş fi jupuit de viu! şi îndată se întoarse către Marysia: Vin-aici, fată!

Când fata veni lângă el, îi luă capul în mâini şi o sărută pe frunte. După un răstimp de gândire, urmă:

— Aţi sfârşit cu sărăcia. Aceasta este o ţară bună, numai că trebuie să ştii să faci faţă.

Wawrzon holbă ochii la el; acest înţelept şi cinstit domn numea America o ţară bună.

— Aşa este, gogomanule, spuse domnul, văzând mirarea lui Wawrzon, e o ţară bună! Când am venit aici nu aveam nimic, iar acum am o bucată de pâine. Dar voi, ţăranii, trebuie să vă ţineţi de munca pământului, nu să cutreieraţi lumea. Dacă veţi pleca voi, cine o să mai rămână acolo? Aici nu sunteţi buni de nimic; e uşor să vii aici, dar să te întorci acasă este mai greu! Tăcu un răstimp, şi apoi adăugă ca pentru sine: De patruzeci de ani mă aflu aici şi aproape am uitat de ţară. Dar uneori mă cuprinde dorul. William trebuie să se ducă acolo, să cunoască locurile unde au trăit părinţii lui... Acesta este fiul meu, spuse, arătând către băiat. William! Să-mi aduci de-acolo, de-acasă, o mână de pământ şi să mi-l puneţi în sicriu, sub căpătâi.

— *Yes, father!*[124] răspunse băiatul în englezeşte.

— Şi pe piept, William! Şi pe piept!

— *Yes father!*

Pe domnul cel cărunt începuse să-l supere atât de îngrozitor fumul de tutun, încât acum îşi freca mereu pleoapele. Dar îndată urmă cu glas întărâtat:

— Băiatul înţelege limba polonă, dar preferă să vorbească

[124] Da, tată (lb. engl.).

englezeşte; aşa se şi cuvine. Cine vine aici, este pierdut pentru neamul său. William, du-te şi spune surorii tale că vom avea oaspeţi la masă şi că la noapte vor găzdui la noi.

Băiatul plecă degrabă. Domnul cel cărunt căzu pe gânduri şi îndelungă vreme rămase tăcut; după aceea începu a vorbi ca pentru sine.

— Dac-ar fi să plece îndărăt, ar costa mult, şi-apoi la ce să se întoarcă? Au vândut tot ce-au avut: vor ajunge să cerşească. Fata, dac-ar intra slugă, Dumnezeu ştie ce s-ar alege de ea! De vreme ce tot au venit aici, trebuie să le găsim de lucru. Să-i trimitem în vreo colonie; acolo fata se va mărita îndată. Împreună cu bărbatu-său, vor strânge avere; dacă vor dori să se întoarcă acasă, îl vor lua şi pe bătrân. Apoi, întorcându-se către Wawrzon, urmă: Aţi auzit ceva despre coloniile noastre de-aici?

— N-am auzit nimica, preacinstite domn.

— Oameni buni, cum de-aţi venit voi aici? Pentru Dumnezeu! Voiaţi să pieriţi? La Chicago sunt vreo douăzeci de mii ca tine, la Milwakee tot atâţia, la Detroit iarăşi sunt mulţi, la Buffalo la fel. Muncesc prin fabrici, dar ţăranul se simte mai în voia lui la munca câmpului. Să vă trimit la Radom, în Illinois[125], hm! Acolo ar fi mai greu de găsit pământ. Se înfiinţează un nou Poznań în câmpiile din Nebraska, dar e mai departe, costă mult drumul. La Borowina ar fi locul cel mai bun, cu atât mai mult cu cât aş putea să vă dau bilete de tren fără bani, iar ceea ce vă voi da în mână, să păstraţi pentru întemeierea gospodăriei. Se adânci mai mult în gânduri. Ascultă, bătrâne! grăi el deodată.

Se înfiinţează acum o nouă colonie, Borowina, în Arkansas. E o regiune frumoasă şi caldă, iar pământul este aproape pustiu. Acolo guvernul îţi va da fără plată o sută şaizeci de pogoane de pământ cu pădure, iar companiei de căi ferate îi

[125] Împărţirile Poloniei între Rusia, Prusia şi Austria în 1773, 1793 şi 1795 precum şi înăbuşirea încercărilor de eliberare naţională din 1794, 1830—1831 şi 1883—1864 au fost urmate de emigrări masive mai ales în Franţa, Italia şi S.U.A. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ţăranii emigraţi în S.U.A. au constituit colonii însemnate. În 1940, populaţia de origine poloneză a S.U.A., alcătuită îndeosebi din urmaşii acestor colonişti, se ridica la aproape un milion.

veţi plăti o sumă mică, înţelegi? Am să-ţi dau bani, ca să ai cu ce te gospodări, şi bilete de tren, pentru că pot s-o fac. Veţi merge până la oraşul Little Rock; de acolo aveţi să porniţi cu căruţa. Veţi găsi acolo şi pe alţii, care vor merge împreună cu voi. De altfel, am să vă dau şi scrisori. Vreau să vă ajut, căci sunt fratele vostru: dar de o sută de ori mai mult decât dumneata, de fata dumitale îmi pare rău. Înţelegi, să mulţumiţi lui Dumnezeu că m-aţi întâlnit! Apoi glasul i se îmblânzi cu totul. Ascultă, fetiţo! îi spuse Marysiei, uite, asta este cartea mea de vizită; s-o păstrezi cu sfinţenie. Dacă vreodată, te-o încolţi sărăcia, dacă vei rămâne singură şi fără sprijin pe lume, să vii la mine. Tu eşti un copil sărman şi bun. Dacă voi muri, William se va îngriji de tine. Nu pierde adresa! Acum, haideţi cu mine.

Pe drum, le cumpără rufe şi haine şi, în sfârşit, îi duse la el şi-i ospătă. Era o casă de oameni buni, căci şi William şi soră-sa Jenny se ocupară de amândoi, ca de nişte rude. Domnul William se purta faţă de Marysia ca faţă, de o lady, din care pricină fata se ruşina grozav. Seara au venit la domnişoara Jenny câteva domnişoare tinere, cu părul tăiat rotund pe frunte, îmbrăcate frumos şi bune la suflet. O luară pe Marysia între ele, se mirară că e aşa de palidă, că e aşa de frumoasă, că are părul atât de auriu, că li se apleacă mereu la picioare şi că le sărută mâinile, lucru care le făcea să se veselească din toată inima. Domnul cel cărunt umbla printre aceste tinere, îşi scutura coama-i albă, mormăia, uneori se supăra, grăia când englezeşte, când poloneza, vorbea cu Marysia şi cu Wawrzon despre depărtatele ţinuturi ale ţării de baştină. Îşi aducea aminte de unele lucruri, se întorcea mereu la aceste amintiri şi, pesemne ca fumul de ţigară îl înţepa, în ochi, căci din timp în timp şi-i ştergea pe furiş.

Când ceilalţi s-au dus la culcare, Marysia nu putu să-şi mai stăpânească lacrimile văzând că domnişoara Jenny îi aşternea patul cu mâna ei. Ah! Ce oameni buni! Dar nu-i nici o mirare: doar domnul cel cărunt era şi el tot de pe lângă Poznań.

A treia zi, Wawrzon şi fata porneau spre Little Rock. Ţăranul avea o sută de dolari în buzunar şi uitase cu totul de sărăcie, iar Marysia, simţea asupra capului ei mâna neclintită a lui

Dumnezeu şi credea că această mâna nu o va lăsa să piară; că aşa cum a scos-o din nenorocire, tot astfel are să-l aducă pe Jaśko în America şi are să le poarte de grijă amândurora, învrednicindu-l să se întoarcă acasă, la Lipińce.

Între timp, trenul gonea, şi oraşele şi fermele ţărăneşti le treceau pe dinaintea ochilor. Era cu totul altfel decât la New York. Erau câmpii, şi în depărtare erau păduri şi case, iar în preajma lor copacii îşi înălţau trunchiurile; şi erau lanuri de grâu şi tot felul de alte plante, taman ca în Polonia. Văzând toate acestea, lui Wawrzon îi creştea inima şi-i venea să strige: „Eh! iacă păduri şi câmpii înverzite!” În lunci, păşteau cirezi de vaci şi turme de oi; sub streaşina codrilor se zăreau oameni cu securi în mână. Trenul gonea departe, tot mai departe. Cu încetul, aşezările omeneşti se împuţinară. Ferme nu se mai vedeau defel, şi cât cuprindeai cu ochii se întindea o pustietate fără de sfârşit. Ierburile se învălurau şi florile se legănau în adierea vântului. Pe alocuri, ca nişte panglici aurii, se încrucişau drumurile acoperite cu flori galbene, pe care odinioară trecuseră căruţele. Ierburile înalte, lumânărica-domnului şi scaieţii cu gogoaşă îşi plecau capetele, înclinându-se parcă în faţa călătorilor. Deasupra câmpiei, vulturii se legănau cu aripile întinse, scormonind cu privirea, printre ierburi. Trenul gonea mai departe, ca şi cum ar fi vrut să ajungă acolo, în zarea unde câmpia se pierdea unindu-se cu cerul. De la fereastra vagonului, se vedeau cârduri întregi de iepuri şi de popândăi. Uneori cerbul îşi ridica deasupra ierburilor capul împodobit cu falnicele-i coarne. Nicăieri nu se zărea nici un turn de biserică, nici un oraş, nici un sat, nici o casă. Numai gări; dar între gări, de o parte şi de alta, nu se vedea nici o suflare. Wawrzon se uita, dădea din cap şi nu putea să înţeleagă de ce atâta „avuţie”, cum numea el pământul, zace în părăsire.

Astfel trecură, o noapte şi o zi. Dimineaţa au intrat într-o pădure în care pe trunchiurile copacilor se încolăceau plante agăţătoare groase cât mâna omului, astfel că pădurea era atât de deasă, încât puteai să dai în ea cu toporul ca într-un zid. Păsări necunoscute ciripeau în desişurile înverzite. Lui Wawrzon şi Marysiei li se păru ca prin desişul perdelelor de

liane au zărit nişte călăreţi cu pene pe cap şi cu feţele atât de roşietice, încât păreau boite cu aramă. Văzând pădurile acestea, şi câmpia pustie, şi aceşti codri ai nimănui, şi toate aceste minuni necunoscute lor, şi aceşti oameni străini, Wawrzon nu se mai putu stăpâni, şi în cele din urmă spuse:

— Marysia!

— Ce-i, tăicuţule?

— Vezi?

— Văd.

— Şi nu te minunezi?

— Ba mă minunez.

Trecură, în sfârşit, peste un fluviu care era de trei ori-mai larg decât Warta[126] şi despre care mai târziu aflară că se numeşte Mississippi, iar noaptea, târziu, ajunseră la Little Bock.

Aici aveau să întrebe cum pot să ajungă la Borowina.

Acum să-i lăsăm. A doua perioadă a pribegiei lor în căutarea pâinii a luat sfârşit. A treia perioadă se va desfăşura în codru, în vuietul loviturilor de securi şi în truda grea a vieţii de colonist.

[126] Afluent al Odrei, cu un curs lung de peste 700 km.

III. Viaţa coloniştilor

Ce era Borowina? O colonie care urma să ia fiinţă. Dar numele ei fusese născocit pesemne mai dinainte, plecând de la principiul că acolo unde există numele, trebuie să existe şi obiectul. De mai multă vreme, gazetele poloneze, ba chiar şi cele în limba engleză, cere apăreau la New York, Chicago, Buffalo, Detroit, Milwakee, Manitowok, Denver, Calumet, într-un cuvânt, pretutindeni unde se putea auzi limba polonă, anunţau *urbi et orbi*[127], pentru toată lumea şi pentru coloniştii poloni îndeosebi, că aceia dintre ei care vor să fie sănătoşi, bogaţi, fericiţi, să mănânce din plin, să trăiască mult, iar după moarte să dobândească fără nici o îndoială izbăvirea cerească, sa se înscrie pentru un lot în raiul pământesc, adică la Borowina. Anunţurile spuneau că statul Arkansas[128], unde urma să se întemeieze Borowina, e o ţară încă pustie, dar cea mai sănătoasă din lume. În realitate, orăşelul Memphis, care se află chiar la graniţă, de cealaltă parte a fluviului Mississippi, este mic focar de friguri galbene, dar, precum scriau ziarele, nici frigurile galbene şi nici alte friguri din lume nu puteau să treacă un fluviu atât de mare ca Mississippi. Pe malul celălalt, mai înalt, al fluviului Arkansas, frigurile nu se iviseră încă, pentru că dacă s-ar fi ivit, locuitorii din vecinătate, indienii Choctaw[129], le-ar fi nimicit fără milă. Cum dau ochii cu niscai piei-roşii, frigurile galbene intră pe loc în sperieţi. Datorită acestor împrejurări, coloniştii din Borowina vor locui într-o zonă cu totul neutră, între frigurile galbene, care se află, la răsărit, şi pieile-roşii, care stau la apus, astfel încât Borowina,

---

[127] Oraşului şi lumii (lb. lat.), adică Romei şi lumii întregi. Formulă utilizată în bulele şi enciclicele papale.

[128] Stat în sudul S.U.A., la vest de Mississippi, pe un teritoriu care a făcut cândva parte din colonia franceză Louisiana, vândută în 1803 Statelor Unite de către Napoleon I; ca stat, Arkansas a fost înfiinţat în 1836.

[129] Trib de piei-roşii stabilit de-a lungul cursului inferior şi mijlociu al fluviului Mississippi. În deceniul al treilea al secolului XIX, au fost mutaţi cu sila în rezervaţiile din Oklahoma, la vest de Arkansas.

având înaintea ei un viitor atât de strălucit, peste o mie de ani va avea cu siguranţă o populaţie de două milioane de oameni, iar pământul, care acum se plăteşte cu un dolar şi jumătate acrul[130], va ajunge să fie vândut în parcele, la un preţ cam de o mie de dolari stânjenul pătrat.

Unor asemenea făgăduieli şi perspective este greu să te împotriveşti. Pe cei cărora vecinătatea tribului Choctaw nu le era tocmai plăcută, anunţurile din gazete îi încredinţau că aceşti indieni războinici au pentru polonezi o simpatie deosebită, aşa că între cele două populaţii se pot prevedea de pe acum cele mai cordiale legături. De altfel, este un lucru bine cunoscut că prin pădurile şi stepele prin care trece calea ferată şi unde se înalţă stâlpi de telegraf în formă de cruce, aceste cruci devin în scurtă vreme semne ale cimitirelor indiene; şi cum pământul de la Borowina a fost cumpărat de la compania de căi ferate, dispariţia indienilor din partea locului este prin urmare numai o chestiune de timp.

Pământul fusese într-adevăr cumpărat de la compania de căi ferate, ceea ce asigura coloniei legătura cu lumea dinafară, pieţe pentru desfacerea produselor şi condiţii de dezvoltare în viitor. Dar tot atât de adevărat era că aceste anunţuri uitaseră să adauge că drumul de fier era deocamdată numai un proiect şi că tocmai din vânzarea terenurilor, pe care guvernul le dădea companiilor de căi ferate în regiunile pustii, urma să se asigure sau mai bine-zis să se întregească fondul necesar construcţiei; această scăpare din vedere, însă, era uşor de iertat, ţinând seama că era vorba de un *business* atât de complicat. La urma urmei, pentru Borowina, toată deosebirea sta numai în faptul că această colonie, în loc să se găsească pe linia drumului de fier, se afla fa plină pustietate, unde nu puteai ajunge decât cu căruţa, înfruntând multe greutăţi.

Din cauza acestei scăpări din vedere, puteau să se ivească diferite neplăceri, toate însă cu un caracter vremelnic, pentru că o dată cu construirea căii ferate, ele aveau să ia sfârşit. Şi apoi, se ştie doară că în această ţară anunţurile nu trebuie luate *ad literam,* căci întocmai cum o plantă sădită în parafatul

[130] Unitate de măsură de suprafaţă egală cu 4,047 m.

Americii încolţeşte şi creşte, fără îndoială, dar nu dă tot rodul cuvenit, tot aşa şi reclama din gazetele americane ia un avânt atât de mare, încât uneori este foarte greu să dezghioci vreun grăunte de adevăr din pleava atâtor vorbe goale. Lăsând la o parte însă tot ceea ce ar trebui să se considere drept înşelăciune în anunţurile cu privire la Borowina, putem totuşi să ne închipuim că această colonie nu putea fi mai rea decât alte nenumărate colonii, a căror înfiinţare fusese anunţată cu aceeaşi larmă.

Ba în multe privinţe, condiţiile păreau a fie destul de prielnice; de aceea, numeroase persoane, ba chiar şi familii întregi de polonezi, împrăştiate pe tot cuprinsul Statelor Unite, de la Marile Lacuri şi până în pădurile de palmieri din Florida, de la Atlantic şi până la coasta Californiei, s-au înscris să plece în colonia care urma să ia fiinţă. Mazurienii din Prusia, silezienii, poznanienii, galiţienii, lituanienii din Augustów şi mazurienii din ţinutul Varşoviei, care lucrau prin fabrici la Chicago şi Milwakee şi care de multă vreme tânjeau după o altă viaţă, după viaţa lor ţărănească, s-au agăţat de cel dintâi prilej, ca să plece din oraşele înăbuşitoare, îmbâcsite de fum şi de funingine, şi să pună iarăşi mâna pe coarnele plugului şi pe secure în şesurile depărtate, în pădurile şi în câmpiile din Arkansas. Cei cărora li se părea că este prea cald la Santa Maria[131] şi în Texas, sau prea frig în Minnesota, sau prea umed în Detroit sau care flămânzeau la Radom în Illinois s-au întovărăşit, şi astfel câteva sute de inşi, cei mai mulţi bărbaţi, dar şi destule femei şi copii, au pornit spre Arkansas. Denumirea de Bloody-Arkansas, adică Sângerosul Arkansas, nu i-a înspăimântat prea mult pe colonişti. Deşi, ca să spunem adevărul întreg, în această regiune, în care chiar şi în zilele noastre sunt încă mulţi indieni sălbatici, aşa-numiţii *outlaw* sau bandiţi, oameni certaţi cu legea, *squatteri*[132] sălbăticiţi, adică vânători şi plugari în acelaşi timp, care taie copacii împotriva ordinelor autorităţilor din Red River, şi alţi aventurieri şi tâlhari scăpaţi de la spânzurătoare, deşi chiar şi

[131] Orăşel în California.

[132] Colonişti care ocupă şi lucrează pământuri înţelenite sau loturi fără stăpân; *squater = colonul, pionier* (lb. engl.).

acum partea de apus a acestui stat este vestită prin luptele sângeroase dintre pieile-roşii şi albii care vânează bizoni, precum şi prin cumplita lege a lui Lynch[133]; se poate face totuşi faţă tuturor acestor greutăţi. Mazurianul, când simte securea în mână, dar mai ales când mai are încă un mazurian alături şi un altul în spate, nu se prea dă bătut de fitecine, iar celui care zăboveşte în calea lui este gata să-i strige: „Noi nu ne-am tocmit argaţi! Şi să nu vă buluciţi aşa, că acu ne scoateţi din fire şi e vai de pielea voastră!”

Pe de altă parte, este cunoscut, de asemenea, că mazurienilor le place să se ţină laolaltă şi să se colonizeze astfel, încât în toată clipa unul dintre ei poate pune mâna pe polonic şi să sară în ajutorul fraţilor săi.

Locul de adunare pentru cei mai mulţi dintre ei era oraşul Little Rock, iar de la Little Rock până la Clarksville, cea mai apropiată colonie omenească cu care avea să se învecineze Borowina, depărtarea e mai mare decât de la Varşovia până la Cracovia, şi, ceea ce era şi mai rău, trebuiau să străbată un ţinut cu desăvârşire pustiu, să treacă prin păduri întinse şi peste ape mari.

Citiră dintre ei, nevrând să aştepte până se vor aduna toţi, au pornit singuri şi au pierit fără urmă, dar ceata cea mare a ajuns cu bine şi şi-au aşezat tabăra în mijlocul pădurii.

Ca să spunem drept, coloniştii, sosind la locul ce li se hotărâse, au fost cuprinşi de o amară dezamăgire. Se aşteptaseră să găsească pe terenurile date în folosinţa coloniei ogoare şi păduri, şi când colo, au găsit numai păduri care abia trebuiau defrişate. Stejari negri, sequoia, plopi argintii, aşa-numiţii *cotton-wood,* platani albi şi arbori de *hickory*[134] se înşiruiau ca o masă de nepătruns. Cu codrii aceştia nu era de şagă – căptuşiţi pe jos cu tufari, legaţi în sus cu liane, care, aruncându-se ca nişte funii şi ca nişte împletituri de la un copac la altul, alcătuiau adevărate poduri suspendate, adevărate perdele sau ghirlande smălţate de flori şi erau atât de dese, atât de împânzite şi de bătute, încât

[133] Charles Lynch, proprietar de sclavi şi magistrat din statul Virgini», care a încurajat practica uciderii fără judecată a negrilor.

[134] Arbori din familia nucului cu lemnul foarte tare.

privirea nu putea să răzbată prea departe, ca în pădurile noastre; cine înainta mai adânc, nu mai vedea cerul deasupra lui şi trebuia să bâjbâie prin întuneric, ba putea chiar să se piardă pentru totdeauna, Mazurienii s-au uitat întâi la palmele lor, apoi la securi şi la stejarii groşi de câţiva zeci de coţi, şi mulţi dintre ei au rămas posomorâţi. Bun lucru să ai lemne ca să-ţi clădeşti casa şi ca să-ţi faci focul, dar pentru ca un om singur să taie copacii de pe o întindere de o sută şaizeci de pogoane, să scoată buturugile din pământ, să astupe gropile şi abia după aceea să se apuce de plugărie, asta e o muncă de ani întregi.

Dar nu era altceva de făcut, aşa că, chiar a doua zi după aşezarea taberei, unii, făcându-şi semnul crucii, şi-au scuipat în palme, an apucat securile, au icnit, şi-au luat avânt şi au lovit, iar de-atuncea loviturile de secure se auziră în fiecare zi în această pădure din Arkansas, iar uneori răsună şi câte un crâmpei de cântec:

„Vine Jasieńko,
Iată-l că vine.
Dragă Kasieńko,
Haide cu mine,
Haide-n pădure cu mine.”

Tabăra fusese aşezată pe malul unui pârâu, într-o poiană destul de mare, pe marginea căreia ca într-un pătrat urmau să se ridice casele, iar în mijloc să se clădească cu vremea o biserică şi o şcoală. Dar până atuncea mai era încă mult; între timp, pe locul acela se aflau căruţele cu care veniseră familiile coloniştilor. Aceste căruţe fuseseră aşezate în triunghi, pentru ea, în caz de atac, oamenii să se poată apăra în cuprinsul lor ca într-o fortăreaţă. Dincolo de căruţe, în cealaltă parte a poienii, păşteau catârii, caii, boii, vacile şi oile, de care avea grijă o strajă, înjghebată din flăcăi tineri şi înarmaţi. Oamenii dormeau unii în căruţe, alţii pe pământ, în jurul focurilor.

Ziua, femeile şi copiii rămâneau în tabără, iar prezenţa bărbaţilor se cunoştea numai după zgomotul securilor, care răsunau în toată pădurea. În timpul nopţii, urlau prin hăţişuri sălbăticiunile codrului, jaguari, lupi de Arkansas şi şacali. Urşii cenuşii, care sunt înspăimântători şi nu prea se tem de lumina

focului, veneau uneori până-n preajma căruţelor, din care cauză răsunau adesea în vremea nopţii împuşcături de carabină şi strigăte: „Ucide fiara!l Colonişţii care veniseră din sălbaticele ţinuturi din Texas erau cei mai dibaci vânători şi mai totdeauna aduceau vânat, antilope, cerbi şi bizoni, pentru ei şi pentru familiile lor; era în primăvară, vreme în care aceste animale se călătoresc spre miazănoapte. Ceilalţi colonişti trăiau din proviziile cumpărate la Little Rock sau la Clarksville, mălai şi carne sărată. În afară de aceasta, se mai tăiau şi oi, căci nu era familie să nu aibe câteva.

Seara, după cină, când se aprindea în spatele căruţelor focul cel mare, tineretul, în loc să se ducă la culcare, pornea jocul. Unul îşi adusese cu el vioara, cu care cânta după ureche jocul popular *obertas*[135], iar când glasul viorii se pierdea, fie acoperit de vuietul pădurii, fie din pricină că se aflau sub cerul liber, ceilalţi veneau în ajutorul cântăreţului, după obiceiul american, bătând în cratiţe şi tigăi. Viaţa trecea în muncă grea, larmă şi neorânduială. Lucrul cel mai de seamă era să se ridice casele; şi în scurtă vreme, pe aşternutul verde al poienii s-au şi înălţat scheletele lor; poiana, pe toată întinderea ei, era plină de strujituri, de rumeguş, de bucăţi de coajă şi de aşchii. Lemnul de sequoia, aşa-numitul *redwood,* se lucra uşor, dar uneori trebuia să umbli cam multişor până să dai de el. Unii şi-au ridicat vremelnic corturi din covergile luate de la căruţe. Alţii, mai ales cei necăsătoriţi, care nu se îngrijeau prea mult de un acoperiş deasupra capului şi cărora le era lehamite de tăiat copacii, se apucară să are locurile unde codrul nu era atât de des şi unde stejarii şi arborii de *hickory* erau mai rari. Şi abia atuncea în pădurea din Arkansas, de când e ea pădure, au răsunat pentru întâia oară îndemnurile „Hăis, cea!t;

Îndeobşte, colonişţii erau atât de copleşiţi de lucru, încât nu ştiau de ce să se apuce mai întâi: să înalţe casele, să taie copacii sau să caute vânat? Chiar dintru început s-a aflat că împuternicitul colonişţilor cumpărase pământul de la compania de căi ferate pe încredere, fără să fi fost vreodată, la faţa locului: altfel n-ar fi luat această pădure virgină, mai ales că ar fi fost mai uşor să cumpere pământ la şes, unde

[135] Dans popular polonez cu ritm avântat.

pădurile ocupă numai o parte din întindere. Atât împuternicitul coloniştilor, cât şi împuternicitul companiei de căi ferate au venit, ce-i drept, la faţa locului, ca să măsoare loturile şi să arate fiecăruia cât i se cuvine, dar, văzând cum stau lucrurile, s-au învârtit pe-acolo vreo două zile, apoi s-au luat la harţă, şi, plecând la Clarksville, chipurile, după instrumente de măsurătoare, nu s-au mai făcut văzuţi prin colonie.

Puţin după aceea s-a aflat că unii colonişti plătiseră mai mult, iar alţii mai puţin, dar ceea ce era mai rău, nimeni nu ştia care e lotul lui şi nici cum să măsoare ce i se cuvine. Astfel, coloniştii au rămas fără nici un conducător, fără nici o autoritate care ar fi putut să pună rânduială în treburile lor şi să le împace certurile. Nu ştiau bine nici măcar cum trebuie să înceapă munca. Dacă ar fi fost nemţi, s-ar fi apucat desigur cu toţii să taie pădurea şi, curăţând întreaga suprafaţă, ajutându-se unul pe altul la clădirea caselor abia după aceea ar fi început să măsoare pământul ce se cuvenea fiecărei gospodării. Dar fiecare mazur voia să-şi vadă numai de partea, lui, să-şi înjghebe casa şi apoi să taie copacii de pe parcela sa, în afară de aceasta, fiecare voia să apuce un loc în mijlocul poienii, unde pădurea era mai rară şi apa mai aproape.

De aici s-au iscat certuri, care au sporit necontenit, până când într-o zi a apărut, ca din senin, căruţa unui oarecare domn Grünmański. Acest domn Grünmański pe care la Cincinalii, de pildă, unde locuitorii sunt în mare parte nemţi, se poate să-l fi chemat, scurt, Grünman, la Borowina şi-a mai adăugat un „ski”, pentru ca negoţul să meargă mai bine. Căruţa sa avea un acoperiş înalt, de pânză, pe care stătea scris de fiecare parte *Saloon*[136]*,* iar dedesubt, cu litere mai mici *Brandy*[137]*, whisky, gin.*

Cum a putut, să străbată această căruţă toată pustietatea dintre Clarksville şi Borowina, atât de plină de primejdii, cum de nu au nimicit-o tâlharii din stepă, de ce indienii, care umblă în detaşamente mici şi ajung uneori până aproape ele Clarksville, nu s-au atins nici măcar de un fir de păr de pe

[136] Crâşmă (lb. engl.).

[137] Coniac (lb. engl.).

capul domnului Grünmański – toate acestea erau o taină a domniei-sale; destul că a sosit şi, chiar în aceeaşi zi, a început să facă afaceri minunate. Dar tot în aceeaşi zi au început şi coloniştii să se ia la harţă între ei. La nenumăratele certuri în legătură cu loturile, în legătură cu uneltele, cu oile, în legătură cu locurile de lângă focuri, s-au mai adăugat altele, de o însemnătate destul de mică. S-a ivit între colonişti un fel de ciudat patriotism american. Cei care veneau din statele din nord au început să-şi laude vechile locuri, în ciuda celor care veneau din ţinuturile de sud, şi invers. Atunci se putea auzi acest grai vorbit de polonezii din America de Nord, cârpit ici-colo cu câte o vorbă englezească, ori de câte ori, datorită despărţirii de patria mamă şi şederii printre străini, oamenilor le lipsea cuvântul polon:

— Ce tot lăudaţi *kontry*-urile[138] voastre din sud, spunea un flăcău din preajma oraşului Chicago. La noi, în Illinois, oriunde te uiţi, nu vezi decât *rajbrod*[139], şi oriunde porneşti cu un *cart*[140], dai de *city*[141]. Când iei o *farm*[142] şi vrei să-ţi clădeşti o casă, n-ai nevoie să smulgi copacii din rădăcină, cumperi ceva *lumber*[143], şi gata, dar la voi ce?

— La noi, un singur *kanion*[144] face mai mult decât *blocks-urile*[145] dumitale,

— Şi tu, *goddam*[146], de ce nu mă laşi în pace? Acolo am fost *syr*[147], şi tot *syr* o să fiu şi aici, dar tu cine eşti?

— Gura! Acu pun mâna pe un *szyngiele*[148] şi te vâr cu capul în *kyrk*[149], dacă-ţi sare ţandăra. Ce fol de business ai tu cu

---

[138] Corect: *country —ţinut* (lb. engl.).

[139] Corect: *rye bread = secară* (lb. engl.).

[140] *Cart = căruţă,* (lb. engl.).

[141] *City = oraş* (lb. engl.).

[142] Fermă (lb. engl.).

[143] Cherestea (lb. engl.).

[144] Corect: *canyon = cheie, defileu* (lb. engl.).

[145] Palisade (lb. engl.).

[146] Fir-ai să fii! (lb. engl.).

[147] Corect: *sir = domn* (lb. engl.).

[148] Corect: *shingles = băţ, stinghie* (lb. engl.).

[149] Corect: *creek = râu* (lb. engl.).

mine?

— De ce mă faci de *foolish*[150]*?* Du-te naibii!

.....

Lucrurile nu mergeau bine în colonie, pentru că obştea era ca o turmă fără păstor. Certurile pentru loturi erau tot mai înfierbântate. S-a ajuns la bătăi, în care tovarăşii veniţi dintr-acelaşi oraş sau din aceeaşi colonie se uneau împotriva celorlalţi, veniţi din alte părţi. Cei care aveau mai multă experienţă, bătrânii şi oamenii înţelepţi, dobândiră – ce-i drept, cu încetul – întâietate şi ascultare, dar nu puteau să şi le menţină totdeauna. Numai în clipele când întreaga obşte se afla în primejdie, instinctul de apărare le poruncea tuturor să-şi uite certurile pe care le aveau. Într-o scara, când o ceată de indieni au furat vreo zece oi, ţăranii s-au năpustit toţi pe urma lor, fără ca vreunul să stea pe gânduri. Şi-au luat oile înapoi, un indian a fost atât de cumplit bătut, încât în scurtă vreme a murit, şi armonia cea mai desăvârşită a domnit în seara aceea în tabără; a doua zi dimineaţa, însă, iarăşi s-au încăierat, dintr-o neînţelegere ivită, la tăiatul pădurii. Aceeaşi armonie domnea şi în serile în care scripcarul prindea să cânte nu cântece de joc, ci din cele pe care fiecare le ascultase în alte vremuri, când şedea dinaintea casei lui, sub streaşină de stuf. Atunci toate discuţiile conteneau. Ţăranii se strângeau roată în jurul scripcarului, vuietul pădurii îi întovărăşea cântecul, flăcările focului pâlpâiau şi împroşcări scântei, iar ei, stând aşa, îşi lăsau capetele în piept, îngânduraţi, şi sufletele lor porneau în zbor departe, peste ocean, acasă. Adesea, luna se ridica deasupra pădurii, iar ei stăteau şi ascultau mereu.

Dar în afară de aceste puţine clipe, oamenii din colonie erau tot mai întărâtaţi. Neorânduiala creştea, ura îi frământa. Această mică societate, aruncată în mijlocul pădurilor, aproape ruptă de restul lumii şi părăsită de conducătorii ei, nu putea şi nu ştia să facă faţă împrejurărilor.

Printre aceşti colonişti găsim şi pe cele două cunoştinţe ale noastre: bătrânul ţăran Wawrzon Toporek şi fiică-sa, Marysia. Ajungând în Arkansas, trebuiau să împărtăşească şi ei soarta celorlalţi oameni veniţi la Borowina. La început, li se părea că

[150] Prost (lb. engl.).

le-ar merge mai bine. Oricum, o pădure nu-i totuna cu caldarâmul uliţelor de la New York, şi apoi acolo nu aveau nimic, pe când aici aveau o căruţă, câteva vite, cumpărate ieftin de la Clarksville, şi câteva unelte de lucrat pământul. Acolo îi rodea o cumplită nostalgie; aici munca grea nu le da răgaz să se gândească la altceva decât la ziua de astăzi. Din zori şi până-n noapte ţăranul dobora copaci în pădure, cojea lemnul şi pregătea grinzile pentru casă; fata trebuia să spele rufele la râu, să aprindă focul, să facă mâncare; cu tot zăduful, mişcarea şi boarea pădurii ştergeau treptat urmele pe care i le lăsase pe faţă boala şi sărăcia de la New York. Vântul cald ce bătea din Texas îi bronzase chipul, punând peste gălbejeala de odinioară minunate răsfrângeri aurii. Flăcăii din San Antonio[151] şi cei de dincolo de Marile Lacuri[152] care din te miri ce se năpusteau cu pumnii unii asupra altora, intr-o singură privinţă erau toţi de aceeaşi părere, şi anume că ochii Marysiei, când îşi strecoară privirile pe sub gene, semănau cu floarea albăstrelei într-un lan de secară şi că ea era cea mai frumoasă fată pe care a văzut-o vreodată un ochi omenesc. Frumuseţea Marysiei îi prindea bine şi lui Wawrzon. Şi-a ales o bucată de pădure în care copacii erau mai rari ca oriunde şi nimeni n-a îndrăznit să crâcnească, pentru că toţi flăcăii erau de partea lui. Mulţi îl ajutau chiar la doborâtul trunchiurilor şi la lucrul grinzilor sau la aşezarea temeliei casei, iar bătrânul, viclean fiind, pricepuse cum stătea treaba, şi din când în când spunea:

— Fata mea, când merge pe luncă, e ca un crin, ca o doamnă, ca o regină. Am s-o dau cui oi vrea eu, dar ca fată de gospodar ce este, n-am s-o dau după fitecine. Cel care m-o cinsti mai mult şi mi-o intra în voie, aceluia am să i-o dau, iar hoinarii fără căpătâi să-şi ia gândul de la ea.

Astfel, flăcăii care-l ajutau pe bătrân credeau că se ajută pe ei înşişi. Wawrzon trăia mai bine decât alţii şi ar fi fost cu totul mulţumit dacă colonia ar fi avut vreun viitor. Dar cu fiecare zi ce trecea, lucrurile mergeau tot mai rău. Trecu o săptămână,

[151] Oraş în statul Texas, situat la extremitatea sudică a S.U.A.

[152] Marile Lacuri (Superior, Michigan, Huron, Erie şi Ontario) se află la hotarul nordic al S.U.A.

trecură două. În junii poienii, copacii fuseseră doborâţi, pământul era acoperit cu aşchii şi cu strujituri, ici-colo se zărea câte un perete galben de casă; însă tot ce se făcuse până atuncea era o nimica toată faţă de ceea ce abia trebuia să se facă de atuncea încolo. Zidul verde al pădurii nu se lăsa biruit de securi decât cu încetul. Cei care răzbăteau mai adânc în desiş aduceau ştiri ciudate, precum că această pădure ar fi nesfârşită, că mai departe sunt mlaştini, smârcuri şi viroage pe sub copaci, că acolo locuiesc nişte monştri, nişte arătări care se strecoară, ca nişte duhuri, prin hăţişuri, că sunt şerpi care şuieră şi glasuri care strigă „Nu te apropia!”, că nişte tufari nemaivăzuţi te înşfacă de haină şi nu-ţi mai dau dramul. Un băiat din Chicago le-a dat încredinţare că-l văzuse pe necuratul în persoană, că era înspăimântător când şi-a ridicat capul, cu păr creţ, din glod, iar când şi-a slobozit răsuflarea către el, n-a ştiut cum s-o rupă mai repede la fugă îndărăt, spre tabără. Coloniştii din Texas au cercat să-l lămurească pe băiat că văzuse pesemne vreun bizon, dar el nu voia să creadă nici în ruptul capului. La această stare de groază se adăuga şi spaima superstiţiilor. Câteva, zile după întâlnirea cu diavolul, a venit o nouă întâmplare: doi băieţi mai îndrăzneţi, intrând adânc în pădure, nu s-au mai întors. Câţiva oameni s-au îmbolnăvit de şale din cauza muncii grele, iar după aceea i-a apucat şi febra. Certurile pentru loturi erau atât de aprige, încât de la încăierări s-a ajuns la răniri şi la vărsări de sânge. Cel care nu-şi însemna vita, nu era recunoscut ca stăpân al ei. Tabăra s-a împrăştiat; căruţele s-au răspândit prin toate colţurile poienii fiecare colonist vrând să stea cât mai departe de vecinul său. Nu se mai ştia cine este de rând la paza vitelor, şi în fiecare zi se pierdeau câteva oi. Între timp, un lucru era tot mai limpede: că n-ai să mai apuci să vezi cu ochii tăi cum răsare soarele deasupra coloniei; că până când vor înverzi semănăturile pe marginea pădurilor şi până când se va strânge cea dintâi recoltă, merindele se vor sfârşi şi s-ar putea să înceapă foametea.

Oamenii fură cuprinşi de deznădejde. Loviturile de secure răsunau tot mai rar, pentru că răbdarea şi curajul scădeau zi cu zi. Fiecare ar fi lucrat mai departe, dacă cineva i-ar fi spus:

„Uite, până aici este al tău”. Dar nimeni nu ştia care este bucata lui şi care a celuilalt. Învinuirile aduse cu drept cuvânt conducătorilor erau tot mai înverşunate. Oamenii spuneau că au fost aduşi în aceste păduri ca să piară fără nici un folos. Cu încetul, cine mai avea, vreun ban în pungă se urca în căruţă şi pornea spre Clarksville. Dar cei mai mulţi, cheltuindu-şi cel din urmă ban în această încercare, nu mai aveau pentru ce să se întoarcă la locurile cele vechi. Aceştia îşi muşcau pumnii văzându-şi pieirea cu ochii.

În cele din urmă, Becurile conteniră cu totul; pădurea vuia, bătându-şi parcă joc de neputinţa omenească. „Tai vreme de doi ani, ca să mori de foame după aceea”, vorbeau ţăranii intre ei. Dar pădurea fremăta, scuturându-se parcă de ei.

Într-o seară, Wawrzon îi spuse Marysiei:

— Pe cât văd, aici au să piară toţi, şi o să pierim şi noi.

— Cum o vrea Dumnezeu, răspunse fata. Până acum, a fost milostiv cu noi şi n-arc să ne părăsească nici acum.

Rostind aceste cuvinte, îşi ridică ochii azurii, ca albăstreaua, sus, către stele; în lumina focului, fata arăta ca o icoană din biserică.

Flăcăii din Chicago şi vânătorii din Texas, uitându-se la ea, spuneau:

— Nici noi n-o să te părăsim, Marysia, că eşti rumenă ca zorile. Ea se gândea însă că pe tot pământul nu este decât un singur om cu care s-ar duce până la capătul lumii, şi acela este Jaśko din Lipińce. Dar el, deşi i-a făgăduit că va veni după ca, înotând pe mări ca un răţoi, zburând prin văzduh ca o pasăre, rostogolindu-se ca un inel de aur de-a lungul drumurilor, n-a înotat, n-a zburat, a părăsit-o, sărmana de ca.

Marysia nu putea să nu-şi dea seama că treburile nu mergeau bine în colonie, dar ea se aflase într-o prăpastie mult mai adâncă, şi Dumnezeu o scăpase totuşi, aşa că sufletul ei era atât de liniştit în nenorocire, încât nimeni nu era în stare s-o clatine în încrederea pe care o avea în ajutorul ceresc.

De altfel, îşi aduse aminte că domnul cel cărunt de la New York, care îi ajutase să scape de sărăcie şi să ajungă aici, îi dăduse cartea lui ele vizită, spunându-i că atuncea când o va încolţi nenorocirea să se înfăţişeze la el şi va fi totdeauna

ajutată.

Între timp, fiecare zi aducea noi primejdii asupra coloniei. Oamenii fugeau în miez de noapte, şi nimeni nu mai ştia ce se întâmpla cu ei. Jur împrejur, pădurea fremăta şi se clătina.

În cele din urmă, bătrânul Wawrzon căzu bolnav din pricina muncii prea grele. Durerile îl chinuiau. Două zile nu le luă în seamă, dar a treia zi nu putu să se mai ridice. Fata se duse în pădure, adună muşchi şi-l aşternu pe peretele de lemn al casei, pe care bătrânul îl lucrase şi-l aşezase jos, pe iarba verde. Marysia îl întinse pe tată-său pe salteaua de muşchi şi-i pregăti leacuri cu rachiu.

— Marysia, mormăia ţăranul, moartea iese din pădure şi vine către mine; ai să rămâi singură pe lume, orfană. Dumnezeu mă pedepseşte pentru păcatele mele grele, fiindcă te-am adus aici, peste ocean, la pieire. În grele chinuri mi-oi da sufletul...

— Tăicuţule, răspunse fata, m-ar fi bătut Dumnezeu dacă nu veneam cu dumneata.

— Numai de nu te-aş lăsa singură pe lume! Dacă ţi-aş da bine-cuvântarea pentru cununie, aş muri mai uşurat. Marysia, să-l iei pe Czarny Orlik[153]. Este un băiat bun şi n-are să te părăsească.

Auzind cele spuse de bătrân, Czarny Orlik, vânătorul iscusit din Texas, căzu în genunchi.

— Binecuvântează-ne, tată, spuse el. Iubesc pe fata asta, ca pe mine însumi. Eu cunosc pădurea şi n-o voi lăsa să se prăpădească.

Vorbind, flăcăul se uita cu ochi de uliu la Marysia, ca la un curcubeu; dar ea, plecându-se la picioarele bătrânului, spuse:

— Nu mă sili, tată! Cui i-am făgăduit credinţă, a aceluia voi fi, sau a nimănui.

— Cel căruia i-ai făgăduit credinţă nu va mai fi, pentru că am să-l ucid. Vei fi a mea, sau a nimănui, răspunse Orlik. Aici vor pieri toţi, şi vei pieri şi tu, dacă nu te voi scăpa eu.

Czarny Orlik nu greşea: colonia pierea. Şi iarăşi trecu o săptămână, trecură două. Merindele erau pe sfârşite. Începură să taie vitele de muncă. Frigurile secerau mereu alte vieţi,

[153] În lb. polonă *Czarny Orsik – Vulturaşul Negru.*

oamenii din pădure începură când să suduie, când să cearâ ajutorul cerului, într-o duminică, bătrânii, flăcăii, femeile şi copiii îngenunchează toţi pe iarbă şi înălţară rugăciuni. O sută de voci repetau „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pre noi!” Codrul îşi curmase legănarea, contenise vuietul şi asculta. Abia când se sfârşi cântarea, începu iarăşi să freamăte, spunând parcă cu glas de ameninţare: „Aici cu sunt rege, eu sunt stăpân, cu sunt cel mai puternic!”

Dar Czarny Orlik, care cunoştea bine pădurea, îşi pironi în desişul ci ochii întunecaţi, cu o căutătură ciudată, şi după un răstimp, grăi cu putere:

— Dacă-i aşa, să ne luăm la trântă.

Oamenii se uitară pe rând la Orlik, şi nădejdea le reveni în inimi. Cei care îl cunoşteau încă din Texas aveau mare încredere în el pentru că chiar şi acolo era vânător vestit. Într-adevăr, flăcăul se sălbăticise pe plaiuri şi era vânjos ca un stejar. La vânat de urşi se ducea fără tovarăşi. La San Antonio, unele trăise mai înainte, era lucru ştiut, dacă-şi lua carabina şi pornea peste câmp, apoi câteva luni nimeni nu mai ştia nimic de el, dar totdeauna se întorcea viu şi nevătămat. Îl botezaseră Czarny, adică negru, fiindcă era tare ars de soare. Se mai spunea despre el că tâlhărise pe la graniţa Mexicului, dar nu era adevărat. Aducea de acolo numai piei şi uneori pumnale indiene, până când preotul din partea locului îl oprise, sub pedeapsa afuriseniei. Acolo, la Borowina, n-avea nici o grijă, n-avea nici o nevoie. Pădurea îl hrănea şi-l adăpa, pădurea îl înveşmânta. Când oamenii, pierzându-şi minţile, începură să-şi ia lumea-n cap, el luă totul în mână, conducându-i şi având de partea lui pe toţi cei veniţi din Texas. După rugăciune, când se năpusti împotriva pădurii, oamenii îşi spuneau în sinea lor: „Trebuie să găsească el o scăpare!”

Între timp, soarele cobora spre asfinţit. Sus, printre ramurile întunecate ale arborilor de *hyckory,* se mai zărea câte un mănunchi de raze aurii, dar după o scurtă învăpăiere se mistuiră, cu totul. Când se lăsă amurgul, vântul prinse a bate către miazăzi. Orlik îşi luă carabina şi porni în pădure.

Înnoptase de-a binelea, când oamenii zăriră în desişul întunecat al pădurii o arătare, ca o uriaşă stea de aur, ca învâlvoirea zorilor sau ca un soare, care creştea văzând eu ochii, revărsând valuri de lumină roşie ca sângele.

„Arde pădurea! Arde pădurea!” strigau oamenii pe tot cuprinsul taberei. Stoluri mari de păsări se ridicară cu mare larmă din toate părţile, ţipând, croncănind, ciripind. Vitele din tabără răgeau a jale, câinii urlau, oamenii fugeau înspăimântaţi, temându-se că focul se îndreaptă poate către ei, dar vântul de miazăzi, care bătea cu putere, îndepărta vâlvătaia, apărând poiana. Între timp, în zare se ivi încă o stea roşie, şi apoi o a treia. Amândouă se contopiră cu cea dintâi, şi palele de foc se împrăştiată pe întinderi tot mai mari. Flăcările se revărsau ca apa, goneau sprintene şi iuţi pe tulpinile uscate ale lianelor şi ale viţei sălbatice, cuprinzând frunzişurile. Vântul smulgea frunzele aprinse şi le purta, ca pe nişte păsări de foc, departe, tot mai departe.

Arborii de *hickory* trosneau în vârtejul flăcărilor cu detunări de tun. Şerpi roşii de foc se prelingeau pe căptuşeala de smoală a pădurii. Freamătul, vuietul, trosnetul crengilor, frământarea înăbuşită a focului, laolaltă cu ţipetele păsărilor şi cu răgetele vitelor, umpleau văzduhul. Copacii uriaşi se clătinau ca nişte stâlpi şi ca nişte coloane de foc. Lianele arse la încheieturi se desprindeau de trunchiuri şi, legănându-se cumplit, ca nişte braţe diavoleşti, treceau învolburarea de foc şi de scântei de la un copac la altul. Cerul se învăpăie, ca şi când pe tot cuprinsul lui s-ar fi dezlănţuit un alt incendiu. Era lumină ca ziua. După o vreme, toate vâlvătăile se adunară într-o singură mare de flăcări, trecând peste pădure ca o suflare a morţii sau ca o mânie a lui Dumnezeu.

În aer pluteau pale de fum şi de dogoare şi miros de lemn ars. Oamenii din tabără, deşi nu-i ameninţa nici o primejdie, începură să strige şi să răcnească unii către alţii, când deodată, de unde era pojarul mai puternic, se ivi între tufişuri, scăldat în lumină, Czarny Orlik.

Cu chipul înnegrit de fum, avea o înfăţişare cumplită. Oamenii se adunară în jurul lui, iar el, sprijinindu-se în carabină, grăi:

— De-acu n-aveţi să mai trudiţi cu tăiatul trunchiurilor. Am dat foc pădurii. Mâine o să aveţi pământ cât o vrea să-şi ia fieştecare. După aceea, venind către Marysia, urmă: Trebuie să fii a mea, pentru că eu am dat foc pădurii. Cine este mai puternic ca mine?

Fata tremura, din tot trupul, pentru că în lumina focului ochii lui Orlik i se arătară înspăimântători.

Pentru întâia oară de când pusese piciorul pe pământul acesta mulţumi lui Dumnezeu că Jaśko se afla departe, la Lipińce.

În răstimp, vuind necontenit, pârjolul se îndepărta tot mai mult, tot mai departe; cerul se înnora; ameninţa a ploaie. În zorii zilei, parte din oameni se duseră să vadă locul unde arsese, dar nu putură să se apropie, din cauza dogorii.

A doua zi, fumegarea rămasă de pe urma focului stărui toată ziua în aer, şi era atât de deasă, încât abia la câţiva paşi puteai să deosebeşti om de om. Noaptea începu să cadă ploaia, care în scurtă vreme se dezlănţui într-o năvalnică revărsare de torente. Se prea poate ca incendiul, zguduind rosturile şi aşezările văzduhului, să fi contribuit la adunarea norilor, dar în afară de aceasta era vreme de primăvară, când pe cursul inferior al fluviului Mississippi şi la confluenţa lui Arkansas şi Red River cad de obicei ploi mari. La aceasta contribuie şi evaporarea apelor, care în Arkansas sunt foarte multe, acoperind aproape toată întinderea ţării cu mlaştini şi bălţi, care se umflă în fiecare primăvară, când se topesc zăpezile din munţii îndepărtaţi. Toată poiana se umplu cu apă, prefăcându-se treptat într-un iaz întins. Umblând zile întregi uzi până la piele, oamenii căzură bolnavi. Unii din ei plecară din colonie, năzuind să ajungă la Clarksville, dar se întoarseră degrabă, aducând ştirea că râul s-a umflat şi că trecerea era cu neputinţă. Colonia se afla într-o stare îngrozitoare, căci se împlinise o lună de la sosirea oamenilor, merindele erau pe sfârşite, iar ca sa se aducă altele de la Clarksville, nici vorbă nu putea fi.

Numai Wawrzon şi Marysia nu erau atât de ameninţaţi de foamete, pentru că asupra lor stătea cu toată grija mâna de fier a lui Czarny Orlik. În fiecare dimineaţă le aducea vânat, pe

care uneori îl dobora cu glonţul, alteori îl prindea cu laţul. Ca să-i adăpostească de ploaie pe bătrân şi pe Marysia, Orlik îşi aşezase cortul pe peretele de casă pe care zăcea Wawrzon. Nu puteau să respingă acest ajutor, pe care Orlik li-l impunea cu sila, îndatorându-i, căci nu voia să primească nici o plată, ci cerea numai mâna Marysiei.

— Numai eu am rămas pe lume? se apăra fata. Du-te şi găseşte-ţi alta, eu iubesc pe altul.

Dar Orlik răspundea:

— Chiar dacă m-aş duce până la capătul lumii, alta ca tine n-aş găsi. Tu-mi eşti cea mai scumpă pe lume, şi a mea trebuie să fii. Ce-ai să te faci dacă ţi-o muri bătrânul? Ai să vii la mine – tu singură ai să vii – iar cu am să te iau, cum ia lupul mielul, am să te duc în pădure, dar n-am să te mănânc. Tu eşti a mea. Eşti iubita mea! Cine mă poate împiedica? De cine să mă tem eu aici? Las' să vină Jaśko al tău; astă vreau şi eu!

Cât despre Wawrzon, Orlik avea pare-se dreptate. Bătrânul bolea mereu, uneori îl apuca fierbinţeala şi aiura, vorbind despre păcatele lui, despre Lipińce şi despre Dumnezeu, care nu-l va mai învrednici să-şi vadă satul. Marysia plângea deopotrivă şi soarta bătrânului şi soarta ei. Adevărat, Orlik îi făgăduia că va merge cu ea chiar şi la Lipińce, numai să se mărite cu el, dar fata nu găsea în asta nici o mângâiere, ci numai amărăciune. Să se întoarcă la Lipińce, unde se afla Jaśko, şi să fie a altuia – pentru nimic în bune! Mai bine să moară aici, undeva sub un copac. Şi era încredinţată că aşa va sfârşi.

Între timp, un alt păcat avea să cadă asupra coloniei.

Ploaia cădea necurmat şi tot mai năvalnic. Într-o noapte întunecată, când Orlik pornise ca de obicei în pădure, în tabără se auziră strigăte înspăimântătoare:

— Apa! Apa!

După ce se frecară somnoroşi la ochi, oamenii zăriră în întuneric, cât puteai cuprinde cu ochii, o întindere alburie, pleoscăind sub ploaie şi legănându-se sub bătaia vântului. Lumina împrăştiată şi firavă a nopţii lucea ca plumbul pe valurile încreţite şi frânte. Dinspre mal, unde se lămureau trunchiurile copacilor, şi dinspre pădurea arsă se auzeau,

vuind şi pleoscăind alte valuri, care veneau parcă cu mare repeziciune.

Într-o clipă, toată tabăra fu în picioare. Femeile şi copiii săreau în căruţe, bărbaţii goneau din răsputeri spre marginea de apus a poienii, unde copacii nu fuseseră încă tăiaţi. Apa nu le ajungea decât până la genunchi, dar creştea cu repeziciune. Vuietul care venea dinspre pădure era tot mai puternic şi se învălmăşea cu ţipetele de spaimă, cu strigătele şi chemările de ajutor. În scurtă vreme, vitele mai mari începură să-şi schimbe locurile, ca să se apere de năvala valurilor. Se simţea că puterea puhoiului creştea clipă cu clipă. Oile pluteau pe apă şi, cu behăituri de jale, chemau în ajutor, până când piereau, târâte, printre copaci. Ploua de parcă turna cu găleata şi cu fiecare clipă ploaia era tot mai înfricoşătoare. Vuietul îndepărtat se prefăcu într-o larmă cumplită şi într-un clocot înfricoşător, stârnit de valuri. Sub loviturile lor, căruţele se clătinau. Se vedea bine că nu era o simplă revărsare pricinuită de ploaie, ci că fluviul Arkansas şi toţi afluenţii săi, ieşind din albii, îşi împrăştiau apele pe tot cuprinsul. Era un adevărat prăpăd, copacii erau smulşi din rădăcini, bucăţi întregi de pădure erau târâte la vale, natura se dezlănţuise, şi peste tot stăpânea spaima, întunericul, moartea.

O căruţă care se afla în preajma pădurii arse fu răsturnată. La înfricoşatele ţipete de „Ajutor!” ale femeilor prinse dedesubt, câţiva bărbaţi cu chipurile întunecate se repeziră din copaci, dar valul îi luă, îi învârti şi-i târî către pădure, la pieire. Oamenii din celelalte căruţe se urcară pe acoperişurile de pânză. Ploaia bătea tot mai furioasă; asupra luncii se lăsase o întunecime de nepătruns. Uneori, trecea, purtată de puhoaie, câte o grindă de care se ţinea agăţată o fiinţă omenească, aruncată de valuri în sus şi în jos; alte daţi, o arătare întunecată de vită sau de om: o mână se ivea din apă, şi apoi se cufunda în adânc, pentru totdeauna.

Clocotul mereu mai mânios al apelor copleşi totul: şi mugetele vitelor ce se înecau, şi strigătele oamenilor: „Isuse! Isuse! Fecioară Maria!” Pe luncă se iviră vârtejuri şi bulboane; căruţele piereau...

Dar „Wawrzon şi Marysia? Peretele de casă, pe care stătea

bătrânul ţăran sub cortul lui Orlik, îi salvă deocamdată, căci se ţinea la suprafaţă ca o plută. Valul îl purta în jurul poienii, ducându-l către pădure; acolo se izbi de un copac, apoi de un altul, şi în cele din urmă, împins în făgaşul puhoiului, se pierdu undeva, departe, în întuneric.

Fata, îngenunchind lângă bătrânul ei tată, ridică mâinile către cer, chemându-l în ajutor, dar nu îi răspundeau decât năpustirile puhoaielor de ploaie, bătute de vânt...

Cortul se rupse, dar şi pluta era în primejdie în orice clipă, căci în urma şi înaintea ei treceau trunchiuri de copaci, smulşi din rădăcini, care puteau să o sfărâme sau să o răstoarne.

În cele din urmă, ajunse între crăcanele unui copac, ale cărui ramuri abia se vedeau din apă; în aceeaşi clipă, din vârful copacului se auzi un glas de om:

— Ţine carabina şi treci la celălalt capăt, ca să nu se aplece pluta când oi sări...

Wawrzon şi Marysia abia avură timp să împlinească porunca ce li se dăduse când o făptură omenească sări dintre crengi pe plută. Era Orlik.

— Marysia, zise el, precum ţi-am spus, nu te voi părăsi. Aşa să-mi ajute Dumnezeu! Te voi scoate şi din acest prăpăd al apelor.

Cu bărdiţa, pe care o purta eu sine, tăie o cracă dreaptă de copac, o curaţi cât ai clipi din ochi, împinse pluta dintre ramuri şi începu să vâslească.

Ajungând în albia torentului, pluteau cu iuţeala fulgerului. Încotro? Nu ştiau nici ei, dar pluteau. Din timp în timp, Orlik împingea câte un trunchi din cale sau întorcea pluta, ca să înconjure vreun copac rămas în picioare. Puterea-i de uriaş sporise parcă. Deşi era întuneric, ochiul lui descoperea orice primejdie. Trecură ceasuri după ceasuri. Oricare altul ar fi căzut frânt, dar pe faţa lui nu se vedea nici urmă de osteneală. Către dimineaţă ieşiseră pesemne din pădure, căci în zare nu se mai vedea nici un vârf de copac, în schimb, tot cuprinsul era o mare fără de sfârşit. La coturi, apa se ridica uriaşă, galbenă şi înspumată şi se rostogolea, mugind, pe toată pustietatea. Între timp se luminase de ziuă de-a binelea, Văzând că prin apropiere nu se mai afla nici un trunchi, Orlik

conteni pentru o clipă din vâslit şi se întoarse către Marysia.

— Acum eşti a mea, pentru că eu te-am smuls din ghearele morţii.

Cu capul descoperit, cu faţa udă şi rumenită de oboseală, înfierbântată de lupta cu puhoaiele, arăta atâta putere, încât pentru întâia oară Marysia nu îndrăzni să-i mai spună că şi-a dat cuvântul altuia.

— Marysia, zise flăcăul, cu glas moale, Marysia, iubita mea!

— Încotro mergem? întrebă ea, vrând să schimbe vorba.

— Nu-mi pasă! Numai să fiu cu tine... cu iubita mea...

— Vâsleşte, câtă vreme moartea stă încă în faţa noastră. Orlik începu din nou să vâslească. Între timp, Wawrzon se simţea din ce în ce mai rău. Uneori îl cuprindea fierbinţeala, alteori îl lăsa, însă slăbea mereu. Prea mare suferinţă pentru trupul lui bătrân şi istovit! Se apropiau sfârşitul şi liniştea cea mare, odihna cea de veci. Spre amiază, se trezi şi spuse:

— Marysia, eu n-am să mai apuc ziua de mâine. Ah! Fată, fată! De ce-am plecat din Lipińce şi de ce te-am luat şi pe tine? Dar Dumnezeu este milostiv! Am suferit destul, îmi va ierta păcatele. Pe mine să mă îngropaţi, dacă veţi putea; iar pe tine, Orlik să te ducă la domnul cel cărunt de la New York. E un om bun, o să-i fie milă de tine, o să-ţi dea bani de drum şi o să te întorci la, Lipińce. Eu n-am să mă mai întorc. Ah, Doamne, Dumnezeule milostiv, îngăduie sufletului meu să zboare acolo, ca o pasăre, ca să mai poată vedea măcar o dată locurile acelea!

După aceste cuvinte, îl cuprinse fierbinţeala şi începu a bolborosi: „Sub acoperământul tău alergăm, o, Sfântă Născătoare!” Deodată strigă: „Să nu mă aruncaţi în apă, că nu sunt câine!” Apoi, pesemne amintindu-şi cum, răpus de sărăcie, voise s-o înece pe Marysia, strigă iarăşi: „Iartă-mă, copila mea, iartă-mă!”

Ea, sărmana, stătea la căpătâiul batonului şi plângea. Orlik vâslea, şi un nod de plâns i se pusese în gât.

Către seară, se înseninã. Înainte de asfinţit, soarele se arătă deasupra ţinutului năvălit de puhoaie, răsfrângându-se în apă într-o lungă dâră aurie. Bătrânul trăgea să moară. Dumnezeu se milostivi de el şi-i dădu o moarte senină. La început, repetă

cu glas de jale: „Am plecat din Polonia, din ţara aceea”, dar după un timp, în aiureala fierbinţelii i se păru că se întorcea înapoi, acasă. Domnul cel bătrân de la New York îi dădea bani pentru drum şi pentru răscumpărarea gospodăriei, şi iată că pleca acasă împreună cu Marysia. Se făcea că erau pe ocean, vaporul plutea zi şi noapte, marinarii cântau. Apoi se ivea portul de la Hamburg, de unde plecaseră spre America; tot felul de oraşe îi treceau pe dinaintea ochilor, peste tot locul se auzea numai grai nemţesc, dar trenul gonea înainte, şi Wawrzon simţea că se apropie de casa. Bucuria îi umfla pieptul; era parcă alt aer, şi o boare plăcută îi venea dinspre locurile lui de baştină. Ce-i asta? Graniţa. Biata lui inimă de ţăran bătea ca un ciocan... Să mergem mai departe! Doamne, Doamne! uite şi pământurile, şi livada de peri a lui Maciek... casele cenuşii şi bisericile. Colo, un ţăran cu căciula de oaie în cap merge în urma plugului. Wawrzon întinde braţele către el pe fereastra vagonului „Gospodarule, gospodarule!”... dar nu poate să vorbească. Merg mai departe. Dar acolo ce este? Este oraşul Przyręble, şi dincolo de Przyręble se află satul Lipińce. Merge pe drum împreună cu Marysia şi plâng amândoi. E primăvară. Grânele abia au dat în colţ... bondarii bâzâie în aer... În Przyręble bat clopotele pentru vecernie... Isuse!

Isuse! de ce atâta fericire pentru un păcătos ca el? Mai are de urcat şi dealul ăsta, şi acolo, sus, se află troiţa sfintei răstigniri şi o răscruce de drumuri, iar de acolo înainte începe satul Lipińce. Acum nu mai merg pe drum, ci zboară prin văzduh, purtaţi de aripi nevăzute. Au ajuns pe coama dealului, la troiţă, la răscrucea drumurilor. Ţăranul se aruncă la pământ şi plânge în hohote de fericire, sărută ţărâna şi, târându-se până la troiţă, îmbrăţişează crucea; a ajuns la Lipińce, Da. El era la Lipińce, căci pe pluta care rătăcea pe apă se afla numai trupul lui fără suflare, iar sufletul zburase acolo unde îl aştepta liniştea şi fericirea,

În zadar boceşte fata plecată asupra lui. „Tăicuţule! Tăicuţule!” El nu se va mai întoarce la tine, sărmană Marysia! El se simte foarte bine la Lipińce.

Înnoptă. Orlik scăpă vâsla din mână de atâta trudă, iar

foamea îl chinuia. Îngenunchind lângă trupul neînsufleţit al tatălui ei, Marysia repeta rugăciunea cu glas frânt, iar jur împrejur, până în zarea cea mai depărtată, nu se vedea decât o nesfârşită întindere de apă. Intraseră pesemne în albia unui râu mai mare, căci torentul îi purta iarăşi cu toată puterea. Pluta nu mai putea fi îndrumată, se aflau poate între vârtejurile de deasupra râpelor din stepă, căci adesea pluta se învârtea ca o roată în loc.

Orlik simţea că-l părăsesc puterile, când deodată se ridică în picioare şi strigă:

— Dumnezeule! Uite colo o lumină!

Marysia îşi ridică ochii către locul unde arăta el cu mâna. În depărtare se vedea într-adevăr o licărire ca de foc, ale cărei pâlpâiri se răsfrângeau în apă,

— Este o barcă din Clarksville! spuse cu grabă Orlik. Yankeii ne-o trimit ca să ne salveze. Numai de nu ne-ar ocoli... Marysia, am să te scap de la pieire! Haide, haideee!

Vorbind, vâslea din răsputeri. Licărirea din depărtare creştea, iar în lumina ei roşietică se lămurea parcă o barcă mare. Era încă foarte departe, dar se apropia. După un timp, Orlik băgă de seamă că barca nu mai înainta. Intraseră într-un şuvoi puternic şi larg, care îi târa în direcţia opusă bărcii.

Orlik îşi încorda toate puterile, dar în aceeaşi clipă prăjina i se frânse în mână. Rămăseseră fără vâslă. Şuvoiul îi ducea tot mai departe; lumina din zare se micşora. Din fericire, după un sfert de ceas pluta dădu peste un copac, care stătea singuratic în stepă, şi se opri între ramurile lui.

Începură să strige amândoi ajutor, dar vuietul şuvoiului era prea puternic şi le înăbuşea glasurile.

— Am să trag cu arma, spuse Orlik. Au să vadă scăpărarea de lumini, au să audă împuşcătura. Abia grăi, şi ridică ţeava carabinei în sus, dar în ioc de împuşcătură se auzi numai pocnetul surd al cocoşului în magazia armei. Pulberea se înmuiase. Deznădăjduit, Orlik se trânti pe plută, întinzându-se cât era de lung. Nu mai avea ce face. O clipă stătu ca mort, apoi se ridică şi spuse: Marysia... să fi fost altă fată, de mult aş fi luat-o cu sau fără voia ei şi aş fi dus-o în pădure. M-am gândit să fac şi cu tine la fel, dar n-am cutezat, pentru că te

iubeam. Am trecut prin lume ca un lup, şi oamenii se temeau de mine; de tine însă m-am temut eu, Marysia! Mi-oi fi făcut poate farmece sau altceva... Dar dacă nu vrei să te măriţi cu mine, mai bine moartea! Am să te scap, sau am să pier; dacă voi pieri însă, să te gândeşti cu milă la mine, scumpa mea, şi să te rogi pentru mântuirea sufletului meu. Cu ce ţi-am greşit? Nici o nedreptate n-am săvârşit împotriva ta. Eh! Marysia, Marysia! Rămâi cu bine, scumpa mea, soarele meu...

Şi înainte ca fata să-şi dea seama ce vrea să facă, se aruncă în apă şi porni încet. O clipă îi văzu prin întuneric capul şi braţele, care spintecau apa împotriva curentului, căci era înotător tare iscusit. Dar în clipa următoare nu mai văzu nimic. Pornise către barca din depărtare, ca s-o salveze pe Marysia. Şuvoiul puternic îi frâna mişcările, ca şi când o altă putere l-ar fi tras înapoi; el însă se desprindea şi mergea înainte. Dacă ar fi putut să iasă din acest şuvoi şi să intre în altul, fără îndoială că ar fi ajuns la ţintă, între timp, însă, cu toate străduinţele lui supraomeneşti, abia izbutea să înainteze. Apa galbenă şi murdară îi arunca adesea spumă în ochi, trebuia să-şi înalţe capul, să respire adânc şi să-şi încordeze privirea în întuneric, ca să vadă unde se afla luminiţa bărcii. Câte-odată, un val mai puternic îl arunca îndărăt, alteori îl ridica în sus; răsufla tot mai greu, simţea că-i amorţesc genunchii. Se gândea: „N-am să ajung”, dar în aceeaşi clipă un glas tainic îi şoptea la ureche, ca şi când ar fi fost vocea iubită a Marysiei: „Scapă-mă!” şi iarăşi pornea deznădăjduit să spintece apa cu braţele. Obrajii îi erau umflaţi, scuipa apă din gură, ochii îi ieşeau din orbite... Dacă s-ar fi întors, fără doar şi poate că, dus de curent, ar fi putut să ajungă până la plută, dar nu voia nici măcar să se gândească la aşa ceva, căci lumina bărcii se apropia tot mai mult. Într-adevăr, şi barca venea către el, dusă de acelaşi şuvoi cu care se lupta el. Deodată, simţi că genunchii şi picioarele îi amorţesc cu totul. Încă vreo câteva opinteli deznădăjduite... Barca era tot mai aproape... „Ajutor! Ajutor!...” Cuvântul din urmă i-l înăbuşi apa, care îi năvălise în gâtlej. Se cufundă. Valul îi trecu pe deasupra capului, dar el ieşi iarăşi la suprafaţă. Barca era aproape, foarte aproape. Auzea plescăitul vâslelor şi sunetul lor, când se loveau de

bord. Îşi încorda glasul cu cele din urmă puteri şi strigă ajutor. Strigătul fu auzit, căci plescăitul vâslelor se înteţi. Dar Orlik se cufundă iarăşi. Îl prinsese un vârtej cumplit... O clipă se mai ţinu deasupra valului, apoi nu se mai ivi din apă decât o mână, după aceea a doua, şi în cele din urmă se mistui în bulboană... În vremea aceasta, Marysia, care rămăsese pe plută numai cu trupul neînsufleţit al tatălui ei, se uita cu ochi rătăciţi către lumina din depărtare. Şuvoiul o ducea însă spre lumina aceea. Era o barcă cu vreo zece vâsle, care, în lumina lanternei, se mişcau ca picioarele roşii ale unui gândac enorm. Marysia începu să strige cu deznădejde.

— Hei, Smith! spuse cineva în limba engleză. Să mă spânzuri dacă n-am auzit strigăte de ajutor, dacă nu le aud şi acum.

O clipă mai târziu nişte braţe puternice o traseră pe Marysia în barcă, dar Orlik nu se afla acolo.

După două luni, Marysia ieşi din spitalul de la Little Rock, şi cu bani adunaţi de oameni milostivi putu să plece la New York.

Banii aceştia însă nu-i ajunseră. O parte din drum trebui să-l facă pe jos, dar acum ştiind s-o rupă puţin pe englezeşte, putea să-i convingă pe unii conductori de tren s-o ia chiar şi fără bilet. Multora le era milă de această fată sărmană, bolnavă şi amărâtă, cu ochi mari, albaştri, care semăna mai degrabă cu o umbră decât cu o fiinţă omenească şi care cerea îndurare cu priviri înlăcrimate. Dar nu oamenii erau cruzi cu ea, ci viaţa şi întâmplările ei. În vârtejul vieţii americane, în acel uriaş business, ce putea să facă o floare de câmp din Lipińce? Cum să se descurce? Carul acestei vieţi frământate trebuia să treacă peste ea şi să-i strivească trupul plăpând, aşa cum trece orice car peste florile care cad în calea lui...

Slăbită, cu mâna care-i tremura de istovire, Marysia trase clopoţelul de la poarta casei de pe Water Street, la New York. Se ducea să ceara ajutor la domnul cel cărunt, băştinaş din ţinutul Poznan. Îi deschise un om străin, un necunoscut.

— Mister Złotopolski este acasă?

— Cine este acesta?

— Un domn în vârstă, şi-i arătă cartea de vizită..

— A murit.

— A murit? Dar fiul său? Domnul William...
— A plecat.
— Dar domnişoara Jenny?
— A plecat.

Uşa se închise. Marysia se aşeză pe prag, ştergându-şi de pe faţă lacrimile. Se afla iarăşi la New York, singură, fără ajutor, fără sprijin, fără bani, lăsată în voia lui Dumnezeu.

Să rămână oare în acest oraş? Niciodată! Are să se ducă în port, în docurile germane, are să cadă la picioarele căpitanilor de vapoare şi are să-i roage s-o ia; şi dacă îşi vor face pomană cu ea, are să străbată, cerşind, toată Germania şi are să se întoarcă la Lipińce. Acolo se află Jaśko al ei. Ea nu mai are acum pe nimeni pe lume decât pe el. Dacă el mai vrea s-o primească, dacă o fi uitat-o şi dacă are s-o respingă, va putea cel puţin să moară acolo, în preajma lui.

Se duse în port şi căzu la picioarele căpitanilor germani.

Ei ar fi luat-o; căci fata asta, dacă ar fi mâncat ceva mai bine, ar fi fost o fată destul de frumoasă. Ei erau bucuroşi, dar ce folos? Legea nu îngăduia, de altfel nici ei nu puteau să admită, aşa că fata asta să facă bine să-i lase în pace!

Noaptea se ducea să doarmă pe acelaşi pod pe care dormise odată cu taică-său, în noaptea de neuitat, când voise s-o înece. Se hrănea cu ceea ce arunca apa la ţărm, aşa cum se hrănise şi în vremea când trăia tată-său. Din fericire, era vară... era cald... În fiecare zi, de îndată ce răsărea soarele, se ducea la docurile germane să ceară milă şi în fiecare zi se ruga zadarnic. Era însă stăruitoare, aşa cum sunt toţi ţăranii. Între timp, puterile o părăseau. Simţea că dacă nu va pleca îndată, în scurtă vreme va muri, aşa cum muriseră toţi cei de care o legase soarta.

Într-o dimineaţă, abia s-a târât în docuri, cu mare anevoinţă, şi cu gândul că acesta era cel din urmă drum al ei, pentru că nu o mai ţineau puterile. Se hotărî să nu se mai roage, ci să se strecoare pe furiş pe oricare vapor care pleca spre Europa şi să se ascundă undeva, la fund. După ce va porni vaporul şi o vor găsi, doar n-or arunca-o în apă; şi chiar dacă or arunca-o, ce o să fie? Îi era totuna; de vreme ce tot trebuia să moară, are să moară în clipa aceea. Dar la puntea

de trecere pe vapor era pază, şi gardianul o respinse de la cea dintâi încercare. Atuncea se aşează pe o grindă de pe malul apei şi simţi că o apucă fierbinţeala. Prinse a zâmbi şi a mormăi:

— Sunt moşieriţă, Jaśko, dar ţi-am păstrat credinţă. Ce, nu mă recunoşti?

Sărmană fată nu se îmbolnăvise de fierbinţeală, ci înnebunise. De atuncea în fiecare zi venea în port, ca să-l aştepte pe Jaśko. Oamenii se deprinseseră cu ea, şi uneori îi dădeau de pomană. Ea mulţumea cu umilinţă, zâmbind ca un copil. Asta a ţinut vreme de vreo două luni. Într-o zi, însă, n-a mai venit în port, şi de atuncea nu se mai ştie nimic de ea. Numai gazeta poliţiei a anunţat a doua zi că în preajma portului a fost găsit trupul neînsufleţit al unei fete, a cărei identitate n-a putut fi stabilită.

Cuprins

În ţara aurului.....3

Cuvânt înainte.....3

I. INTRODUCERE.....4

II. Sacramento.....6

III. Sacramento.....8

IV. Sacramento. Elemente noi.....11

V. Lumini şi umbre.....13

VI. Unchiuleţul sângeros.....15

VII. Orizontul se lărgeşte.....18

VIII. Impresii.....21

IX. Intenţii pentru viitor.....25

X. Trudă şi idilă.....27

XI. Coliba din pădure.....31

XII. Întâlnirea.....33

XIII.....42

Orso.....44

Cuvânt înainte.....44

Sachem.....67

Cuvânt înainte.....67

Paznicul farului.....77

Cuvânt înainte.....77

I.....78

II.....86

III.....91

Pentru pâine.....96

Cuvânt înainte.....96

I. Pe ocean. Îngândurare. Furtuna. Sosirea.....98

II. La New York.....119

III. Viaţa coloniştilor.....144

SACRAMENTO 1849